

Daniel Bielenstein

Max und Isabelle

Deelvertaling naar het Nederlands

Scriptie aangeboden tot het
verkrijgen van het diploma

Licentiaat Vertaler

Door: Griet Van Gorp

Academiejaar 2006 – 2007

Promotor: Dr. Henri Bloemen

A large yellow circle containing the text 'Ein Liebesroman' in white, sans-serif font. The circle is partially overlapping other circles in the background.

Ein
Liebes-
roman

Dankwoord

Ik zou graag iedereen willen bedanken die mij bij mijn scriptie heeft geholpen.

In de eerste plaats wil ik mijn promotor Meneer Bloemen bedanken voor zijn voortdurende steun, zijn raadgevingen en tijd. Zonder zijn hulp was ik niet tot dit resultaat gekomen.

Daarnaast wil ik mijn familie, namelijk mijn ouders, mijn zus, mijn grootmoeder en eveneens mijn vriend en mijn vrienden bedanken. Zij bleven altijd geduldig en spraken me moed in op stresserende momenten.

Ten slotte richt ik een dankwoord tot mijn leerkracht Duits van het Secundair Onderwijs, Mevrouw Thijs, die me hielp bij het corrigeren van mijn samenvatting.

Hartelijk dank!

Voorwoord

Voor ik aan de studies van vertaler begon, was ik altijd al erg geboeid door poëzie, liedjesteksten, romans en uiteraard talen. Het leek mij toen al geweldig om hierin verder te gaan of er misschien wel mijn beroep van te maken. De richting Vertaler-Tolk was dus ideaal voor mij, want er zat een combinatie van talen en literatuur in. Tijdens mijn opleiding genoot ik dan ook het meest van de literatuurcolleges. De colleges waarin ik literaire teksten moest vertalen, zijn eveneens degene waarvan ik het meeste opstak. Het was dus niet zo moeilijk om een onderwerp voor mijn scriptie te kiezen: ik zou een literaire vertaling maken. Wel wist ik nog niet meteen welk boek ik ging vertalen, maar ik verkoos een recent boek en liefst een psychologische roman. Van alle soorten romans die ik al heb gelezen, heb ik psychologische romans altijd het liefst gelezen. De reden daarvoor is dat je jezelf of zaken uit je omgeving in zo'n verhalen vaak herkent. Je wordt er op de een of andere manier door getroffen of ontroerd en je kunt in het verhaal opgaan. Daarnaast hebben zulke boeken meestal een boodschap, waardoor er wat uit geleerd kan worden.

Eind 2005 trok ik dan naar de bibliotheek en zocht naar een recente, psychologische en meeslepende Duitse roman. Ik vond er een boek uit 2004 van de auteur Daniel Bielenstein, *Max und Isabelle* genaamd. Het verhaal trok mijn aandacht en toen ik het begon te lezen merkte ik al gauw dat ik het niet snel kon wegleggen...

In deze scriptie maak ik een deelvertaling van *Max und Isabelle*. Ik doe dat aan de hand van een brontekstanalyse waaraan ik later de vertaalverantwoording zal koppelen. Zo wil ik aantonen dat het noodzakelijk is om bij een vertaling een analyse van de te vertalen brontekst te maken. Die analyse maak ik in het eerste hoofdstuk, waarin ik eerst een kort woordje uitleg zal geven over de auteur zelf. Daarna zal ik het in de brontekstanalyse hebben over de situatie, de structuur en de taal van de roman. In hoofdstuk twee zal ik mijn vertaalprincipes en vertaalstrategie bekend maken, waarna mijn vertaalverantwoording met relevante voorbeelden uit de vertaling volgt.

Ik zal proberen duidelijk te maken dat een vertaler altijd een bepaalde vertaalstrategie voor ogen heeft, voor hij begint te vertalen. Ik formuleer in het derde hoofdstuk een besluit waarin ik mijn ervaring met deze thesis zal uitleggen en zal nagaan of ik tot het vooropgestelde doel ben gekomen. Na de inleiding bij de scriptie volgt dan mijn vertaling in het vierde hoofdstuk. Ik heb de eerste 92 pagina's vertaald, - dat zijn de eerste vijf hoofdstukken uit *Max und Isabelle* - omdat ik dat het meest logische vond. De lezer wordt bovendien in het begin van het verhaal al onmiddellijk met de ironie van Daniel Bielenstein geconfronteerd. In hoofdstuk vijf van de scriptie zeg ik ten slotte welke bronnen ik heb geraadpleegd.

Max und Isabelle behoort niet tot de grote Duitse literatuur en Daniel Bielenstein is ook niet zo bekend in zijn geboorteland, maar ik ben er zeker van dat dat nog zal veranderen. Hij schrijft immers nog niet zo lang romans en recensies over zijn werk spreken boekdelen. Er zijn namelijk veel tegenstanders, maar ook veel voorstanders. Hopelijk zult u op dezelfde manier kunnen genieten van mijn vertaling als ik van de originele tekst genoot.

Inhoudsopgave

Zusammenfassung	1
I. Brontekstanalyse	4
1. Auteur.....	4
2. Situatie	6
2.1 Korte inhoud.....	6
2.2 Thematiek.....	6
2.3 Genre	9
2.4 Tijd en ruimte	9
3. Structuur	10
3.1 Tekstopbouw	10
3.2 Scharnierpunten.....	11
3.3 Personages.....	12
3.4 Perspectief	14
4. Taal	15
4.1 Stijl	15
4.1.1 Stijlregister	16
4.1.1.1 Partikels	16
4.1.1.2 Modaliteit.....	19
4.1.1.3 Zinsstructuur en woordkeuze	21
4.1.1.4 Leestekens.....	24
4.1.1.5 Engels	25
4.1.1.6 Creativiteit.....	26
4.1.1.7 Ellipsen.....	28

4.1.2.	Humor	28
4.1.2.1	Partikels	29
4.1.2.2	Idiomatische uitdrukkingen	30
4.1.2.3	Beeldspraak	31
4.1.2.4	Similitudo	33
4.1.2.5	Rijm	34
4.1.2.6	Descriptio	35
4.1.2.7	Personificaties	38
4.1.2.8	Impliciete uitspraken	39
4.1.2.9	Lexicale netwerken	40
4.1.2.10	Expliciete uitspraken	43

II. Vertaalverantwoording 45

1. Vertaalprincipes en vertaalstrategie 45

2. Toepassing op de brontekstanalyse 48

2.1	Structuur	48
2.2	Taal.....	49
2.2.1	Stijl.....	50
2.2.1.1	Stijlregister	50
2.2.1.1.1	<i>Partikels</i>	50
2.2.1.1.2	<i>Modaliteit</i>	51
2.2.1.1.3	<i>Zinsstructuur en woordkeuze</i>	53
2.2.1.1.4	<i>Leestekens</i>	56
2.2.1.1.5	<i>Engels</i>	57
2.2.1.1.6	<i>Creativiteit</i>	58
2.2.1.1.7	<i>Ellipsen</i>	60
2.2.1.2	Humor.....	61
2.2.1.2.1	<i>Partikels</i>	61
2.2.1.2.2	<i>Idiomatische uitdrukkingen</i>	62
2.2.1.2.3	<i>Beeldspraak</i>	63
2.2.1.2.4	<i>Similitudo</i>	64
2.2.1.2.5	<i>Rijm</i>	65
2.2.1.2.6	<i>Descriptio</i>	67
2.2.1.2.7	<i>Personificaties</i>	68
2.2.1.2.8	<i>Impliciete uitspraken</i>	70
2.2.1.2.9	<i>Lexicale netwerken</i>	71
2.2.1.2.10	<i>Expliciete uitspraken</i>	73

3. Vertaalmoeilijkheden	74
3.1 Realia	74
3.1.1 Historische begrippen	75
3.1.2 Geografische begrippen	77
3.1.3 Institutionele begrippen	78
3.1.4 Sociaal-culturele begrippen	80
3.2 Beleefdheidsconventies	83
III. Besluit.....	86
IV. Vertaling	88
V. Bibliografie.....	167
1. Brontekst	167
2. Secundaire literatuur	167
3. Internet.....	167

Zusammenfassung

Zur Diplomarbeit wählte ich die Teilübersetzung eines psychologischen Romans, weil literarische Übersetzung mich während meines Studiums an der Lessiushochschule am meisten zu fesseln wusste. Ich übersetzte die ersten fünf Kapitel aus *Max und Isabelle*, dem zweiten Buch des 39-jährigen deutschen Autors und Journalisten Daniel Bielenstein. Es handelt sich um die recht komplizierte Liebesgeschichte zwischen dem 31-jährigen Max Kästner - TV-Moderator von Hamburg-LIVE und gerade wieder Single - und der 47-jährigen Isabelle Bauer - Co-Geschäftsführerin eines Blumenladens und allein erziehende Mutter von zwei halbwüchsigen Kindern, Florian und Vanessa. Liebe, Beziehungen, Alter und Freundschaft, jeweils kombiniert mit einem großen Maß an Klischees darüber, sind die wichtigsten Themen. Das Originelle an *Max und Isabelle* ist unter anderem der ständige Wechsel der Perspektive. Die Kapitel werden nämlich abwechselnd aus dem Standpunkt von Isabelle und dem von Max erzählt, ohne das der Leser zwei Mal dasselbe lesen muss.

Meine Diplomarbeit besteht aus fünf Kapiteln. Im ersten analysierte ich den Ausgangstext. In dieser Analyse spreche ich über den Autor, die Situation, die Struktur und die Sprache des Romans. Vor allem die Sprache muss ein Übersetzer detailliert untersuchen, zum guten Ausgang seiner Übersetzung. Das habe ich in meiner Diplomarbeit zu beweisen versucht und das ist auch der Grund, weshalb ich der Sprache des Textes die meiste Aufmerksamkeit gewidmet habe. Ich habe den Schreibstil von Daniel Bielenstein analysiert, weil er eine eigene charakteristische Schreibweise hat. Den Stil habe ich weiter untergliedert in zwei große Teile, nämlich in die Stilebene und den Humor des Autors, weil sie bedeutende Sachen waren für die Übersetzung und zur Erkenntnis oder Wirkung des Buches. Im ersten Kapitel habe ich erörtert wie modale Partikeln, Modalität, die Wortwahl, kreative Formulierungen und der Satzbau ein bestimmtes Register und einen gewissen Stil kreieren. Obwohl Daniel Bielenstein meistens ein oberes Register anwendet, gelingt es ihm doch dem Text einen leichtfüßigen Stil zu geben. Dafür sorgen zum Beispiel diese Partikeln, das vielfältige Vorkommen von Modalität im Roman, die kreativen Formulierungen und die Abwechslung von Wortwahl und Satzbau. Daneben

habe ich die verschiedenen Arten von Humor analysiert und ich habe festgestellt, dass der Schriftsteller vor allem Ironie gebraucht, aber auch trockenen Humor und geschmacklosen Humor (mit einem bestimmten Ziel geschmacklos) kommen vor. Der Humor wird meistens implizit ausgedrückt, aber erscheint ebenfalls in expliziten Äußerungen. Außer mit Partikeln und Modalität, geht Daniel Bielenstein einfach um mit zahlreichen Wortspielen und Stilfiguren, wie Doppeldeutigkeiten, Metaphern, Vergleichen, Reim und Hyperbeln.

Nach der Analyse des Ausgangstextes, wurde es Zeit meine Übersetzung im zweiten Kapitel der Diplomarbeit an diese Analyse zu koppeln und also zu rechtfertigen. Das zweite Kapitel besteht aus drei großen Teilen. Ich mache nämlich erstens meine Übersetzungsprinzipien und -strategie bekannt, zweitens übertrage ich die Analyse des Ausgangstextes auf meine Übersetzung und als letztes bespreche ich einige spezifische Schwierigkeiten der Übersetzung von *Max und Isabelle*, nämlich Realien und Höflichkeitsfloskeln.

In dieser Diplomarbeit wollte ich hauptsächlich zwei Sachen deutlich machen. Die Notwendigkeit erstens einer Analyse des Ausgangstextes und zweitens einer überlegten Übersetzungsstrategie. Ohne eine vorausgesetzte Strategie, ist es ja nicht möglich, konsequent zu übersetzen. Meine Übersetzungsstrategie enthielt 5 Punkte. Ich wollte den Inhalt des Ausgangstextes beibehalten, sowie die Form. Daneben beabsichtigte ich doch, einige Formen zu ändern, um die lockere Atmosphäre auch im Zieltext zu bekommen. Ebenfalls hatte ich vor nicht verfremdend, wohl aber exotisierend zu übersetzen. So konnte ich dem niederländischsprachigen Leser etwas über die deutsche Kultur beibringen, ohne dabei schwierig oder unbegreiflich zu wirken. In der Rechtfertigung habe ich nachgewiesen, dass ich diese Strategie gut befolgt habe. Dort wo es möglich war, übernahm ich zum Beispiel den Satzbau, die Formulierungen und Stilfiguren von Daniel Bielenstein und übersetzte ich exotisierend. Doch musste ich manchmal Anpassungen an die Zielkultur durchführen, wegen sprachgebundenen oder kulturgebundenen Elemente, oder weil der Zieltext sonst mit Elementen belastet wurde, die für das Zielpublikum schwierig zu verstehen sind. Durch diese Übersetzungsstrategie – die ich nur durch die vorangehende Analyse des

Ausgangstextes bestimmen konnte - bekam ich mehr oder weniger den gleichen Effekt wie Daniel Bielenstein.

Im dritten Kapitel meiner Diplomarbeit formulierte ich eine Schlussfolgerung, in der ich nachprüfte, ob ich zu meinem Ziel gekommen bin und in der ich meine Erfahrung mit der Teilanalyse und -übersetzung von *Max und Isabelle* erklärte.

Das vierte Kapitel enthält die eigentliche Übersetzung, das fünfte und letzte die Bibliographie.

I. BRONTEKSTANALYSE

In dit eerste hoofdstuk zal ik een analyse maken van de brontekst. In het eerste deel stel ik de auteur van *Max und Isabelle* voor en in het tweede deel geef ik een indruk van de situatie van het boek. Daartoe behoren de korte inhoud, de thematiek, het genre en de tijd en ruimte. Het derde deel zal gaan over de structuur van de tekst, waarin ik de tekstopbouw, de scharnierpunten, de personages en het perspectief van de roman bespreek. Het vierde is het laatste en tevens het grootste deel uit dit hoofdstuk. Ik analyseer er de taal in en dan voornamelijk de stijl van Daniel Bielenstein. Die stijl zal ik verder opdelen in twee grote groepen, namelijk stijlregister en humor. Dat zijn immers twee kenmerkende en belangrijke zaken van de brontekst.

1. Auteur

Daniel Bielenstein werd op 31 juli 1967 geboren in Bonn. De auteur leeft in Hamburg en is eveneens journalist. Hij is vaak gehuldigd voor zijn kortverhalen, maar zijn grote doorbraak kwam er pas in 2003 toen hij zijn eerste roman *Die Frau fürs Leben* publiceerde.¹ Daarin vertelt hij over de problemen van vrijgezelle mannen van boven de dertig die de vrouw van hun leven moeten vinden.² In 2004 volgde de liefdesroman *Max und Isabelle* dat succesvolle debuut al snel op en in 2007 verscheen het volgende verhaal, namelijk *Ein Mann zum Stehlen*. Het hoofdpersonage daarin is net als zijn vader een dief, maar neemt zich voor zich nooit aan een vrouw te bindenzolang hij steelt.³ De laatste nieuwe roman van Bielenstein heet *Das*

¹ Ik vertaal en paraphraseer van de website http://de.wikipedia.org/wiki/Daniel_Bielenstein.

² Ik vertaal en paraphraseer van de website http://www.amazon.de/Frau-f%C3%BCrs-Leben-Daniel-Bielenstein/dp/3596159296/ref=sr_1_3/303-7082980-4035447?ie=UTF8&s=books&qid=1175100362&sr=1-3.

³ Ik vertaal en paraphraseer van de website http://www.amazon.de/Ein-Mann-Stehlen-Daniel-Bielenstein/dp/3596167388/ref=sr_1_1/303-7082980-4035447?ie=UTF8&s=books&qid=1175100044&sr=1-1.

richtige Leben. Hij gaat over een man die leeft in een wereld vol vragen, die bijvoorbeeld gaan over relaties, zijn ouders en over wat geluk is.⁴ Naast die vier romans en zijn kortverhalen schreef Bielenstein ook een liefdesgeschiedenis over Elvis Costello's song *I want you* voor de anthologie *Mein Lieblingslied*.⁵

Deze Duitse auteur schrijft amusante, intelligente, vlotte en ontspannende romans over alleenstaanden op zoek naar de grote liefde. Een ernstige, goede relatie wordt eerder toevallig en niet gepland bereikt en dat is al bijna na Bielensteins eerste roman duidelijk.⁶ De relatie tussen man en vrouw is meestal niet normaal of wordt door de maatschappij scheef bekeken. Zo gaat *Max und Isabelle* over de ontluikende relatie tussen een man van 31 en een vrouw van 47 en *Ein Mann zum Stehlen* over een dief die zijn hart verliest aan een vrouw.

Volgens sommigen inspireerde Bielenstein zich op romans van Nick Hornby, Sven Regener en Frank Goosen. Hij wordt als de Duitse Nick Hornby voorgesteld en beconcurrert zo de Britse humor.⁷ Terwijl het verhaal bij die auteurs eerder draait om een laatpuberaal type, heeft Bielenstein het over ervaren mannen die tenminste al een job hebben die voldoening geeft. Dat is echter niet genoeg als het privé niet zo goed gaat. De boeken van Bielenstein die over dat thema handelen, kunnen dus heel interessant zijn voor zijn leeftijd- en seksegenoten, maar zeker ook voor vrouwen, omdat ze er veel van hun eigen mannen in terugvinden.⁸ Sommigen vinden dat allemaal kitsch en

⁴ Ik vertaal en parafraseer van de website

http://www.libri.de/shop/action/productDetails/6154616/daniel_bielenstein_das_richtige_leben_3502110018.html;jsessionid=fdc-ngr013g0ge1.www11.

⁵ Ik vertaal en parafraseer van de website

http://www.fischerverlage.de/sixcms/media.php/117/Presseinfo_Bielenstein_2005.pdf.

⁶ Ik vertaal en parafraseer van de website

<http://www.amazon.de/gp/product/3596161940/302-3902025-2139236?v=glance&n=299956>.

⁷ Ik vertaal en parafraseer van de website http://de.wikipedia.org/wiki/Daniel_Bielenstein.

⁸ Ik vertaal en parafraseer van de website http://www.single-generation.de/kohorten/daniel_bielenstein.htm#frau.

clichématig, anderen vinden het daarentegen spannend, grappig en romantisch.⁹

2. Situatie

2.1 Korte inhoud

Max und Isabelle is het verhaal van de 47-jarige Isabelle Bauer en de 31-jarige Max Kästner. Isabelle is gescheiden en voedt haar twee halfvolwassen kinderen, Vanessa en Florian, alleen op. Daarnaast heeft ze nog een bloemenwinkel. Max is een bekend tv-presentator in Hamburg en zijn vriendin Jana heeft hem net verlaten. Max en Isabelle ontmoeten elkaar op een party bij een gemeenschappelijke vriendin en ze lijken de enige twee normale mensen tussen de saaie grijsaards op het feestje. Ze verlaten samen de party en belanden daarna ook samen in bed. De twee gaan ervan uit dat het bij een one-night stand blijft, maar na veel speculaties en twijfels lijkt het toch wel iets meer dan dat te zijn. Zelfs tussen een vrouw van 47 en een man van 31. Of ze dat zelf willen inzien en toegeven, zal aan het licht komen als ze beiden hun gevoel boven hun verstand laten spreken.

2.2 Thematiek

Daniel Bielenstein werkt in deze roman rond het vooroordeel dat leeftijdsverschil een relatie kan doen mislukken of gewoon niet mogelijk maakt. Zelfs als beide partners sterke gevoelens hebben en zich erg tot elkaar aangetrokken voelen. Bij leeftijdsverschil wordt er meestal gesproken over

⁹ Gebaseerd op de websites <http://www.titel-forum.de/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=2557> en <http://www.amazon.de/gp/product/3596161940/302-3902025-2139236?v=glance&n=299956>.

een oudere man en een jongere vrouw, maar hier is het net omgekeerd. Max is 31, bekend, ziet er goed uit, het leven ligt nog aan zijn voeten. Isabelle daarentegen is 47 en krijgt van haar omgeving voortdurend naar het hoofd geslingerd dat ze al wat ouder is en dat ze beter voor een goede en veilige toekomst zou zorgen. Daarnaast heeft ze ook al twee puberale kinderen. Wat zou een man als Max dus in haar kunnen zien? Het thema wordt in de vriendenkring van Max stevig bediscussieerd en ook in die van Isabelle. Hun vrienden raden hen een relatie sterk af en vergeten geen enkel cliché bij hun argumentatie te vernoemen. Eveneens de oudere man Richard, die op de party aanwezig is en een oogje heeft op Isabelle, wordt volledig onderuit gehaald. Voor de clichés die daarbij horen, zorgt Isabelle zelf. Zulke oude mannen zijn saai, ze hebben veel geld, ze spelen tennis in de bejaardenklasse, ze gaan naar bijeenkomsten van autoverzamelaars, enzovoort, enzovoort. Is Isabelle echter wel een clichématige, gewone vrouw van 47? Ze doet er weliswaar lang over om een geschikte outfit voor het feestje te vinden en ze kan niet goed parkeren, zoals de meeste vrouwen, maar Daniel Bielenstein toont met zijn happy end aan dat een relatie tussen een oudere vrouw en een jongere man net wel heel goed kan lukken. Als het om de grote liefde gaat, is immers alles mogelijk.

De grote liefde... dat is echt een thema bij Bielenstein. In *Max und Isabelle* komen eveneens andere relaties dan die tussen Max en Isabelle aan bod, maar die zitten niet zo goed in elkaar, ook al gaat het om gewone relaties, zoals die van Max en Jana. Ze zijn leeftijdgenoten, ze hebben allebei een job die veel energie en tijd van hen vraagt, ze houden beiden zowel van reizen als van thuis zijn. Toch is er een dag gekomen dat ze het zelfs over een vakantiebestemming niet eens kunnen worden. Bielenstein wil hier vermoedelijk mee aantonen dat het best mogelijk is dat twee mensen heel goed bij elkaar 'lijken' te passen en zich met dezelfde dingen bezig kunnen houden, maar dat dat geen garantie is voor een geslaagde relatie. Een goede relatie kan heel ongewoon zijn, zoals die tussen Max en Isabelle, maar het kan daarbij wel eens om de ware gaan. Het is niet toevallig dat de Duitse auteur kiest voor dit thema in een tijd waarin relaties en de juiste partner vinden, moeilijker zijn geworden. Er zijn almaar meer echtscheidingen en dit verhaal blijft er evenmin van gespaard. Isabelle is gescheiden van haar ex-man Bernd,

Max en zijn vriendin Jana zijn net uit elkaar en Max' buurman Raimund is ook al een tijdje weer alleen. Daarnaast wordt het thema van 'relatiebureaus' aangesproken als Ellen – een goede vriendin van Isabelle – haar vriendin weer eens wil koppelen. Daarmee zinspeelt Bielenstein waarschijnlijk op alternatieve wegen voor het vinden van een partner. Naast relatiebureaus kun je tegenwoordig gebruik maken van internet, tv en kranten; het kan niet gek genoeg. De ware kom je nochtans meestal toevallig tegen. Net zoals Max en Isabelle elkaar vinden.

Naast de liefde zijn ouderdom en vriendschap thema's in de roman. Ellen is al veel bezig met haar ouderdom; ze heeft een oudere man en denkt aan haar toekomst. Isabelle wil er echter in de verste verte niet aan denken, ze wil nog iets speciaals meemaken en ze voelt zich nog jong. Dat Ellen haar hiermee aan het hoofd zeurt, vindt Isabelle hoegenaamd niet aangenaam, maar ze ontsnapt niet aan de gedachte van oud te worden. De knappe Max is immers nog maar 31 en zij al 47 én ze heeft twee kinderen die bijna volwassen zijn. Richard en Ellen herinneren er Isabelle ook vaak aan dat ze al wat ouder is door net over die kinderen te beginnen. Max lijkt het echter niet uit te maken dat Isabelle al kinderen heeft die oud genoeg zijn om hun moeder zelfs kleren uit te lenen. Hoewel Ellen haar vaak op de zenuwen werkt is ze wel een vriendin zoals ze er geen andere heeft. Isabelle heeft het ook over zogenaamde 'vriendinnen' die ze toevallig eens tegenkomt in de stad en die zeggen dat ze zeker zullen langskomen, maar dat nooit doen. Ze toont zo het verschil aan met echte vriendschap. Hoewel zij en Ellen niet helemaal hetzelfde zijn, - Ellen heeft het geld immers altijd bij haar mannen gevonden, maar Isabelle heeft altijd zelf voor haar geld moeten kloppen - zou ze Ellen toch nooit kunnen missen.

2.3 Genre

Deze liefdesroman is een psychologische roman. Dat is het epische genre waarbij de auteur meer nadruk legt op de zielkundige toestand van de hoofdpersoon, dan op de gebeurtenissen. De groeiende persoonlijkheid en haar individuele waarde wordt door de conflicten en de gebeurtenissen van de roman verduidelijkt en gerechtvaardigd.¹⁰ Vooral in de negentiende eeuw nam dit literaire genre een hoge vlucht.¹¹ Bij *Max und Isabelle* gaat het wel degelijk om een psychologische roman. De protagonisten maken immers beiden een ontwikkeling door, zowel samen als apart. Ze veranderen van de bijna ongelukkige man en vrouw op zoek naar de ware, in het gelukkige koppel dat voor elkaar is voorbestemd. Om heel die metamorfose, de omwegen daarbij en de gedachten en vooroordelen daarover, draait het verhaal.

2.4 Tijd en ruimte

De roman begint op een zaterdagmiddag in de Duitse stad Hamburg. Hij wordt chronologisch verteld, maar de tijd valt soms even stil door de gedachtegang van de personages, waarbij nu en dan flashbacks voorkomen.

Wanneer Isabelle heeft uitgelegd wat er op zaterdagmiddag allemaal is gebeurd, is het Max' beurt om dat uit te leggen. Het verhaal gaat dan redelijk snel. Max en Isabelle moeten naar een feestje van een gemeenschappelijke vriendin en belanden daarna samen in bed. Ondertussen is de lezer al aan pagina 92. Hij weet niet wanneer het verhaal zich precies afspeelt, maar wel dat het eind twintigste – begin eenentwintigste eeuw plaatsheeft. Een tijd waarin relaties steeds moeilijker worden en het individu voorrang krijgt.

Ruimten worden vooral beschreven als Max of Isabelle hun gevoelens uitdrukken. Bijvoorbeeld wanneer Max genietend in zijn tuin zit, wanneer hij of

¹⁰. Ik parafraseer van de website

http://www.dbnl.org/tekst/nijh004verz02_01/nijh004verz02_01_0011.htm.

¹¹. Ik parafraseer van de website http://users.raketnet.nl/m.van.elburg/fil_p.htm.

Isabelle de grootse woning van Ellen beschrijft of wanneer Max een uitzending moet presenteren over de opening van een nieuw Ferrarifiliaal in de stad. Die beschrijvingen zijn niet zo gedetailleerd. Ze geven meer een algemeen beeld van het decor waarin het verhaal zich voltrekt.

De setting van het verhaal vertoont natuurlijk cultuurgebonden elementen of realia die de lezer een sfeerbeeld van het verhaal geven. In de woningen van Max en Isabelle valt dat niet zo op, maar wel in het huis van Ellen, Isabelles vriendin. Het is namelijk een 'großzügiges Gründerzeit-Haus'. Eveneens sociaal-culturele begrippen als 'Wursttheke' en 'ISDN-XXI-Anschluss' en institutionele begrippen als 'ZDF' zijn voorbeelden van Duitse realia.¹² Ik vertel daar meer over in 'II. Vertaalverantwoording'.

3. Structuur

3.1 Tekstopbouw

Max und Isabelle is ingedeeld in 18 hoofdstukken. In elk hoofdstuk heeft er een perspectiefwisseling plaats. Het eerste hoofdstuk wordt verteld vanuit het perspectief van Isabelle, het tweede vanuit dat van Max. Het derde hoofdstuk wordt dan weer uit het oogpunt van Isabelle gezien, enzovoort. Het gaat om een soort dagboekvorm waardoor de lezer te weten komt wat er zich in de gedachten van de protagonisten afspeelt. In de eerste hoofdstukken wordt zelfs het uur meegedeeld als er vanuit Max' perspectief wordt verteld, terwijl Isabelle meer aan één stuk door vertelt.

Een ander kenmerk van de structuur van *Max und Isabelle* is dat er vaak wordt ingesprongen wanneer er een nieuwe alinea begint. Af en toe kunnen er ook witregels voorkomen. Bijvoorbeeld wanneer er een overgang is tussen twee verschillende gedachten, wanneer een personage opschrikt uit zijn

¹² Ik haal de termen 'sociaal-culturele begrippen' en 'institutionele begrippen' uit de tekst van Grit 'De vertaling van realia' uit *Denken over vertalen*.

gedachten of wanneer er eenvoudigweg een korte pauze plaatsvindt tussen het ene moment en het andere. Die witregels zijn echter eerder zeldzaam. In de hoofdstukken van Max staat er uiteraard tevens een witregel tussen de tijdsaanduidingen, anders zou de lay-out onoverzichtelijk worden.

In de lay-out valt ook op dat Daniel Bielenstein geregeld woorden cursiveert. Dat doet hij om nadruk te leggen. Enkele voorbeelden van zinnen waarin zulke cursiveringen staan:

Ellen hat nämlich die Angewohnheit, Männer nur nach ihrem Geschmack auszusuchen, nicht nach meinem - und in Sachen Partnerwahl gehen unsere Vorstellungen sehr weit auseinander. (Zie brontekst p. 6)

Jedenfalls kann ich zu Ellen nicht einfach hingehen. (Zie brontekst p.6)

In het eerste voorbeeld cursiveert Bielenstein persoonlijke voornaamwoorden, om het verschil, of beter gezegd het contrast, tussen de twee duidelijk te maken. In het tweede voorbeeld moet het werkwoord 'hingehen' met iets meer klemtoon worden gelezen.

3.2 Scharnierpunten

Het moment waarop Max en Isabelle elkaar vinden, – dat gebeurt al in hoofdstuk drie en loopt door in de volgende hoofdstukken – kan reeds als een inhoudelijke wending worden gezien. Geen van beiden verwachtte immers dat ze iemand zouden ontmoeten op het feestje. Max reageert in hoofdstuk vier ook helemaal anders dan hij had verwacht op de verschijning van een al iets oudere vrouw als Isabelle. Hoofdstuk zes kan eventueel een vormelijk scharnierpunt zijn in het verhaal, omdat de lezer daar niet meer te weten komt op welk tijdstip Max alles precies meemaakt en denkt. Dat punt komt

vermoedelijk overeen met een inhoudelijke wending in de roman, omdat het plaatsvindt na Max' en Isabelles 'one-night stand'. Op dat moment kan het verhaal en zijn thematiek pas echt losbarsten. Daarna zijn al de punten waarop Max en Isabelle hun mening over een potentiële relatie met elkaar veranderen, inhoudelijke scharnierpunten. Dat zijn er heel wat, want ze hangen beiden voortdurend tussen de twee uitersten: 'ja, een relatie tussen ons kan lukken', 'nee, een relatie tussen ons is de puurste waanzin'.

3.3 Personages

Hoog tijd om het te hebben over de personages in *Max und Isabelle*. Ik heb al uitvoerig gezegd wie Max en Isabelle precies zijn, maar ik heb het nog niet over hun karakter of uiterlijk gehad. Ook over de andere figuren van het verhaal wil ik nog iets kwijt. Eerst zal ik echter iets meer vertellen over de protagonisten Max en Isabelle.

Bij het lezen van het boek, merkte ik dat de 31-jarige man en de 47-jarige vrouw elkaar goed aanvullen. Als je de gedachten van Isabelle volgt en je vergelijkt die met die van Max, kom je tot dezelfde conclusies. Ze merken zelf ook dat ze dezelfde mening over heel wat zaken delen. Zo zegt Max op de party tegen Isabelle dat ze de enige normale mensen tussen de grijsaards en saaie zakenlui op het feestje zijn. Verder droomt zowel Isabelle als Max van een avontuur, van die onmogelijke, ware liefde, waar alles juist bij is. Hun vrienden verklaren hen daarvoor gek, want zoiets bestaat immers niet. Er kan dan wel een groot leeftijdsverschil zijn tussen de twee, maar hun leven verschilt niet zoveel. Isabelle heeft twee kinderen, die ze alleen opvoedt en een bloemenwinkel, waarmee ze haar handen vol heeft. Ze heeft de pest aan haar ex-man en ook aan de oudere man, Richard, waaraan haar vriendin Ellen haar wil koppelen. Ze voelt zich helemaal nog niet oud en is niet van plan om al aan de zekerheid van haar toekomst te denken. Max heeft daarentegen

geen kinderen, maar hij heeft net als Isabelle een veeleisende job. Daarnaast geniet hij momenteel van zijn leven als single en is hij blij van zijn ex-vriendin Jana verlost te zijn. Hij wil er dan ook niets van weten als Jana's vrienden, Gregor en Konstanze, langskomen om zijn relatie met Jana toch nog te redden. Qua karakter is Max eerder rustig en laat hij alles op zich afkomen, terwijl Isabelle zich snel opjaagt, bijvoorbeeld wanneer haar dochter haar jurk aantrekt. Dat komt vermoedelijk ook wel door het feit dat Isabelle al de verantwoordelijkheid voor kinderen heeft en Max nog niet. Als de roman uit Isabelles perspectief wordt gelezen, komen er veel passages zonder dialoog voor. Isabelle is dus een dromer. In het eerste hoofdstuk moet ze bijvoorbeeld snel zijn om zich nog klaar te maken voor het feest, maar dat vergeet ze voortdurend, omdat ze haar gedachten de vrije loop laat. Dat komt in de hoofdstukken waarin Max aan het woord is, eveneens voor. Wanneer hij op een zaterdagmiddag bezoek krijgt, moet dat een hele tijd in de deur blijven staan voor het binnen mag, omdat Max weer eens aan het nadenken is. Ten slotte beschrijven Max en Isabelle elkaar beiden als slagvaardig en aantrekkelijk. Ze zitten elkaar op het feestje de hele avond te plagen en hebben altijd wel een gevat antwoord klaar. Hoewel Isabelle een stuk ouder is dan Max en de outfit van een tiener of twintiger draagt, vindt hij haar toch heel verleidelijk. Isabelle lijkt van de knappe Max net hetzelfde te vinden.

Enkele bijfiguren in de roman zijn Ellen, Richard en Raimund. Ellen is drie jaar ouder dan Isabelle. Ze is nu al voor de derde keer getrouwd en ze is een 'figuurlijk' onafhankelijke vrouw. Ze wil immers niet de naam van haar man dragen. 'Letterlijk' is ze iets afhankelijker, omdat ze al heeft nagedacht over haar oude dag en daarom met een rijke, oudere man is getrouwd. Ellen heeft net zoals over 'haar' ouderdom, nagedacht over die van Isabelle en ze raadt haar vriendin ook een oudere man en zeker geen jongere aan, want daar zit je nog te lang aan vast. Ze is er dan ook erg op gebrand om haar vriendin te koppelen en meer bepaald aan Richard, handelaar in gereedschap, autoverzamelaar en oude zakenvriend van haar man Holger. Naast die wat negatievere trekjes, beschrijft Isabelle Ellen in het boek als een trouwe

vriendin, die zeker elke week langskomt en altijd voor haar klaar staat.

Richard, de rijke weduwnaar op zoek naar een nieuwe vrouw, leert Isabelle op de party kennen waar ze ook Max voor het eerst ziet. Hij laat geen gelegenheid voorbijgaan om Isabelle complimentjes te geven en om haar tegenover het gezelschap op de dinnerparty te verdedigen. Isabelle van haar kant behandelt Richard vaak grof en ze vindt het erg vervelend dat hij haar gesprek met Max onderbreekt en zich opdringt. Ze moet niets van een rijke, oudere man hebben. Al geeft Isabelle in het begin wel toe dat sommige mannen, zelfs van boven de zestig, nog behoorlijk aantrekkelijk kunnen zijn.

Raimund ten slotte, is de lieve buurman van Max. Hij is veel te goed voor de wereld en net als Max en Isabelle niet meer samen met zijn partner Susanne. Daarover zit hij enorm veel te piekeren. In het verhaal is hij bezig met zijn proefschrift over Kafka's verhouding met vrouwen. Daarnaast is hij ook nog parttime leraar Duits, maar Max kan niet begrijpen hoe zijn buurman een klas tieners de baas kan. Waarom zou hen kennis over Kafka interesseren en hoe zou Raimund, die nog niet eens 'nee' tegen Max durft zeggen, tegen zo'n klas dan 'nee' kunnen zeggen? Raimund is echter in therapie en wanneer Max nog eens langskomt voor een ontbijtje, bij zijn buurman die toch niet durft teweigeren, zegt die dat hij zich niet meer langer door mensen als Max laat doen. Raimund is iemand die relaties nog weet te appreciëren en het dus ook niet kan begrijpen dat Max zijn vriendin Jana zo snel is vergeten.

In *Max und Isabelle* kampt iedereen dus wel met een of ander relatieprobleem en denkt iedereen na over de liefde.

3.4 Perspectief

Daniel Bielenstein heeft *Max und Isabelle* in een dagboekvorm geschreven en

dus wordt de roman door de ogen van een ik-verteller gezien. Isabelle vertelt namelijk wat er gebeurt in het verhaal. Ze heeft het bijvoorbeeld in het eerste hoofdstuk over haar zaterdagmiddag. Ze zegt wat ze die dag allemaal doet. Tegelijkertijd beleeft ze die dag ook zelf terwijl ze aan het vertellen is en is ze dus een handelende ik-verteller.¹³ Hetzelfde kan van Max worden gezegd. Het originele aan de roman is dat er twee keer over hetzelfde wordt verteld – eerst vanuit Isabelles standpunt, daarna vanuit dat van Max – en dat zonder dat de lezer dat echt door heeft.

4. Taal

De taal van een tekst is pas echt het wezenlijke element voor een vertaler. Nog meer dan naar de situatie, de personages en de setting moet zijn aandacht daarnaar uitgaan.

4.1 Stijl

Ik heb al gezegd dat Daniel Bielenstein grappig, vlot en spannend schrijft, maar de vraag is hoe hij dat klaarspeelt. Stijl heeft uiteraard met veel elementen te maken en wordt door verschillende zaken tot uiting gebracht, zoals woordkeuze, zinsbouw, beeldspraak, register, humor, enzovoort. Stijl is de manier waarop iemand zich schriftelijk uitdrukt.¹⁴ Hoe Daniel Bielenstein dat doet in *Max und Isabelle* en hoe hij al die zaken aanwendt, leg ik hierna uit in '4.1.1. Stijlregister' en in '4.1.2. Humor'.

¹³. Ik haal de term 'handelende ik-verteller' van de website <http://www.projectx2002.org/vertelperspectief.doc>.

¹⁴. Ik citeer uit het *Hedendaags Nederlands van Dale Groot Woordenboek*.

4.1.1 Stijlregister

Één van de elementen waardoor de stijl van een auteur en de stijl die heerst in een roman of verhaal duidelijk wordt, is het stijlregister, of ook wel 'een bepaald soort taalgebruik dat bij een bepaalde situatie past'.¹⁵ Het is het stijlniveau van de tekst en die kan een hoog register hebben, maar hij kan ook gewoon in de standaardtaal zijn geschreven. Lijnrecht daar tegenover staat dan weer het informele register. Het bepalen van het register van een tekst is een essentieel onderdeel van elke vertaalrelevante tekstanalyse. Als vertaler moet je immers de juiste toon treffen en die ook in je vertaling tot zijn recht laten komen. Net zoals de stijl, kan eveneens het register op verschillende manieren worden uitgedrukt. Het kan herkend worden door partikels, zoals stopwoorden en tussenwerpsels, maar ook door de morfologie, de woordkeuze, de zinsconstructies, enzovoort.¹⁶

In dit deel wil ik nu nagaan hoe al die theoretische kenmerken in *Max und Isabelle* worden toegepast, hoe Daniel Bielenstein de stilistische variatie¹⁷ in zijn roman tot uiting brengt.

4.1.1.1 Partikels

Bij het lezen van het verhaal merkte ik al snel de vele **partikels** op. Partikels zijn kleine, onverbuigbare woorden¹⁸ die aan een tekst een zekere kleuring geven en die de vertaling ervan niet eenvoudiger maken. Het zijn immers taalelementen die erg verscheiden kunnen zijn in verschillende talen. Waar in de brontaal bijvoorbeeld drie partikels staan, kunnen of moeten er in de doeltaal ook geen drie staan, maar bijvoorbeeld maar twee. Partikels kunnen bovendien misleidend zijn. Zo betekent het Duitse partikel 'wohl', niet altijd

¹⁵ Ik citeer van de website <http://nl.wikipedia.org/wiki/Schrijfstijl>.

¹⁶ Ik paraphraseer uit *Terminologie van de Vertaling*.

¹⁷ Ik geef een omschrijving van 'register' uit het *Hedendaags Nederlands van Dale Groot Woordenboek*.

¹⁸ Ik geef een omschrijving van 'partikels' uit het *Hedendaags Nederlands van Dale Groot Woordenboek*.

'wel' in het Nederlands. Ik ging na hoe de partikels in *Max und Isabelle* het register mee bepaalden. Een aantal partikels konden zo bijvoorbeeld enkel in een lager register worden gebruikt. Dat kan door de volgende stukjes dialoog worden aangetoond:

»*Hallo, Max. Was willst du denn um diese Uhrzeit?*« (Zie brontekst p. 19)

»*Scheint ja nicht so gut zu klappen, das Leben ohne Jana, wenn du nicht einmal was zu essen im Haus hast. Jetzt weißt du bestimmt, was du an ihr hattest, was?*« (Zie brontekst p. 19)

Deze modale partikels komen voor in het gesprek tussen Max en zijn buurman Raimund. Het register dat hier wordt gebruikt, is lager, want Max en Raimund geven elkaar steken onder water. Raimund vraagt bijvoorbeeld wat Max op dit tijdstip van de dag toch komt doen en zegt tegen Max dat hij nu wel zal weten wat hij aan zijn vriendin Jana had, nu hij haar kwijt is en nog niet eens zelf voor een ontbijt kan zorgen. Zulke dingen worden normaalgezien niet in een hoog register uitgedrukt.

Er staan echter ook partikels in het professionele, iets formelere gesprek tussen Max en Diane Schöck van het nieuwe Ferrari-filiaal:

»*Na beides natürlich*«, sagt sie und führt mich durch eine Werkstatt, die eher einem Hightech-Operationssaal als einem Kfz-Betrieb gleicht. (Zie brontekst p. 24)

»*Na? Wollen Sie mal anfassen, Herr Kästner? Kommen Sie ruhig näher, Ihnen passiert schon nichts*«, sagt sie mit rauchiger Stimme, schiebt ihre Sonnenbrille auf die Nasenspitze und wirft mir über den Brillenrand aufreizende Blicke zu. (Zie brontekst p. 26)

»Aber, aber, Max. Sie müssen positiv denken. Noch nie was von Leasing gehört? Für umgerechnet fünfzig Euro am Tag sind Sie dabei, und das wird sich ein Fernsehstar wie Sie doch leisten können, oder etwa nicht?«
(Zie brontekst p. 26)

In het eerste voorbeeld voegt Diane het partikel 'na' toe om haar antwoord als vanzelfsprekend voor te stellen. In de laatste twee voorbeelden gebruikt ze de partikels om zelf iets aan Max te vragen; ze verlangt naar bevestiging. Ze hoopt immers dat Max haar enthousiasme over de dure wagens deelt. In het laatste voorbeeld wil ze de beroemde tv-presentator zelfs op de rooster leggen en misschien wel een beetje irriteren. Hij moet toch zeker wel genoeg geld hebben om zich zo'n auto te kunnen veroorloven. Als de partikels nu zouden worden weggelaten, zouden deze zinnen niet hetzelfde effect bereiken. De uitspraken en vragen zouden veel braver en neutraler worden, wat hier niet de bedoeling is. Het gesprek tussen Diane Schöck en Max is dan wel verondersteld formeler te zijn, maar daarom is het register nog niet hoog.

Diane en Max gebruiken geen ingewikkelde zinsstructuren of moeilijke woorden. Het gaat hier immers om een gesprek. Wanneer Daniel Bielenstein een hoger register aanwendt, is dat eerder in de monologen of de gedachten van de protagonisten.

Toen ik de monologen wat nader onderzocht, trof ik daarin nochtans ook modale partikels aan:

Deshalb solle ich mich doch bitte zurückziehen, wenn er Besuch von seinen Freunden bekommt. (Zie brontekst p. 4)

Die machen zwar den größten Teil der Arbeit, werden aber dennoch regelmäßig aus der Redaktion entfernt, damit sie bloß nicht auf die Idee kommen, vor Gericht zu ziehen und eine Festanstellung zu erstreiten.
(Zie brontekst p. 22)

Und der mich dann fragt, ob ich ernsthaft glaube, dass er irgendein Interesse an einer Frau haben könnte, deren vierzigster Geburtstag schon fast so weit zurückliegt wie die Wiederwahl Helmut Kohls zum Bundeskanzler? Eben. (Zie brontekst p. 77)

Er staan dus in heel de tekst tal van partikels. Het maakt niet uit of het register lager of hoger is. De dialogen komen in ieder geval 'losser' over, maar ook de monologen getuigen van een lichtvoetige stijl, hoewel ze meestal een hoger register hebben. Het verhaal leest vlot, het lijkt dus ook gemakkelijk te vertalen. Toch getuigen veel zinnen van een zekere complexiteit en is de woordkeuze af en toe archaisch en moeilijker, maar andere keren dan weer vernieuwend. De partikels zijn elementen die ervoor zorgen dat de stijl toch 'licht' en eenvoudig lijkt te blijven en die de voor de tekst zo typische, aangename 'partysfeer' oproepen.

4.1.1.2 Modaliteit

Niet alleen partikels kunnen nuances in betekenis of bedoeling uitdrukken, maar ook andere modale woorden kunnen dat. Daarom wil ik even bij enkele andere vormen van **modaliteit** blijven stilstaan, omdat modaliteit talrijk aanwezig is in de tekst. Er zijn voornamelijk twee soorten modaliteit die in het oog springen. Max en Isabelle zijn over hun vorige relatie, over relaties in het algemeen, Max over vrouwen, Isabelle over mannen, heel zeker. Dat komt tot uiting in hun uitspraken daarover:

»Jetzt wisst ihr jedenfalls, warum Jana und ich uns getrennt haben. Weil ich mich mit dem, was du sagst, Konstanze, nicht abfinden möchte. Ich möchte keine Frau haben, die sich nur selbst verwirklichen kann, indem sie mich verwirklicht. Ich möchte auch keine Partnerin, die mein Leben in die Hand nehmen muss, einfach nur, weil sie kein eigenes hat. Und ich möchte erst recht keine Freundin, die mich nicht so akzeptiert, wie

ich bin, weil sie in Wirklichkeit einfach nur unzufrieden mit sich selbst ist. Ist das denn wirklich zu viel verlangt?» (Zie brontekst p. 66)

In dit voorbeeld wordt de hardnekkigheid van Max nog versterkt door de **herhalingen**. Het effect van zijn gevoelens wordt er groter door. Max herhaalt de modale bijwoorden 'nicht' en 'kein' enkele keren en ook het modale werkwoord 'mögen' in de conjunctief. Daarnaast komen er **bijwoorden na elkaar** voor, zoals 'erst recht' en 'denn wirklich'. De irritatie van Max komt zo goed tot uiting.

Dan is er ten tweede de modaliteit die Bielenstein hanteert om de onzekerheid van de personages over te brengen. Max en Isabelle zijn onzeker als ze elkaar ontmoeten. Als Isabelle haar eerste kus met Max beleeft, is ze bijvoorbeeld bang dat Max haar te oud vindt en het helemaal niet ernstig met haar meent. Ze vraagt zich af of ze zich niet alleen maar moeilijkheden op de hals haalt.

Ich stehe zwar gerade mitten in der Nacht auf einer Straße in Hamburg und küsse einen Mann, der praktisch mein Sohn sein könnte - na ja, fast jedenfalls. Aber ich bin alles andere als cool, gelassen oder auch nur halbwegs entspannt dabei. Wie sollte ich auch? Ich bin mir ja nicht mal sicher, ob ich wirklich gerade ein romantisches Mitternachtserlebnis habe oder ob ich mir nicht einfach nur einen Berg voller Schwierigkeiten auflade. Ganz abgesehen davon: Würden Sie sich mit einem Kerl einlassen, der erst knapp über dreißig ist und der vielleicht nur austesten möchte, ob Frauen in meinem Alter überhaupt noch sexuell stimulierbar sind? Ein Kerl, der mich spätestens, wenn wir in seinem Schlafzimmer sind, herzlich auslachen wird? Und der mich dann fragt, ob ich ernsthaft glaube, dass er irgendein Interesse an einer Frau haben könnte, deren vierzigster Geburtstag schon fast so weit zurückliegt wie die Wiederwahl Helmut Kohls zum Bundeskanzler? Eben. (Zie brontekst p. 77)

In deze passage laat Isabelle haar gedachten weer eens de vrije loop. Hoewel ze Max aan het kussen is, kan ze niet stoppen met nadenken. Ze voelt zich heel onzeker en aarzelt. Dat merkt de lezer door de **vele vragen** die ze zichzelf stelt, door de conjunctieven en bijwoorden als 'zwar', 'aber', 'ja', 'nicht mal', 'wirklich', 'nicht einfach nur', 'ernsthaft'. Het zal erg belangrijk zijn om de **gevoelens van de personages** in de vertaling net zoals in de brontekst weer te geven en zo dezelfde toon te zetten.

4.1.1.3 Zinsstructuur en woordkeuze

Het **hoge register** in de Duitse tekst valt bij het lezen alleen niet meteen op, zoals de partikels, maar pas bij het vertalen. Het is trouwens een eigenaardig gegeven in een tekst die eerder een lager register eist. De manier waarop de personages praten over zichzelf en waarop Isabelle haar kinderen aanspreekt, vraagt niet naar een **hoogdravende taal**, althans niet in het Nederlands. Bovendien moet je zeker op een feestje niet met **moeilijke, lange zinnen** en speciale woorden aankomen. Toch gebruikt Daniel Bielenstein een **hoog register om iets plat te zeggen** en daardoor wordt nu juist zijn stijl gekenmerkt. De volgende uitspraken komen van Isabelle. Ze komen voor in het derde hoofdstuk waarin Isabelle naar de dinnerparty van Ellen gaat.

Sondern weil er sein kleines Firmenimperium vor zwei Jahren verkauft hat und seine einzige Aufgabe seitdem darin besteht, sich Gedanken über seine Millionen zu machen. (Zie brontekst p. 30)

Es bewahrt mich vor einer Nachtwanderung oder auch davor, für die letzten Meter zu Ellen ein Taxi heranzuwinken. (Zie brontekst p. 31)

Nur dass ihm zufällig mehrere Produktionsstätten gehören, die in die ganze Welt exportieren. (Zie brontekst p. 48)

Zur Untermalung ihrer Worte gießt Ellen uns schwungvoll einen weiteren Schnaps ein. (Zie brontekst p. 49)

Deze zinnen tonen Bielensteins stijl heel goed aan. Isabelle bevindt zich op het feestje van haar vriendin Ellen. Ze maakt onder andere haar mening duidelijk over de man van Ellen en Ellen die van haar over Richard, aan wie ze Isabelle probeert te koppelen. In het laatste voorbeeld staat Isabelle in de keuken met Ellen een praatje te maken, terwijl ze flink aan het drinken zijn. Hoewel Daniel Bielenstein zijn zinnen mooi structureert en er niet voor terugschrikt **duurdere woorden** te gebruiken als 'Aufgabe', 'gehören' en 'zur Untermalung', gaat het toch om een partytaaltje. Deze zinsstructuur en woordkeuze gebruikt Bielenstein om het verschil tussen de klassen te benadrukken en om over de meer gegoede mensen op het feestje te praten. De zin uit het tweede voorbeeld is een heel plechtige, tamelijk lange zin waarin Bielenstein **veel woorden schenkt aan iets wat eenvoudig gezegd kan worden**. In het Duits kan dat en is het zelfs mooi. Zelfs door 'zwaardere' zinnen te creëren, behoudt Bielenstein toch nog een **lichtvoetige stijl**. Hij kan vaak zijn zinsstructuren aanpassen, maar daarom kan dat niet in elke andere taal. Het zou dus wel eens kunnen dat het register van de doelttekst een stuk lager moet komen te liggen dan dat van de brontekst. In de vertaling zal het vooral belangrijk zijn om de luchtige stijl te behouden.

In deze roman komen dus veel soorten zinnen voor. Zo vallen bijvoorbeeld ook de zinnen op die Max uitspreekt bij het ontwaken:

Dasselbe noch einmal: Wecker klingelt, ich sage meine Meinung, Wecker wird still. Mache die Augen wieder zu. Fühle mich dabei wie mein Chef, der es genauso macht: andere anschreien und selber weiterschlafen. (Zie brontekst p. 15)

De zinnen zijn kort, ze bevatten **ellipsen** en ze zijn in **staccato-stijl** geschreven. Die zinsstructuur heeft een functie: Max is nog niet goed wakker,

maar er flitsen toch al enkele pietluttige gedachten door zijn hoofd. Die snel voorbijgaande flits wil Bielenstein de lezer laten voelen en zo creëert hij ook een bepaalde stijl, namelijk een eenvoudige, echter niet gemakkelijk te schrijven, **'losse' stijl**. Dit soort zinnen contrasteren met die uit de vorige voorbeelden waarin dure woorden en ingewikkeldere zinsstructuren worden gebruikt.

De auteur van de liefdesroman schrijft zijn verhaal niet alleen met dure woorden, want hij durft ook woorden gebruiken die naar een **vulgair register** neigen of daar zelfs in thuis horen, zoals 'Gammellook', 'Nuttenlook', 'zum Kotzen', enzovoort. Het is met andere woorden echt niet eenvoudig om het register dat de auteur hanteert altijd te blijven volgen. Bovendien kunnen verschillende talen gedachten of gesprekken niet altijd in helemaal hetzelfde register uitdrukken.

Enkele **archaïseringen** en/of **formele woorden** worden in de volgende contexten gebruikt:

Ich arbeite als Zimmermädchen, Köchin und Raumpflegekraft. Unbezahlt, weil ich leider mit meinen »Herrschaften« entfernt verwandt bin - es sind meine Kinder. (verouderd) (Zie brontekst p. 2)

»Dann würde ich mich gerne Herrn Kästner anschließen und Ihren Eindruck von mir, gnädige Frau, ebenfalls in ein günstiges Licht rücken.« (formeel en verouderd) (Zie brontekst p. 41)

»Das sind Heimo und Claire Hofstedt, alte Freunde von Holger. Daneben Honorarkonsul Matthies und seine bezaubernde Gattin. (formeel en verouderd) (Zie brontekst p. 39)

Zoals in deze voorbeelden te zien is, gebruikt Daniel Bielenstein soms verouderde en/of formele woorden in de aanspreking van personen. In het

eerste voorbeeld gaat het om de bijzondere en ook ironische benaming die Isabelle haar kinderen al in de tweede zin van de roman geeft. In de andere voorbeelden gaat het veelal om de mensen die op Ellens dinnerparty aanwezig zijn. Het gaat om rijke, vooraanstaande personen en die kan Bielenstein dan ook niet zomaar een ordinaire benaming geven. De archaïseringen en formele aanduidingen dienen uiteraard ook de ironie van het verhaal en komen overeen met de mening van de twee protagonisten. Niet vreemd als je bedenkt dat zij het verhaal vertellen.

4.1.1.4 Leestekens

Met de zinsstructuur hangen de **leestekens** samen. De auteur van *Max und Isabelle* maakt graag en veel gebruik van **gedachtestreepjes**. Bovendien zijn gedachtestreepjes eigen aan de Duitse taal, dus in een Duitse tekst tref je ze meestal veel aan. Met een gedachtestreepje wordt een zin onderbroken door een andere zin. Het heeft verschillende functies. Één daarvan is een gedachte terzijde inlassen. Een andere functie van gedachtestreepjes is een zin of zinsdeel extra nadruk geven. Soms wordt het gedachtestreepje ook gebruikt om een onverwachte wending aan het einde van de zin te markeren.¹⁹ Enkele voorbeelden van zinnen waarin Daniel Bielenstein gedachtestreepjes heeft gezet:

Aber damit jetzt keine Missverständnisse entstehen: Ich betrete den Supermarkt bei mir um die Ecke ausschließlich in der Absicht, mich mit Lebensmitteln zu versorgen - wozu Frauen nicht zählen. (Zie brontekst p. 52)

Ich dagegen bin eher eine Art Messias - jemand, der andere Männer wachrütteln möchte, damit sie nicht die gleichen Fehler begehen wie ich. (Zie brontekst p. 53)

¹⁹. Ik citeer van de website <http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/312/>.

Habe erfolgreich widerstanden - gut so. (Zie brontekst p. 54)

Für ungefähr drei Stunden bleibt sie dann vollkommen unansprechbar – für mich. (Zie brontekst p. 56)

»Eigentlich« bedeutet, dass sich die Sache für mich ganz anderes darstellt - und vor allem anfühlt. (Zie brontekst p. 57)

Deze leestekens gebruikt Daniel Bielenstein geregeld om een personage zijn mening te laten geven, zoals in het derde voorbeeld. Hij stelt er echter ook dingen mee uit, waardoor hij de spanning in de roman doet toenemen. Daarvan zijn de laatste twee zinnen mooie voorbeelden. Met de gedachtestreepjes wordt een bepaalde zinsstructuur gecreëerd en wordt nadruk gelegd. Die nadruk ligt in alle voorbeelden hierboven, alleen in het tweede niet. Daarin wordt het antecedent verklaard en geen nadruk gelegd. Gedachtestreepjes met die functie komen in veel teksten voor, maar die met de andere functies niet meteen. Door deze leestekens krijgt de tekst onder andere ook zijn lichtvoetige stijl.

4.1.1.5 Engels

Naast de partikels, de modaliteit en de zinsstructuur zijn er nog andere elementen die meewerken aan het stijlregister van de taal in *Max und Isabelle*. Zo komt er heel wat **Engels** voor in de tekst. Dat past immers goed bij de taal van het feestje en ook bij de halfvolwassen kinderen van Isabelle. Daarnaast zijn Engelse woorden in een tekst vaak vernieuwend en kunnen er neologismen mee worden gevormd.

Und dass ich auf alles Mögliche Lust habe, aber bestimmt nicht darauf, mit irgendwelchen erfolgreichen, gut gekleideten Menschen einen ganzen Abend Smalltalk zu führen. (Zie brontekst p. 31)

»Schätzchen, ich muss gleich zu Ellen. Kann ich rein?« Keine Antwort. Natürlich, ich habe meine Tochter »Schätzchen« genannt. Ein großer Fehler, denn das hat sie mir erst vor wenigen Tagen strengstens verboten. Stattdessen soll ich sie, wenn ich denn meinen Hang zu Kosenamen nicht in den Griff bekomme, »Sugar« oder »Kleines« nennen - beides stammt aus irgendwelchen Fernsehserien, die sie täglich mehrere Stunden anschaut und die sie dem echten Leben eindeutig vorzieht. »Nessi, Kleines. Ich bin in Eile. Mach Schluss da drinnen, in Ordnung ... Sugar?« (Zie brontekst p. 7)

Het laatste voorbeeld toont goed de kwestie van de Engelse woorden in de brontekst aan. Isabelles tienerdochter Vanessa houdt van tv-series en die zijn doorspekt van Engels of liever van Amerikaans Engels.

Im Wohnzimmer erscheint eine Frau, die zwar in Ellens Alter ist, sich aber in puncto Mode offenbar am Titelbild der »Bravo« orientiert. Womit sie auf diese Dinnerparty ungefähr so gut passt wie ein Dessousmodel auf ein Staatsbegräbnis. (Zie brontekst p. 69)

In deze passage laat Max zich uit over het feest bij Ellen. Hij heeft het over het feit dat Isabelle met haar outfit totaal niet op de saaie 'dinnerparty' past. Door het Engelse woord 'party' wordt zijn uitspraak grappiger en luchtiger. 'Dinnerparty' klinkt hier veel sterker en is veel doeltreffender dan 'Fest' of 'Feier'.

4.1.1.6 Creativiteit

Naast het Engels, maakt Bielenstein zijn tekst snedig en boeiend door **creatief** om te gaan **met woorden**, wat eveneens als dat Engels vernieuwend kan werken. Zo **vormt** hij **zelf** heel wat **constructies**. Enkele voorbeelden daarvan zijn:

Noch vor wenigen Wochen hätte ich an einem solchen Tag meinen Freund Michael von der Weinhandlung »RotWeiß« angerufen. (Zie brontekst p. 5)

Nessi wiederum reißt in einer Mischung aus Wut und Reg-dich-bitte-nicht-auf-Bewegung die Arme nach vorne und setzt dazu an, mir all das zu erklären, was man nicht erklären kann. Bei der Gelegenheit schneidet sie sich auch gleich noch die rechte große Zehe an einer der Scherben auf. Ich wiederum mache mit einer Ich-rege-mich-sehr-wohl-auf-Geste einen großen Schritt auf sie zu. (Zie brontekst p. 12)

Iets gelijkaardigs als het eerste voorbeeld, dat gaat over Isabelles vriend Michael, tref je wel in meerdere teksten aan. 'RotWeiß' is immers de naam van een zaak en over zulke dingen moet creatief worden nagedacht. De twee constructies uit het tweede voorbeeld, die Bielenstein knap heeft omgevormd tot **samenstellingen**, zijn echter niet zo voor de hand liggend, maar ze zijn kenmerkend voor Bielenstein. Ze komen veelvuldig voor in de roman. Met deze vormen wil de auteur de personages vermoedelijk op elkaar laten reageren (of dan toch in Isabelles gedachten). Hij wil er zijn personages gevat en snel mee laten antwoorden. Daarnaast zijn zulke constructies een taalkenmerk, namelijk een kenmerk van het Duits, waarin veel **substantiefconstructies** voorkomen. Ook het volgende voorbeeld toont dat laatste goed aan:

Oder sie belegen einen Tauchkurs, obwohl sie nicht einmal schwimmen können, um unter Wasser diese Mund-zu-Mund-Beatmung zu üben. Sie machen Extrem-Rafting im Grand Canyon, um von ihrem künftigen Partner vor dem Ertrinken gerettet zu werden, oder buchen einen Thailand-Urlaub (Männer) beziehungsweise einen Kuba-Urlaub (Frauen), um das Glück in seiner exotischen Variante zu finden. (Zie brontekst p. 52)

4.1.1.7 Ellipsen

De tekst krijgt eveneens een bepaald stijlregister door de frequentie van **ellipsen** in het verhaal en dan vooral in de hoofdstukken van Max. Ze maken de toon van de roman lichter en minder serieus. Enkele voorbeelden om dat aan te tonen:

Dasselbe noch einmal: Wecker klingelt, ich sage meine Meinung, Wecker wird still. Mache die Augen wieder zu. Fühle mich dabei wie mein Chef, der es genauso macht: andere anschreien und selber weiterschlafen. (Zie brontekst p. 15)

Könnte jetzt sogar wieder im Stehen pinkeln. Setze mich trotzdem hin, weil es bequemer ist. (Zie brontekst p. 17)

De ellipsen werken niet alleen mee aan de **lichtvoetigheid** van de stijl, maar ook aan de **snelheid** waarmee het verhaal zich afspeelt. Bielensteins verhaal is erg **spannend**, waardoor je al sneller gaat lezen om te weten wat er verder gaat gebeuren, maar door deze stijlfiguur ben je echt genoodzaakt om snel te lezen. Bielenstein gebruikt vaak moeilijke woorden die in een hoog register staan, maar toch zorgt hij ervoor dat zijn tekst gemakkelijk te lezen is. Het lijkt met andere woorden dat *Max und Isabelle* een gemakkelijk, eenvoudig verhaaltje is. Als je echter de taal van dichterbij gaat bestuderen en als je de tekst moet vertalen, kom je tot een andere conclusie.

4.1.2 Humor

Het register is één zaak die de stijl van de roman mee bepaalt, de humor die Bielenstein aanwendt is een tweede zaak.

Humor kan op veel manieren worden uitgedrukt. Er kan bijvoorbeeld gewoon iets grappigs worden gezegd, maar de auteur kan ook net het tegengestelde zeggen van wat hij bedoelt, hij kan overdrijven, vergelijkingen maken, andere taalspelletjes spelen of droog uit de hoek komen. Wat in *Max und Isabelle* het meest voorkomt, is ironie, of 'spot waarbij men het tegendeel zegt van wat men bedoelt te zeggen'.²⁰

4.1.2.1 Partikels

De humor wordt soms heel subtiel en **impliciet**, maar andere keren ook overduidelijk of zelfs **expliciet** aangebracht in de tekst. De Duitse auteur brengt de humor in het verhaal bijvoorbeeld tot uiting door **partikels**. Die zijn vaak moeilijk te vertalen, omdat er niet altijd een equivalent in de doeltaal bestaat of omdat het moeilijk te vinden is. Partikels zijn in heel de tekst talrijk aanwezig (zie '4.1.1. Stijlregister'). Ze kunnen een tekst een bepaald stijlregister geven, maar ze kunnen ook humor en meer bepaald ironie **versterken**. Ze komen namelijk in veel van de ironische, tegenstrijdige uitspraken voor. De volgende zinnen zijn daar voorbeelden van:

Aber da ist ja noch ein Mann im Haus - sofern ein fünfzehnjähriger, hoch begabter und trotzdem versetzungsgefährdeter Neuntklässler das Prädikat Mann überhaupt verdient: Florian. (Zie brontekst p. 13)

»Echt cool, der Nuttenlook. Vielleicht hast du damit ja Glück und kriegst endlich auch mal einen ab.« (Zie brontekst p. 13)

Deze partikels willen een nuance in betekenis aangeven. Ze versterken de betekenis van het woord waar ze bij staan of van de hele zin waar ze in staan. In het eerste voorbeeld wordt de zin met het partikel 'ja' versterkt. Na het gedachtestreepje volgt pas de ware mening van Isabelle over haar zoon Florian. Zonder het partikel 'ja' zou de uitspraak van Isabelle ook al ironisch

²⁰ Ik geef een omschrijving van 'ironie' uit het *Hedendaags Nederlands van Dale Groot woordenboek*.

zijn, maar 'ja' wil het ironische zinsdeel nog versterken. In het tweede voorbeeld gebeurt iets gelijkaardigs, hoewel de echte gedachte impliciet blijft en uit de ironische uitspraak moet worden afgeleid.

4.1.2.2 Idiomatische uitdrukkingen

Naast partikels zijn ook **idiomatische uitdrukkingen** niet eenvoudig om in verschillende talen equivalent weer te geven, want ze worden soms **dubbelzinnig** en op die manier ironisch bedoeld. Zulke uitdrukkingen kunnen in andere talen nochtans soms niet meerduidig zijn.

»Keine Sorge. Er ist es«, sage ich. »Oder hatten Sie schon Angst, mit einer Autodiebin unterwegs zu sein?«

»Angst ist das falsche Wort - schließlich ist das eine romantische Vorstellung. Früher hätten wir zusammen Pferde gestohlen. Heute sind es halt Autos.«

Ach, Max, das hast du wunderbar gesagt. Pferde stehlen! (Zie brontekst p. 74)

'Pferde stehlen' moet hier in de dubbele betekenis worden gezien. Letterlijk betekent het 'paarden stelen', maar figuurlijk betekent de Duitse uitdrukking 'op iemand kunnen vertrouwen om iets te doen'. Dat komt van de gedachte dat de letterlijke handeling 'paarden stelen' een zeer riskante onderneming is. Die meerduidigheid wil humor opwekken in de tekst, wil de lezer laten lachen. Isabelle vindt het een heerlijke uitspraak die Max doet en zo weet de lezer meteen dat hij het dubbelzinnig heeft bedoeld en ziet hij de humor ervan in.

»Sie haben Recht. Außerdem geht nichts über die menschliche Intuition. Und die sagt mir gerade, dass wir beide auf dem richtigen Weg sind.«
Max sieht mich lächelnd an. Er wirkt nicht so, als wenn er gegen meine Doppeldeutigkeiten Protest einlegen würde. Trotzdem gehe ich auf

Nummer Sicher: »Ich meine natürlich, auf dem richtigen Weg zum Wagen.« (Zie brontekst p. 73)

In het tweede voorbeeld zit nog zo'n dubbelzinnige uitspraak en die wordt de lezer hier zelfs expliciet uitgelegd. Isabelle is namelijk bang dat Max iets op haar taalspelletje aan te merken zou hebben en zegt daarom toch nog maar eens wat ze 'bedoelt'. Ze geeft dus de letterlijke betekenis van de uitspraak 'auf dem richtigen Weg sein', maar het komt niet zo over dat ze het werkelijk ook op die manier bedoelt. Daardoor is Isabelle hier grappig en vooral omdat de lezer Max lachend naar haar ziet kijken.

4.1.2.3 Beeldspraak

Met idiomatische uitdrukkingen is **beeldspraak** verbonden. Die zorgt op haar beurt voor de humor in de roman. In de volgende passage vergelijkt Max het samenleven van man en vrouw met technologie. Zo wil hij aantonen dat hij er werkelijk niet in gelooft. Hij lijkt het wel te zeggen op een gewone toon – de passage staat immers in een monoloog. Het gaat hier om **droge humor**. Max zegt het, maar blijft er rustig bij zonder emoties te tonen, hoewel hij toch duidelijk zegt waar het op staat.

Das Zusammenleben von Mann und Frau setzt früher oder später einen Prozess in Gang, der nur durch einen geregelten Kühlkreislauf und andere Sicherheitsmaßnahmen vor der Kernschmelze bewahrt werden kann. Da mein Vertrauen in solche Technologien gering ist, sollte man das Experiment am besten ganz vermeiden. Ehe, nein danke. (Zie brontekst p. 17)

Wir sind doch keine Pullover, die man nach einer Saison aufribbelt, um aus der Wolle was Neues zu stricken!« (Zie brontekst p. 66)

In de tweede passage zet Max zijn mening nog eens duidelijk in de verf. Dat doet hij door het beeld van een trui. Je kunt er gemakkelijk een andere van maken, maar daarom moeten vrouwen hun mannen ook niet voortdurend willen veranderen. Mannen zijn toch geen truien! De zin wordt humoristisch, omdat de lezer de irritatie van Max voelt. Het is grappig dat hij er zich zo over opwindt.

Unsinn, Isa, ruhig Blut, sage ich mir. Du bist noch nicht einmal fünfzig, und dieser Dinosaurier da ist bestimmt siebzig! (Zie brontekst p. 37)

Isabelle wil zichzelf er in het derde voorbeeld uitdrukkelijk van overtuigen dat zij nog jong is en Richard stokoud. Door de manier waarop ze het zegt en door de **metafoor** 'Dinosaurier' ondervindt de lezer dat ze zich aan het opjagen is. Haar vriendin Ellen wil haar immers aan een oudere man koppelen, maar zij voelt zich totaal nog niet oud! Ook dit is een voorbeeld van humor zoals in het vorige voorbeeld. De lezer voelt de opwinding van Isabelle en merkt dat zij het zich niet laat nemen aan zo een dinosaurus gekoppeld te worden. Daniel Bielenstein kan ons meesterlijk **in de gevoelens van zijn personages binnenlokken** en daarbij dus ook nog grappig zijn.

Fünf Jahre lang bin ich alle paar Monate nach Italien gefahren, um die Herren davon zu überzeugen, dass ihre Babys bei mir in besten Händen sind. Und dass ich nur die würdigsten Pflegeeltern für sie aussuchen werde - wenn Sie mir das kleine Wortspiel gestatten ...« (Zie brontekst p. 25)

In dit laatste voorbeeld **zegt** Diane Schöck, eigenares van het Ferrarifiliaal, **zélf** dat ze een taalspelletje speelt. Of de lezer dat echter ook grappig vindt, is een andere vraag. De humor is af en toe immers heel **flauw**. Een ander voorbeeld daarvan is de mop, of wat daarvoor moet doorgaan, die Heimo op de dinnerparty vertelt. Dat doet de auteur echter opzettelijk, om zo de domheid en oppervlakkigheid van de zakenmensen op het feest – of zoals in

het voorbeeld hiervoor van de zelfingenomen Diane Schöck - aan te tonen:

»Treffen sich zwei Gummibäume auf der Plantage. Fragt der eine: Na, wie läuft's? Sagt der andere: Ganz schön zäh.« (Zie brontekst p. 43)

4.1.2.4 Similitudo

Een andere manier waardoor Daniel Bielenstein humor opwekt, is de similitudo. In de volgende passage vergelijkt Max zijn buurman Raimund met allerlei dingen die niet zo mooi zijn. Door in die **similitudo** te **overdrijven**, maakt de auteur de uitspraak nog grappiger. De benen van zijn goede buur vergelijkt Max nochtans met die van Kate Moss en zo zitten in dit stukje ook weer sporen van **ironie**.

Er heißt übrigens Raimund, was überhaupt nicht zu ihm passt, da eigentlich nur kräftige Typen so heißen. Dieser Raimund aber ist bläss wie eine Nebelschwade, hat blaulila Ringe unter den Augen, dazu Schultern wie ein Yorkshireterrier und Beine, die in etwa so kräftig sind wie die von Kate Moss. (Zie brontekst p. 18)

»Was muss ich mir anhören? Dass ich nicht mit meiner Freundin Schluss machen soll, obwohl unsere Beziehung so ausgebrannt ist wie ein Hochofen im Ruhrgebiet?« (Zie brontekst p. 63)

Ook in het tweede voorbeeld wordt tegelijkertijd een **similitudo** en een **hyperbool** toegepast. Dat doe je in het dagelijks leven heel vaak. Je wilt er nadruk mee leggen, mee zeggen dat je echt van iets overtuigd bent. Dat kan dan soms grappig overkomen.

Bernd ist übrigens einer der vielen Gründe dafür, warum mir mein Leben vorkommt wie ein Blick in eine Waschmaschine im

Schleudergang. (Zie brontekst p. 4)

Deze laatste **vergelijking** ten slotte moet zeker worden vermeld. Ze verwijst immers naar de titel van het allereerste hoofdstuk: 'Mein Leben im Schleudergang'. Het is dus heel belangrijk dat die vergelijking goed wordt vertaald. Met die similitudo wil Isabelle aantonen hoe erg haar situatie is. Vergelijkingen worden vaak humoristisch bedoeld, doordat hetgeen waarmee wordt vergeleken, overdreven wordt gekozen. Dat gebeurt ook hier, want Isabelle kijkt naar haar leven en ziet alles ronddraaien en door elkaar vallen als in een wasmachine die in werking is.

4.1.2.5 Rijm

Een andere stijlfiguur in de roman is **eindrijm**. Het is een manier om een verhaal of een tekst door de taal die erin staat grappig en ook mooi te maken.

Ein Abendessen bei ihr will in puncto Kleidung, Frisur und dem neuesten Klatsch und Tratsch ungefähr so gut vorbereitet werden wie eine Hochzeit, eine Taufe oder eine Beerdigung. (Zie brontekst p. 6)

De lezer kan zich door de uitdrukking 'Klatsch und Tratsch' een heel goed beeld van de situatie vormen. Als je bij Ellen wordt uitgenodigd, kun je er zeker van zijn dat er over heel wat zaken zal worden geroddeld. Door het eindrijm wordt de taal sappiger en zie je de mensen op het feestje, en vooral Ellen, al volop roddelen.

Wir verlassen die Werkstatt durch eine Schiebetür und betreten die überdimensionalen Showrooms, deren Glaswände im Moment noch durch rote und weiße Stoffbahnen verhüllt sind. (Zie brontekst p. 24)

»*Wir haben die Planen mit einem praktischen kleinen Mechanismus*

verbunden, den Sie später betätigen werden«, erklärt Diane dazu. »Unser Autohaus wird sozusagen auf Knopfdruck enthüllt. (Zie brontekst p. 24)

Ook in deze stukjes tekst is eindrijm terug te vinden. Het staat weliswaar niet in dezelfde zin, maar wel in elkaars onmiddellijke omgeving. Het rijm wordt hier gebruikt om de tegenstelling tussen de twee termen 'verhüllen' en 'enthüllen' aan te geven.

De stijlfiguur **enumeratie** heeft te maken met rijm. Het gaat daarbij immers om een speciale soort van herhaling. Een enumeratie wordt gebruikt om iets te benadrukken. Meestal zit er in de opsomming een climax (een in kracht toenemende rij) of een anticlimax (een in kracht afnemende rij). In deze passage gaat het om een climax.²¹

Eine Nacht, die bestimmt nicht dazu da ist, ins Bett zu gehen. Und schon gar nicht alleine. Und schon überhaupt nicht, um zu schlafen. (Zie brontekst p. 72)

In dit voorbeeld wil Isabelle haar mening kracht bijzetten. Ze wil benadrukken wat ze wil zeggen en ze is er rotsvast van overtuigd. Dat wil Bielenstein zo bij de lezer laten overkomen. Het is grappig om Isabelle in haar hardnekkigheid te volgen.

4.1.2.6 Descriptio

In deze passage, waarin Isabelle de badkamer **beschrijft** waarin haar dochter al enkele uren vertoeft, kan de lezer de plaats vermoedelijk duidelijk voor de geest halen. Net zoals hij de mensen op de party al volop ziet roddelen door het eindrijm 'Klatsch und Tratsch' (zie '4.1.2.5 Rijm').

Die Badezimmertür vibriert sanft im Rhythmus der neuesten MTV-Hits.

²¹. Ik citeer van de website <http://www.cambiumned.nl/stijlfiguren.htm#climax>.

Dazu höre ich ein verdächtiges Planschen in der Wanne. Und mich umfängt, obwohl ich noch draußen im Flur stehe, eine betäubende Wolke aus Shampoo und Wildfrüchte-Schaumbad, die mir spontane Schwindelanfälle beschert. (Zie brontekst p. 7)

Isabelle is weer eens aan het **overdrijven** en Daniel Bielenstein wil zo de humor van de situatie aantonen.

Naast beschrijvingen van de ruimte worden uiteraard ook de personages beschreven. Veel **descriptio's** worden er nochtans niet gegeven. Als Isabelle of Max iemand beschrijft, gaat het meestal over het karakter van die persoon of hun mening daarover. Toch zijn er ook beschrijvingen over het uiterlijk van de personages, maar die zijn niet altijd even precies en duidelijk. De lezer weet bijvoorbeeld wat het personage aan heeft en hoe het denkt, maar klare gezichtstrekken worden nooit gegeven. In het volgende voorbeeld wordt de beschrijving van Ellen met de beschrijving die Isabelle van zichzelf maakt vermengd:

Dafür fällt mir jetzt allerdings ein, dass meine Freundin eines auf den Tod nicht ausstehen kann: Unpünktlichkeit. Das könnte ein Problem werden. Denn ihre Einladung für den heutigen Abend galt für sieben Uhr. Und inzwischen ist es Viertel vor acht. Andererseits brauche ich mir nicht wirklich Sorgen zu machen. Ellen wird vermutlich kein Wort über meine Verspätung verlieren. Sie wird vollauf damit beschäftigt sein, sich über mein Outfit aufzuregen - und das nicht einmal zu Unrecht. Ich trage nämlich nicht nur kein chinesisches Seidenkleid, ich trage auch sonst nichts, was die Bezeichnung Abendgarderobe verdient. Wenn Sie es genau wissen wollen: Ich trage Jeans, ein T-Shirt und Stoffschuhe. Ich sehe also aus wie eine Studentin im achtunddreißigsten Semester, die sich ihr Outfit bei ihrer halbwüchsigen Tochter ausgeliehen hat. Was übrigens auch stimmt, jedenfalls das mit der Tochter. Ich habe es mir nicht nehmen lassen, mich an Nesis Kleiderschrank zu bedienen - aus

Rache sozusagen. Deshalb habe ich jetzt ein T-Shirt mit der Aufschrift »Bomb« über meinem Busen an. Ich bin mir nicht ganz sicher, ob Ellen mich nicht als Erstes in ihr Schlafzimmer lotsen wird, um mich, notfalls unter Gewaltanwendung, umzuziehen. Immerhin ist mein neuer, nicht ganz freiwilliger Gammellook konsequent. Meine Frisur erinnert nämlich an eine Karibikinsel, über die ein Wirbelsturm hinweggefegt ist. (Zie brontekst p. 30-31)

Die Gegensprechanlage schnarrt, dann höre ich ihre Stimme: »Schatz, du bist zu spät.«

Sehen Sie: In diesem Augenblick fällt mir ein, was ich an Ellen habe und was ich niemals missen möchte: Ellen ist treu. Und zwar durch und durch. Ich kenne sie seit fast dreißig Jahren, und ich zweifele nicht daran, dass wir uns auch noch kennen werden, wenn wir zu einem gemeinsamen Treffen von irgendwelchen Zivildienstleistenden gebracht werden müssen und den Prosecco aus Schnabeltassen trinken. (Zie brontekst p. 31-32)

In de tweede passage beschrijft Isabelle haar trouwe vriendin Ellen nog eens. De lezer leert Ellen dus beetje bij beetje kennen, want Isabelle beschrijft haar door haar mening over Ellen te geven in het verhaal dat ze vertelt. Daniel Bielenstein heeft een eigen stijl om een beschrijving van een persoon te geven. Hij laat de personages zichzelf vaak beschrijven, waardoor de descriptio kritischer wordt. Zoals ik al zei, zijn de beschrijvingen niet gedetailleerd, maar eerder oppervlakkig. Die **oppervlakkigheid** hangt samen met het **luchtige gevoel** dat de tekst overbrengt. Daar staat dan weer tegenover dat Isabelle wel eerlijk is in haar uitspraken over haar vriendin Ellen. Naast die eerlijkheid voegt ze ook een vleugje humor toe aan haar beschrijving over zichzelf en over Ellen. Isabelle kan niet veel zeggen zonder daarbij grappig te zijn. In de eerste descriptio zit **zelfspot**. Isabelle kan haar eigen kledij en kapsel, die vreselijk mislukt zijn, niet beschrijven zonder te overdrijven en **beelden** op te roepen van een eiland waarover een

wervelstorm is geraasd. In het tweede voorbeeld gaat het ook om een **hyperbool**. Isabelle maakt duidelijk dat ze er niet aan twijfelt dat ze haar trouwe vriendin Ellen nog zal kennen wanneer ze samen 'den Prosecco aus Schnabeltassen trinken'.

4.1.2.7 Personificaties

Verder bestaat er vermoedelijk bijna geen verhaal en zelfs geen taal zonder **personificaties**. Ze maken een verhaal levendiger en iedereen maakt er vrij vaak gebruik van, al is het dan onbewust. De roman *Max und Isabelle* is echter al vrij levendig. De personificaties in de roman worden niet alleen gebruikt om het verhaal levendiger te maken, maar zorgen eveneens voor de humor erin.

Unsere Ehe war von Anfang an eine Achterbahnfahrt - mit Höhen und mit Tiefen. (Zie brontekst p. 4)

Ellens Dinnerpartys haben nur am Rande mit Essen zu tun und überhaupt nichts mit »gemütlich«. Es sind gesellschaftliche Großereignisse, und Ellen erwartet, dass man sich entsprechend vorbereitet. (Zie brontekst p. 6)

Presche stattdessen mit achtzig Stundenkilometern durch unsere Tempo-dreißig-Zone und ziehe dabei die bewundernden Blicke einiger Kinder und die gestenreichen Todesdrohungen ihrer Mütter auf mich. (Zie brontekst p. 22)

Wanneer je in het dagelijks leven personificaties gebruikt, zijn die niet altijd zo overduidelijk. Je merkt vaak nog niet eens dat je een voorwerp een handeling laat verrichten. Wanneer de Duitse auteur ze echter toepast, dan worden ze wel meteen herkend en ze zijn dan ook vaak heel grappig. Zo wordt hier in het

eerste voorbeeld weer uitermate **overdreven** als Isabelle haar huwelijk met Bernd een 'Achterbahnfahrt' noemt. In het tweede voorbeeld beschrijft ze de 'Dinnerpartys' bij haar vriendin Ellen als 'gesellschaftliche Großereignisse' en dus helemaal niet als aangenaam. Hier is Isabelle dus eens **niet ironisch, maar zegt ze waar het op staat**. Het laatste voorbeeld toont de hectische Max die veel te snel naar zijn werk rijdt en zo 'bepaalde' doodsbedreigingen van moeders krijgt.

4.1.2.8 Impliciete uitspraken

De ironie in de roman wordt d.m.v. partikels, woordkeuze, stijlfiguren, enzovoort bewerkstelligd. Er zijn twee manieren waarop dat kan gebeuren. Bielenstein brengt zijn humor en de vele uitspraken meestal impliciet tot uitdrukking:

Raimund, der mitsamt seiner Doktorarbeit oben auf seinem Balkon sitzt, ruft herunter:

»Max, ich glaube, jemand klingelt bei dir, nur für den Fall, dass du es nicht hörst.«

»Danke, Ray. Du bist fast so ein Engel wie Jana.«

Er winkt und lächelt treuherzig:

»Das ist nett, dass du das sagst, Max.« (Zie brontekst p. 58-59)

In deze passage zegt de auteur **impliciet** dat Max het anders bedoelt dan dat hij het zegt. Dat doet hij door het **bijwoord** 'treuherzig'. Hier zegt Max tegen Raimund dat hij 'fast so ein Engel wie Jana' is. Daarna zegt de vertellende persoon – dat is Max hier – dat Ray 'treuherzig lächelt' en dus niets kwaads vermoedt. Ik heb al eerder aangetoond dat de personages op de een of andere manier uitleggen wat ze werkelijk bedoelen. Ik zei bijvoorbeeld in '4.1.2.1. Partikels' dat de ware mening van Isabelle over haar zoon Florian pas na het gedachtestreepje volgt:

Aber da ist ja noch ein Mann im Haus - sofern ein fünfzehnjähriger, hoch begabter und trotzdem versetzungsgefährdeter Neuntklässler das Prädikat Mann überhaupt verdient: Florian. (Zie brontekst p. 13)

4.1.2.9 Lexicale netwerken

Om **lexicale netwerken** terug te vinden in de roman ben ik gaan letten op termen die te maken hebben met de thematiek van het verhaal, dus met liefde, vriendschap en ouderdom. Een lexicaal netwerk bestaat immers uit woorddelen of woorden die in een tekst inhoudelijk of vormelijk zijn verbonden.²²

Aangezien *Max und Isabelle* een liefdesroman is, vermoedde ik dat het belangrijkste lexicaal netwerk dan ook om liefde en relaties zou draaien. Ik ging ernaar op zoek en lette dus vooral op inhoudelijke netwerken. Natuurlijk vond ik enorm veel woorden rond het thema 'liefde' en daarom heb ik ze opgedeeld. Zo heeft Daniel Bielenstein bijvoorbeeld veel woorden om de deelnemers aan een relatie, de personen die in een relatie een rol spelen, aan te duiden:

Man – Frau – Exmann – Freund – Freundin – Exfreundin – Verfllossene – Liebhaber – Verehrer – Partner – Partnerin – Paar – Ehepaar – Ehemann – Ehefrau – Gatte – Gattin – Witwer – Vater – Mutter

Het verhaal begint met een hoofdstuk van Isabelle, die haar leven als alleenstaande moeder uitlegt. Moeder zijn brengt heel wat verantwoordelijkheden met zich mee en moeder word je alleen als je een of andere vorm van relatie hebt gehad. Zo bestaat er eveneens een lexicaal netwerk rond de verantwoordelijkheden die relaties met zich meebrengen:

Erzeuger – Unterhaltszahlungen – schwanger – Schwangerschaft – bindungswillig – beziehungsbeladen – Vater – Mutter – Versuchung

²². Ik citeer uit *Terminologie van de vertaling*.

widerstehen – fremd gehen – Liebe

Relaties brengen vanzelfsprekend verantwoordelijkheden, maar ook aangename of leuke dingen met zich mee. Die worden met elkaar in verband gebracht door woorden als:

Liebe – Jugendliebe – verlieben – Verliebtheit – Romantik – romantische Stimmung – Traumfrau – Märchprinzessin – der Richtige – küssen – ins Bett gehen – Abenteuer – Eroberungsdrang – Versuchung – Vergnügen – Erregung – befriedigt – Leidenschaft – Sexualität – sexuell – Sex – Flirtfaktor – lieben

Niet alleen de personen in een relatie, maar ook de verschillende relatievormen spelen een rol in het boek:

Abenteurer – Affäre – Beziehung – Verhältnis – Partnerschaft – Zusammenleben – heiraten – Heirat – Ehe – Eheschliessung – Trauung – Trauschein

Tegenover al die verbindingsvormen staan de volgende termen:

Single – Single-Freiheit – Alleinlebende – allein lebend – allein stehend

Als er 'verbindingsvormen' zijn, dan zullen er ook wel 'ontbindingsvormen' zijn. Het mislukken en verbreken van relaties is immers een thema op zich in *Max und Isabelle*:

Entliebungsroman – Auszug – Schluss machen – verlassen – sich trennen – Trennung – scheiden – Scheidung – Einsamkeit

Daarmee hangen bemiddelingsinstanties of pogingen om twee mensen tot elkaar te brengen samen. Ze zijn er immers in geslaagd relaties in het verleden al niet tot een goed einde te brengen, dus zullen ze wel een duwtje in de rug kunnen gebruiken om aan een nieuwe relatie te beginnen:

*Partnerwahl – Partnervermittlungsinstitut – Kontaktbörse – verkuppeln
– Verkupplungspläne – Blind Date*

Ik zei dat ik vooral op inhoudelijke verbanden heb gelet, maar als ik de analyse verder maak, stel ik vast dat veel woorden ook qua vorm met elkaar zijn verbonden. Zo zit bijvoorbeeld 'schwanger' in 'Schwangerschaft', 'Mann' in 'Exmann' en 'Ehemann' en 'Single' in 'Single-freiheit'. Er worden dus samenstellingen gevormd uit andere woorden. Daarnaast worden substantieven veranderd in adjectieven, zoals in 'Alleinlebende' en 'allein lebend' en in 'Romantik' en 'romantisch', wordt er gespeeld met substantieven en werkwoorden, zoals in 'lieben', 'verlieben', 'Verliebtheit' en 'Liebe', in 'scheiden' en 'Scheidung' en in 'heiraten' en 'Heirat'.

Ik behandel de lexicale netwerken hier, omdat ze deel uitmaken van de stijl van een auteur en meer bepaald behandel ik ze in '4.1.2. Humor', omdat de adjectieven die Bielenstein eraan toevoegt en de termen die hij precies uitkiest vaak heel humoristisch op de lezer kunnen werken. Ik toon dat met enkele voorbeelden aan:

Daneben Honorarkonsul Matthies und seine bezaubernde Gattin. (Zie brontekst p. 39)

Hier stelt Ellen Isabelle haar andere gasten voor en natuurlijk moet ze daar lichtjes bij **overdrijven**. Als iemand over een 'Honorarkonsul' praat, hoor je die persoon ook al meteen over zijn 'bezaubernde Gattin' bezig. Hier worden die personen echter **belachelijk gemaakt**.

Zehn Sekunden später stehen die beiden in der Tür - Gregor Hamdorf-Bülow und seine frisch angetraute Gattin Konstanze. (Zie brontekst p. 59)

Met de woorden 'frisch angetraute Gattin' wil Max zeggen dat Gregor weer een nieuwe partner heeft. Het woord 'Gattin' is ook iets **formeler** en op die manier

wil Max Gregor **belachelijk maken**.

»Hättest du sie denn überhaupt zurückhalten wollen?«, fragt Konstanze, die wesentlich friedlicher klingt als ihr toller Ehemann. (Zie brontekst p. 62)

In dit voorbeeld komt weer **ironie** voor, wat niet verwonderlijk is, want de roman is ermee doorspekt. Max heeft het meer voor Konstanze dan voor haar 'toffe' – met andere woorden totaal niet toffe – echtgenoot.

Werde stattdessen ein Buch schreiben: einen Entliebungsroman. Held muss sich durch Ehe oder Beziehung kämpfen, sprengt in gewaltiger Kraftanstrengung seine Ketten und trennt sich von seiner Frau/Freundin. Am Ende sitzt er allein und glücklich in seinem Garten und frühstückt, während ihm die Sommersonne ins Gesicht scheint. (Zie brontekst p. 20)

In het vierde voorbeeld toont Daniel Bielenstein maar weer eens hoe **creatief** hij is **met woorden**. Hij creëert een **neologisme** en haalt zijn inspiratie vermoedelijk bij het werkwoord 'sich entloben', wat 'de verloving verbreken' betekent. In wat daarop volgt, wordt de nieuwvorming duidelijk uitgelegd voor de lezers die nog niet zouden weten wat de sarcastische Max hiermee bedoelt.

4.1.2.10 Expliciete uitspraken

Naast impliciet brengt Bielenstein zijn humor soms ook expliciet aan in de roman. In '4.1.2.2 Idiomatiche uitdrukkingen' zei ik dat Isabelle **expliciet zegt dat ze een dubbelzinnige uitdrukking aanwendt**:

*»Sie haben Recht. Außerdem geht nichts über die menschliche Intuition. Und die sagt mir gerade, dass wir beide auf dem richtigen Weg sind.«
Max sieht mich lächelnd an. Er wirkt nicht so, als wenn er gegen meine*

Doppeldeutigkeiten Protest einlegen würde. Trotzdem gehe ich auf Nummer Sicher: »Ich meine natürlich, auf dem richtigen Weg zum Wagen.« (Zie brontekst p. 73)

Eveneens in '4.1.2.3 Beeldspraak' gaf ik al aan dat Diane Schöck **expliciet zegt dat ze speelt met de taal:**

Fünf Jahre lang bin ich alle paar Monate nach Italien gefahren, um die Herren davon zu überzeugen, dass ihre Babys bei mir in besten Händen sind. Und dass ich nur die würdigsten Pflegeeltern für sie aussuchen werde - wenn Sie mir das kleine Wortspiel gestatten ...« (Zie brontekst p. 25)

Dit hoofdstuk wil ik nu graag met de volgende, veelbetekenende zin afsluiten:

Weil Glück zu schwer ist für diesen leichten Moment. (Zie brontekst p. 80)

De **lichtvoetige stijl** komt niet alleen tot uitdrukking in de taal van de roman, maar ook **letterlijk in de uitspraken** die Daniel Bielenstein de personages laat doen. Isabelle geeft hier immers toe dat ze een 'leichten Moment' beleeft. In de roman zelf staat dus eigenlijk dat *Max und Isabelle* een verhaal is dat luchtig moet worden gelezen en dat vond ik vermeldenswaard.

II. VERTAALVERANTWOORDING

In dit tweede hoofdstuk zal ik mijn vertaling verantwoorden. In het eerste deel stel ik mijn vertaalprincipes voor en maak ik mijn vertaalstrategie bekend. Ik zal het in mijn vertaalstrategie ook kort hebben over de vertaalrondes die ik heb doorlopen. In het tweede deel ga ik na hoe ik gebruik heb gemaakt van de brontekstanalyse bij het vertalen. Ik heb het daarbij eerst over de structuur van de roman en daarna over de taal, waarin ik de stijl net als in 'I. Brontekstanalyse' weer zal onderverdelen in stijlregister en in humor. Ik zal daarvoor ongeveer dezelfde titels en voorbeelden volgen als in het eerste hoofdstuk. In het derde deel bespreek ik ten slotte hoe ik ben omgegaan met twee voorname moeilijkheden bij de vertaling, namelijk realia en beleefdheidsconventies.

1. Vertaalprincipes en vertaalstrategie

Als vertaler ben ik van het principe dat je de brontekst zo trouw mogelijk moet blijven. Als je andere vormen gebruikt, klinkt de doelttekst helemaal anders dan de brontekst en iets aan de inhoud veranderen, mag zeker niet. Een vertaler probeert immers een zo nauwkeurige mogelijke weergave van de brontekst te geven. Daarnaast weet ik natuurlijk wel dat er altijd aanpassingen aan de doeltaal en doelcultuur nodig zijn; een tekst mag zeker nooit vervreemdend werken.

Bij het analyseren van de taal in *Max und Isabelle* heb ik rond twee grote punten gewerkt: stijlregister en humor. Bielensteins stijl is namelijk gekenmerkt door een bepaald register en door tamelijk veel en verschillende soorten humor. Ik ben van mening dat het in een vertaling niet alleen noodzakelijk is om ten eerste de inhoud van de brontekst juist weer te geven, maar ten tweede ook de stijl van de auteur. Door zijn manier van schrijven

creëert Daniel Bielenstein een lichtvoetige stijl, waardoor het verhaal luchtig en vlot kan worden gelezen. Ik wil in mijn vertaling net datzelfde effect bereiken en dezelfde toon zetten als de auteur. Ik hanteer dus een brontekstgerichte vertaalstrategie en een letterlijke vertaalmethode, aangezien ik de inhoud en de vorm van de brontekst wil bewaren. Om ook in dezelfde stijl te 'schrijven' is het echter de vraag of er wel letterlijk kan worden vertaald. Ik heb bij de analyse van de brontekst namelijk gemerkt dat Bielenstein met tamelijk zware constructies toch die lichtvoetige stijl bereikt en ik betwijfel ten zeerste of dat in het Nederlands eveneens mogelijk is. Het zou dus wel eens kunnen dat ik van mijn principes moet afstappen als ik aan de stijl van de auteur de voorkeur geef. Dat doe ik, want als ik in een heel andere stijl ga schrijven, of telkens hetzelfde register als Bielenstein gebruik, zou het kunnen dat mijn vertaling geen luchtige, maar een zware stijl krijgt, waarin de humor dan ook niet hetzelfde effect zal hebben als in het origineel. Mijn strategie is dus de volgende: ik probeer daar waar het kan letterlijk te vertalen, maar ga op zoek naar eenvoudigere, vrijere wendingen en minder hoogdravende woorden, waar Bielenstein net het omgekeerde doet. Dat wil ook zeggen dat ik niet vervreemdend wil werken voor de lezers van de doelcultuur. Zij mogen de wendingen die ik gebruik niet vreemd vinden, want dat creëert geen 'luchtige' stijl.

Ten derde kwam ik bij het lezen en analyseren van de brontekst in aanraking met tal van realia. Met betrekking tot realia moet de vertaler een keuze maken. Zo kan hij exotiserend vertalen en de omgeving, de gebruiken, enzovoort van de broncultuur in de doeltekst laten voelen. De vertaler kan echter ook naturaliserend vertalen, waardoor hij heel het kader van de roman omzet naar de doelcultuur. Die laatste keuze kan heel moeilijk worden en veel tijd en energie van de vertaler eisen, omdat hij telkens op zoek moet gaan naar de juiste equivalenten die zo dicht mogelijk bij de realia van de brontaal aansluiten. Ik vind het echter vaak gevaarlijk om een equivalent te zoeken, aangezien equivalenten niet helemaal dezelfde begrippen voorstellen, maar slechts een benadering en dus koos ik ervoor om exotiserend te vertalen. Ik

vind het eveneens belangrijk dat iemand door boeken te lezen kennis verwerft van andere culturen en wanneer realia dus steeds maar worden aangepast aan de eigen context en eigen cultuur, wordt er nooit iets van andere culturen opgestoken. Daar waar realia zo exotiserend worden dat ze niet meer worden begrepen door de mensen van de doelcultuur, kies ik er wel voor om ze te vervangen door elementen van de doelcultuur en dus naturaliserend te vertalen.²³

Samengevat omvat mijn vertaalstrategie vijf hoofdpunten:

- 1) Ik geef de inhoud van de brontekst weer.
- 2) Ik geef de vorm weer zoals in de brontekst waar dat kan.
- 3) Ik neem andere vormen aan waar het register te hoog wordt voor de luchtige sfeer van de roman.
- 4) Ik zorg ervoor dat ik niet vervreemdend werk voor de doelcultuur.
- 5) Ik vertaal exotiserend, behalve daar waar de realia voor Nederlandstalige lezers onbegrijpelijk worden.

Of ik nu mijn vooropgezette vertaalstrategie tijdens de vertaling heb behouden en of ik *Max und Isabelle* heb overgebracht zoals Bielenstein dat doet, zal verder in de scriptie aan het licht komen.

Om na te gaan hoe ik in mijn verschillende vertaalrondes tewerk ben gegaan, ga ik de verschillende stappen na die ik bij het vertalen heb gedaan.

Eerst en vooral las ik natuurlijk de hele roman en daarna ging ik op zoek naar samenvattingen en meningen over het boek. Bij de eerste vertaling ging ik redelijk letterlijk en brontekstgericht te werk. Ik behield ongeveer dezelfde volgorde als het Duits, behalve daar waar het Nederlands dat absoluut niet toeliet. Ik heb in het begin meer op microniveau vertaald en liet meerdere mogelijke oplossingen staan in de vertaling. Bij de tweede vertaalronde ging ik dan echt beslissingen nemen, want ik kende het boek al beter en ik had al een

²³ Ik haal de begrippen 'exotiserend' en 'naturaliserend' en de omschrijving van 'naturaliserend' uit James S Holmes' tekst 'De brug bij Bommel herbouwen' uit *Denken over vertalen*.

stuk vertaald. In de derde ronde verbeterde ik interpretatie- en taalfouten en dacht ik verder na over moeilijkheden die ik tijdens het vertalen tegenkwam. De vierde ronde diende nog eens om taalfouten op te sporen en aan te passen en ook al om bepaalde constructies minder zwaar te maken, dus om mijn stijlregister aan te passen. In de vijfde ronde zorgde ik ervoor dat de constructies waarvoor dit nodig was, 'luchtig' en doeltaalgericht werden. In de zesde vertaalronde legde ik uiteindelijk de brontekst opzij en las ik mijn vertaling na op ritme, klank en vreemde constructies. Ten slotte liet ik mijn vertaling door enkele mensen uit mijn omgeving lezen en vroeg of er dingen in stonden die zij niet begrepen of die hen vreemd in de oren klonken. Ik vroeg ook welk gevoel ze bij het lezen van de doelttekst hadden, zodat ik kon nagaan of mijn vertaling ongeveer hetzelfde effect had dan de originele tekst. Waar nodig bracht ik dan nog de laatste wijzigingen aan.

2. Toepassing op de brontekstanalyse

In dit tweede deel wil ik mijn vertaling toepassen op de brontekstanalyse uit het eerste hoofdstuk. Aan de hand van de vaststellingen die ik heb gedaan, zal ik nagaan of ik mijn vertaalstrategie trouw ben gebleven. Ik zal dan ook min of meer dezelfde volgorde aanhouden als in de analyse en ik zal daarom beginnen met de structuur van de roman. In de verantwoording zal ik nu en dan gebruik maken van de tekst van Andrew Chesterman: 'Vertaalstrategieën: een classificatie' uit *Denken over vertalen*.

2.1 Structuur

Allereerst is de tekstopbouw heel belangrijk bij een vertaling. Een vertaler wil het origineel zo trouw en precies mogelijk weergeven en is dus ook genoodzaakt om de structuur van dat origineel over te nemen.

In '3.1. Tekstopbouw' van het vorige hoofdstuk legde ik uit dat *Max und Isabelle* in een aantal hoofdstukken is ingedeeld en dat elk hoofdstuk vanuit het standpunt van een ander personage wordt verteld. Verder zei ik dat er vaak wordt ingesprongen bij een nieuwe alinea, dat er nu en dan witregels voorkomen en dat Daniel Bielenstein geregeld woorden cursiveert om nadruk te leggen. Al die typografische kenmerken heb ik uiteraard overgenomen in mijn vertaling. De lezer van de doelttekst moet dezelfde indeling waarnemen als de lezer van de brontekst, zodat hij de opbouw van het verhaal en de wisseling in perspectief duidelijk begrijpt. Daarnaast is het belangrijk dat hij weet wanneer er iets met nadruk moet worden gelezen.

'3.2. Scharnierpunten' en '3.3. Personages' bespreek ik hier niet. De belangrijke scharnierpunten vinden later in het boek pas plaats en ik heb maar vertaald tot en met pagina 92. Met de aard van de personages heb ik uiteraard rekening moeten houden bij het vertalen van hun verhaal. Die komt onder andere tot uiting in de humor van Bielenstein en daar ben ik al uitvoerig op ingegaan in 'I. Brontekstanalyse'.

'3.4. Perspectief' wil ik hier nog wel kort aanhalen, omdat het perspectief van waaruit de roman wordt verteld een belangrijke eigenschap is van het boek. *Max und Isabelle* is in dagboekvorm geschreven en heeft een handelende ik-verteller. Die moest ik natuurlijk behouden als ik ook die dagboekvorm en datzelfde (wisselende) perspectief wou creëren.

2.2 Taal

Dan ga ik al onmiddellijk over tot de taal die ik in de brontekstanalyse heb besproken, aangezien dat toch het allerbelangrijkste element is voor een vertaler. In de taalanalyse heb ik het gehad over de stijl van Bielenstein en die heb ik nog eens verder opgedeeld in stijlregister en in humor, omdat dat twee

uiterst belangrijke zaken zijn in de roman. Het is met mijn vertaling de bedoeling dat ik ongeveer dezelfde stijl als Bielenstein bereik en dat mijn verhaal dus ook van een zekere luchtigheid en humor getuigt.

2.2.1 Stijl

2.2.1.1 Stijlregister

2.2.1.1.1 Partikels

De stijl van Bielenstein en het register dat hij gebruikt, komen onder andere tot uitdrukking in de modale **partikels**. Meestal is het register dat daarbij wordt gebruikt lager, zoals in dit gesprek tussen Max en zijn buurman Raimund:

»Hallo, Max. Was willst du denn um diese Uhrzeit?« (Zie brontekst p. 19)

»Scheint ja nicht so gut zu klappen, das Leben ohne Jana, wenn du nicht einmal was zu essen im Haus hast. Jetzt weißt du bestimmt, was du an ihr hattest, was?« (Zie brontekst p. 19)

Vertaling:

»Hallo, Max. Wat wil je toch op dit tijdstip?« (Zie 'IV. Vertaling' p. 105)

»Lijkt precies niet zo goed te lukken, het leven zonder Jana, als je niet eens iets te eten in huis hebt. Nu weet je zeker wat je aan haar had, hè?« (Zie 'IV. Vertaling' p. 106)

In deze twee voorbeelden heb ik de partikels goed kunnen behouden. In de

brontekstanalyse zei ik dat de twee elkaar steken onder water geven en dat komt in mijn vertaling goed tot uiting. Raimund bewerkstelligt met de kleine woordjes een zekere spot en irritatie net als in de brontekst. Het lage register wordt ook **behouden**. Het woordje 'hè' wordt bijvoorbeeld niet in een formeel gesprek vernoemd.

Daarnaast komen er echter wel formelere, of zeg maar professionelere, gesprekken in het boek voor, zoals dat tussen Max en Diane Schöck:

»Na? Wollen Sie mal anfassen, Herr Kästner? Kommen Sie ruhig näher, Ihnen passiert schon nichts«, sagt sie mit rauchiger Stimme, schiebt ihre Sonnenbrille auf die Nasenspitze und wirft mir über den Brillenrand aufreizende Blicke zu. (Zie brontekst p. 26)

Vertaling:

»En? Wilt u hem eens aanraken, meneer Kästner? Kom rustig dichterbij, er zal toch niets gebeuren«, zegt ze met hese stem, duwt haar zonnebril op de punt van haar neus en werpt me over de rand van haar bril provocerende blikken toe. (Zie 'IV. Vertaling' p. 113)

In dit voorbeeld verlangt Diane Schöck naar bevestiging van Max en met de partikels wordt dat nog duidelijker. Ze dringt aan op een antwoord – en dan liefst een positief – van Max. Ik heb in de brontekstanalyse gezegd dat het register daarbij niet hoog is, hoewel het om een professioneel gesprek gaat. In mijn vertaling heb ik de partikels weer behouden en ook de toon die Bielenstein daarmee zet. Van een hoog register is eveneens geen sprake.

2.2.1.1.2 Modaliteit

Uiteraard zijn er nog andere manieren om nuances in betekenis uit te

drukken. Zo is **modaliteit** een heel belangrijk aspect in de roman. Ik heb al uitgelegd in de brontekstanalyse dat Max en Isabelle allebei een duidelijk omliggende mening hebben over relaties en dat komt in de modaliteit nog extra tot uitdrukking:

»Jetzt wisst ihr jedenfalls, warum Jana und ich uns getrennt haben. Weil ich mich mit dem, was du sagst, Konstanze, nicht abfinden möchte. Ich möchte keine Frau haben, die sich nur selbst verwirklichen kann, indem sie mich verwirklicht. Ich möchte auch keine Partnerin, die mein Leben in die Hand nehmen muss, einfach nur, weil sie kein eigenes hat. Und ich möchte erst recht keine Freundin, die mich nicht so akzeptiert, wie ich bin, weil sie in Wirklichkeit einfach nur unzufrieden mit sich selbst ist. Ist das denn wirklich zu viel verlangt?« (Zie brontekst p. 66)

Vertaling:

»Nu weten jullie in ieder geval, waarom Jana en ik gescheiden zijn. Omdat ik me met dat wat je zegt, Konstanze, niet tevreden wil stellen. Ik zou geen vrouw willen hebben die zich alleen zelf kan ontplooien, doordat ze mij ontplooit. Ik zou ook geen partner willen die mijn leven in handen moet nemen, eenvoudig, omdat ze geen eigen leven heeft. En ik zou al helemaal geen vriendin willen die me niet accepteert zoals ik ben, omdat ze in werkelijkheid gewoon ontevreden is met zichzelf. Is dat dan werkelijk te veel gevraagd?« (Zie 'IV. Vertaling' p. 152)

Als ik mijn vertaling tegenover de brontekst zet, zie ik dat ik alle modale woorden heb **behouden**. Soms komen er meerdere modale woorden na elkaar voor en dan was het altijd niet eenvoudig om niet te letterlijk te vertalen, zonder daarbij aan de stijl en het effect van Bielenstein te blijven denken. Toch denk ik dat het me hier goed is gelukt om bij mijn vertaalstrategie te blijven. De hardnekkigheid waarmee Max aan zijn mening vasthoudt, is ook in de Nederlandse tekst te voelen en ik ben toch letterlijk blijven vertalen.

2.2.1.1.3 Zinsstructuur en woordkeuze

Tot hier toe heb ik gezegd dat Bielenstein een laag register hanteert. Bij het vertalen van de tekst valt het echter op dat hij vaak **ingewikkeldere zinsconstructies** en **hoogdravende woorden** gebruikt:

Sondern weil er sein kleines Firmenimperium vor zwei Jahren verkauft hat und seine einzige Aufgabe seitdem darin besteht, sich Gedanken über seine Millionen zu machen. (Zie brontekst p. 30)

Es bewahrt mich vor einer Nachtwanderung oder auch davor, für die letzten Meter zu Ellen ein Taxi heranzuwinken. (Zie brontekst p. 31)

Nur dass ihm zufällig mehrere Produktionsstätten gehören, die in die ganze Welt exportieren. (Zie brontekst p. 48)

Zur Untermahlung ihrer Worte gießt Ellen uns schwungvoll einen weiteren Schnaps ein. (Zie brontekst p. 49)

Vertaling:

Maar omdat hij zijn klein firma-imperium twee jaar geleden heeft verkocht en zijn enige werk er sindsdien in bestaat om over zijn miljoenen na te denken. (Zie 'IV. Vertaling' p. 117)

Het bespaart me een nachtwandeling of een taxi voor de laatste meters naar Ellen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 118)

Alleen heeft hij toevallig verscheidene productieplaatsen, die over de hele wereld exporteren. (Zie 'IV. Vertaling' p. 134)

Om haar woorden kracht bij te zetten, schenkt Ellen ons zwierig een

andere jenever in. (Zie 'IV. Vertaling' p. 135)

In het eerste, derde en vierde voorbeeld gaat het vooral om de woordkeuze die bij Bielenstein een tamelijk hoog register tot gevolg heeft. In het eerste voorbeeld zou 'opgave' bijvoorbeeld in het Nederlands nogal zwaar klinken voor de context waarin de zin wordt uitgesproken. Daarnaast is Isabelle in dit voorbeeld ook ironisch. Holger, de man van Ellen, heeft zijn imperium verkocht en heeft nu dus totaal niets meer te doen. Het woord 'werk', weliswaar met een lager register, treft de juiste ironische toon. In het derde voorbeeld zou 'behoren aan hem' eveneens veel te plechtig klinken en is het dus beter om gewoon te zeggen 'heeft hij'. In het laatste staat een idiomatische uitdrukking 'zur Untermalung'. Die kon in het Nederlands niet letterlijk worden overgenomen, want dan zou ik iets krijgen als 'ter begeleiding van', wat ook weer veel te formeel is in deze context. Ik bleef dus **niet letterlijk** vertalen, zodat ik **dezelfde toon** als Bielenstein zette, maar zocht naar een typisch Nederlandse wending voor de uitdrukking die goed in de situatie van het drinken paste. Daardoor had er een **transpositie**²⁴ plaats. In het Duits staat er in de uitdrukking namelijk het substantief 'Untermalung' en in het Nederlands staat er het werkwoord 'kracht bijzetten'. Dan rest me nog het tweede voorbeeld. Daar gaat het niet zozeer om de woordkeuze, maar wel om de zinsstructuur. Ik kwam niet onmiddellijk tot de vertaling die ik nu heb, aangezien ik eerst meer letterlijk te werk ging:

Het bewaart me voor een nachtwandeling of ook daarvoor voor de laatste meters naar Ellen een taxi naderbij te wenken.

De Duitse zin die hiermee overeenkomt, heeft nog een luchtig effect, maar de Nederlandse zin die hier staat hoegenaamd niet. Er staan veel te veel woorden in de zin, bijvoorbeeld voorzetsels en werkwoorden. Hier moest ik dus de **vorm laten gaan** en kon ik enkel de **inhoud** van de brontekst **weergeven**.

Er zijn nog zulke voorbeelden:

²⁴. Ik haal de term 'transpositie' uit de tekst van Andrew Chesterman 'Vertaalstrategieën: een classificatie' uit *Denken over vertalen*.

Was man allein daran sehe, dass Gregor ohne große Überlegungen einen Doppelnamen angenommen hätte. (Zie brontekst p. 59)

Vertaling:

Wat je alleen ziet aan het feit dat Gregor zonder veel nadenken een dubbele naam zou hebben aangenomen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 145)

In plaats van:

Wat je alleen ziet aan het feit dat Gregor zonder grote overwegingen een dubbele naam zou hebben aangenomen.

In het Duits komen veel substantiveringen of gewoon **veel substantieven** voor. In het Nederlands komen die ook voor, maar veel minder dan in het Duits. Het Nederlands maakt meer gebruik van **werkwoorden**, omdat een zin er minder zwaar door wordt. In deze vertaling zit weer een **transpositie**²⁵ waarbij een substantief een werkwoord wordt. Eveneens in de volgende zin zit zo een typische transpositie - maar dan één waarbij een substantief verandert in een bijwoord - die in vertalingen van het Duits naar het Nederlands veelvuldig voorkomt:

»Ich bin nun mal Blumenhändlerin. Und das ist mein Lieferfahrzeug«, erkläre ich schulterzuckend - und hoffe, dass Max seine Gelassenheit beibehält, auch nachdem er eingestiegen ist. (Zie brontekst p. 75)

Vertaling:

»Ik ben nu eenmaal een bloemenhandelaarster. En dat is mijn bestelvoertuig«, maak ik duidelijk terwijl ik mijn schouders ophaal - en hoop dat Max kalm blijft, ook nadat hij is ingestapt. (Zie 'IV. Vertaling' p. 161)

²⁵ Ik haal de term 'transpositie' uit de tekst van Andrew Chesterman 'Vertaalstrategieën: een classificatie' uit *Denken over vertalen*.

Bielenstein **contrasteert** de hoogdravende woorden met woorden van een zeer laag register als 'Gammellook', 'Nuttenlook', 'zum Kotzen'. Ik kon datzelfde contrast niet leggen, omdat ik de woorden meestal niet in een hoog register, maar in de standaardtaal plaatste. Die contrasteerde ik dan met een lager register. Het **contrast was niet zo scherp** als bij Bielenstein, maar er was een contrast en het contrast tussen standaardtaal en een laag register is ook groot:

slonslook, hoerenlook, afschuwelijk

Ik heb me beperkt tot het lage register en ben niet overgestapt naar het vulgaire register. Dat zou ik hebben bereikt met een vertaling voor 'Außerdem riecht es mal wieder zum Kotzen.' als 'Bovendien ruikt het weer naar kots'. Dat vond ik echter te ver gaan voor deze roman.

2.2.1.1.4 Leestekens

Wat de leestekens betreft, heb ik de **gedachtestreepjes** meestal **behouden**:

Habe erfolgreich widerstanden - gut so. (Zie brontekst p. 54)

Für ungefähr drei Stunden bleibt sie dann vollkommen unansprechbar - für mich. (Zie brontekst p. 56)

Vertaling:

Heb succesvol weerstaan – goed zo. (Zie 'IV. Vertaling' p. 140)

Voor ongeveer drie uur is ze dan totaal niet te spreken – voor mij. (Zie 'IV. Vertaling' p. 142)

Ik heb dat gedaan, omdat ik zo letterlijk vertaalde, zonder aan de stijl van de roman te raken en omdat ik op die manier de gevoelens van de personages

goed weergaf en spanning creëerde, net als Bielenstein.

Toch heb ik **niet alle leestekens behouden** en dan vooral veel **komma's** niet. Daar is een louter taalgebonden reden voor. Het Nederlands plaatst immers niet steeds een komma voor het nevenschikkend voegwoord 'en', zoals het Duits dat doet.

Damit jetzt keine Missverständnisse aufkommen: Meine Kinder lieben mich, und ich liebe meine Kinder. Mehr als alles andere. (Zie brontekst p. 4)

Vertaling:

Opdat er geen misverstanden zouden ontstaan: mijn kinderen houden van mij en ik van hen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 92)

2.2.1.1.5 Engels

Een ander element dat meewerkt aan het stijlregister van Daniel Bielenstein is het **Engels** in de roman, zoals ik in de brontekstanalyse heb gezegd. Engelse woorden passen goed bij de pubers van Isabelle en bij de taal op een feestje. Ze zijn vernieuwend en zorgen voor een luchtige sfeer. Aangezien ik al die aspecten en de sfeerelementen in de doeltekst wou bewaren, heb ik het Engels **overgenomen**. In de Nederlandse taal komen bovendien veelvuldig Engelse woorden en leenwoorden voor.

Und dass ich auf alles Mögliche Lust habe, aber bestimmt nicht darauf, mit irgendwelchen erfolgreichen, gut gekleideten Menschen einen ganzen Abend Smalltalk zu führen. (Zie brontekst p.31)

Im Wohnzimmer erscheint eine Frau, die zwar in Ellens Alter ist, sich

aber in puncto Mode offenbar am Titelbild der »Bravo« orientiert. Womit sie auf diese Dinnerparty ungefähr so gut passt wie ein Dessousmodel auf ein Staatsbegräbnis. (Zie brontekst p. 69)

Vertaling:

En dat ik in al het mogelijk zin heb, maar zeker niet om met om het even welke, succesvolle, goed geklede mensen een hele avond smalltalk te voeren. (Zie 'IV. Vertaling' p. 118)

In de woonkamer verschijnt een vrouw, die weliswaar Ellens leeftijd heeft, maar die zich wat de mode betreft blijkbaar op de coverfoto van de »Bravo« afstemt. Daarmee past ze op deze dinnerparty ongeveer zo goed als een lingeriemodel op een staatsbegrafenis. (Zie 'IV. Vertaling' p. 154)

2.2.1.1.6 Creativiteit

Naast het Engels, maakt Bielenstein zijn tekst slagvaardig en boeiend door creatief om te gaan met woorden, wat eveneens als dat Engels vernieuwend kan werken. Zo maakt hij zelf heel wat **samenstellingen**.

Nessi wiederum reißt in einer Mischung aus Wut und Reg-dich-bitte-nicht-auf-Bewegung die Arme nach vorne und setzt dazu an, mir all das zu erklären, was man nicht erklären kann. Bei der Gelegenheit schneidet sie sich auch gleich noch die rechte große Zehe an einer der Scherben auf. Ich wiederum mache mit einer Ich-rege-mich-sehr-wohl-auf-Geste einen großen Schritt auf sie zu. (Zie brontekst p. 12)

Vertaling:

Nessi van haar kant, stoot haar armen naar voren in een mengeling van woede en een wind-je-alsjeblieft-niet-op-beweging en begint me alles uit te leggen, wat je niet kunt uitleggen. Bij de gelegenheid snijdt ze haar rechter grote teen gelijk ook nog aan één van de scherven. Ik van mijn kant, maak met een ik-wind-me-zeer-zeker-op-gebaar een grote stap naar haar toe. (Zie 'IV. Vertaling' p. 99)

In dit voorbeeld heb ik de creatieve Daniel-Bielenstein-constructies **bewaard** en dat heb ik meestal gedaan. Het komische effect dat deze situatie heeft, komt ermee tot zijn recht, omdat Isabelle en haar dochter Vanessa hun uitspraken sneller doen.

Ik **kon** ze echter jammer genoeg **niet altijd bewaren**, omdat het Nederlands het niet toeliet:

Oder sie belegen einen Tauchkurs, obwohl sie nicht einmal schwimmen können, um unter Wasser diese Mund-zu-Mund-Beatmung zu üben. Sie machen Extrem-Rafting im Grand Canyon, um von ihrem künftigen Partner vor dem Ertrinken gerettet zu werden, oder buchen einen Thailand-Urlaub (Männer) beziehungsweise einen Kuba-Urlaub (Frauen), um das Glück in seiner exotischen Variante zu finden. (Zie brontekst p. 52)

Vertaling:

Of ze volgen een duikcursus, hoewel ze niet eens kunnen zwemmen, om onder water die mond-op-mondbeademing te oefenen. Ze doen aan extreme rafting in de Grand Canyon, om door hun toekomstige partner van de verdrinkingsdood gered te worden of boeken respectievelijk een vakantie in Thailand (mannen) en een vakantie in Cuba (vrouwen), om het geluk in zijn exotische variant te vinden. (Zie 'IV. Vertaling' p. 138)

De constructies die Bielenstein hier vormt, zijn eigen aan de Duitse taal. Waar het Duits veel gebruik maakt van substantieven, substantiveringen en samenstellingen, zal het Nederlands eerder een werkwoord of een **woordgroep** plaatsen. Constructies als 'Thailandvakantie' en 'Cubavakantie' zouden vreemd zijn voor Nederlandstalige lezers. Bovendien wordt er met de samenstellingen 'Thailand-Urlaub' en 'Kuba-Urlaub' geen speciaal effect bereikt. Het gaat om andere constructies dan in 'Reg-dich-bitte-nicht-auf-Bewegung', die dienen om de personages gevat en snel op elkaar te laten reageren en om de spanning aan de lezer te laten voelen.

2.2.1.1.7 Ellipsen

Het laatste aspect dat ik in de brontekst analyseerde met betrekking tot het stijlregister zijn de **ellipsen** in de tekst. Ze komen er veelvuldig in voor en maken de toon van de roman er luchtiger en minder serieus door. Hun register is meestal lager, omdat ze vaak in kortere zinnen staan, die in staccato-stijl zijn geschreven. Ze zijn zo een mooie afwisseling met de complexere zinsstructuren in een hoger register. De ellipsen zorgen ook voor de spanning van het verhaal en werken mee aan de snelheid ervan.

Dasselbe noch einmal: Wecker klingelt, ich sage meine Meinung, Wecker wird still. Mache die Augen wieder zu. Fühle mich dabei wie mein Chef, der es genauso macht: andere anschreien und selber weiterschlafen. (Zie brontekst p. 15)

Könnte jetzt sogar wieder im Stehen pinkeln. Setze mich trotzdem hin, weil es bequemer ist. (Zie brontekst p. 17)

Vertaling:

Nog eens hetzelfde: wekker rinkelt, ik zeg mijn mening, wekker wordt

stil. Doe mijn ogen weer dicht. Voel me daarbij als mijn baas, die het precies zo doet: anderen aanbrullen en zelf verder slapen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 102)

Zou nu zelfs weer staand kunnen plassen. Ga toch zitten, omdat het gemakkelijker is. (Zie 'IV. Vertaling' p. 104)

Bij de ellipsen worden meestal lidwoorden of persoonlijke voornaamwoorden weggelaten en het was **niet zo moeilijk om dat in de vertaling ook te doen** en op die manier het effect van de brontekst te verkrijgen.

2.2.1.2 Humor

Een tweede grote element dat de stijl van de roman en zijn toon mee bepaalt, is de humor in *Max und Isabelle*.

2.2.1.2.1 Partikels

Er komen in het boek verschillende vormen van humor voor en één daarvan is **ironie**. Ironie kan bijvoorbeeld door **partikels** worden uitgedrukt:

Aber da ist ja noch ein Mann im Haus - sofern ein fünfzehnjähriger, hoch begabter und trotzdem versetzungsgefährdeter Neuntklässler das Prädikat Mann überhaupt verdient: Florian. (Zie brontekst p. 13)

»Echt cool, der Nuttenlook. Vielleicht hast du damit ja Glück und kriegst endlich auch mal einen ab.« (Zie brontekst p. 13)

Vertaling:

Maar er is toch nog een man in huis – voor zover een vijftienjarige,

hoog begaafde en nochtans met verplaatsing bedreigde leerling uit het secundair onderwijs het predikaat man tenminste verdient: Florian. (Zie 'IV. Vertaling' p. 100)

»echt cool die hoerenlook. Misschien heb je daar wel geluk mee en sla je eindelijk ook eens iemand aan de haak.« (Zie 'IV. Vertaling' p. 101)

Ik merkte dat het partikel 'ja' op veel verschillende manieren kon worden vertaald en dat maakte de vertaling van dat partikel en de handhaving van de ironie er natuurlijk niet eenvoudiger op. Toch denk ik dat ik de brontekst, vormelijk en inhoudelijk, goed heb weergegeven. Ik heb **letterlijk vertaald**, wat mijn bedoeling was en ik neem de ironische uitspraak over en versterk ze nog met de partikels.

2.2.1.2.2 Idiomatiche uitdrukkingen

Ik besprak in de brontekstanalyse ook enkele **idiomatiche uitdrukkingen**, waarin dubbelzinnigheden zitten die de uitspraken grappig maakten. Het ging om de uitdrukkingen 'Pferde stehlen' en 'auf dem richtigen Weg sein'. Van de eerste uitdrukking kon ik **alleen de eigenlijke betekenis** 'paarden stelen' **en niet de overdrachtelijke betekenis** 'op iemand kunnen vertrouwen om iets te doen' **bewaren**. In de Duitse uitdrukking zit een dubbelzinnigheid die met de Nederlandse constructie 'paarden stelen' niet kan worden beschreven. Toch kan de humor van de Nederlandse, eenduidige constructie ook wel worden ingezien. 'Paarden stelen' is immers maar een riskante onderneming en dat doe je enkel met iemand die je vertrouwt. De tweede uitdrukking 'auf dem richtigen Weg sein' kon ik echter wel **behouden**, omdat ze in de doeltaal ook een meerduidige betekenis heeft.

2.2.1.2.3 Beeldspraak

Met idiomatische uitdrukkingen hangt **beeldspraak** samen en die is talrijk aanwezig in *Max und Isabelle*. Meestal gaat het om beeldspraak met **overdrijvingen**, zoals in het volgende voorbeeld waar 'Dinosaurier' een **metafoor** voor Richard is:

Unsinn, Isa, ruhig Blut, sage ich mir. Du bist noch nicht einmal fünfzig, und dieser Dinosaurier da ist bestimmt siebzig! (Zie brontekst p. 37)

Vertaling:

Onzin, Isa, rustig, zeg ik bij mezelf. Je bent nog niet eens vijftig en die dinosaurus daar is zeker zeventig! (Zie 'IV. Vertaling' p. 123)

In dit voorbeeld was het **niet moeilijk om hetzelfde beeld te gebruiken** als de auteur. De doeltaal kan ook met het woord 'dinosaurus' zeggen dat iemand stokoud is. Zo ging het er met de meeste beeldspraak in de roman aan toe. Eveneens met het volgende voorbeeld, waarin Max zegt dat mannen toch niet als truien behandeld kunnen worden:

Wir sind doch keine Pullover, die man nach einer Saison aufribbelt, um aus der Wolle was Neues zu stricken!« (Zie brontekst p. 66)

Vertaling:

Wij zijn toch geen truien die je na een seizoen uittrekt, om uit de wol iets nieuws te breien!« (Zie 'IV. Vertaling' p. 151)

Het beeld van een trui die je na een seizoen niet meer aandoet, maar waar je nog wel iets nieuws uit kunt breien, bestaat zowel in de broncultuur als in de doelcultuur. De beeldspraak kon dus op net dezelfde manier worden gecreëerd

en zo vertaalde ik ook nog **letterlijk**.

2.2.1.2.4 Similitudo

Similitudo was echter **niet altijd even eenvoudig over te nemen** en dan vooral in het volgende stukje brontekst niet:

Bernd ist übrigens einer der vielen Gründe dafür, warum mir mein Leben vorkommt wie ein Blick in eine Waschmaschine im Schleudergang. (Zie brontekst p. 4)

Vertaling:

Bernd is trouwens één van de vele redenen waarom mijn leven me voorkomt alsof ik in een centrifugerende wasmachine sta te kijken. (Zie 'IV. Vertaling' p. 92)

Bij deze vergelijking werd het verschil tussen het Duits en het Nederlands heel duidelijk. De brontaal kan namelijk dingen kort en bondig uitdrukken met opeenstapelingen van substantieven. Dat is iets wat de doeltaal niet kan. Het Nederlands grijpt sneller terug naar werkwoorden. Zo werd in het voorbeeld hierboven 'Blick' **vervangen** door 'kijken' en 'im Schleudergang' door 'een centrifugerende wasmachine'. Bovendien werd het werkwoord 'staan te' nog **toegevoegd** om de similitudo en het beeld van een ronddraaiende wasmachine goed voor ogen te krijgen. Het was nu niet nadelig de vergelijking op die manier te vertalen en dus **transposities**²⁶ uit te voeren. De gelijkenis tussen de titel van het eerste hoofdstuk 'Mein Leben im Schleudergang' en deze zin, **ging** echter in de doeltekst wel **verloren**. In het Nederlands kun je nu eenmaal niet van een leven zeggen dat het 'centrifugeert' of 'ronddraait' en zeker niet met een substantivering. Ik zocht naar een goed **equivalent** in de doeltaal om dit beeld uit te drukken en vond 'Mijn leven in volle gang'. Daarbij

²⁶ Ik haal de term 'transpositie' uit de tekst van Andrew Chesterman 'Vertaalstrategieën: een classificatie' uit *Denken over vertalen*.

werk ik **niet vervreemdend** voor de doelcultuur, wat ik wel zou doen als ik de similitudo met de titel 'Mein Leben im Schleudergang' liet overeenkomen.

Andere similitudo's kon ik veel beter bewaren. In het volgende voorbeeld behield ik zelfs niet alleen de vergelijking, maar **eveneens het realium** 'ein Hochofen im Ruhrgebiet'. Op die manier kan de lezer niet alleen proeven van de oorspronkelijke vormen van het origineel, maar eveneens van een geografische begrip²⁷ uit de Duitse cultuur:

»Was muss ich mir anhören? Dass ich nicht mit meiner Freundin Schluss machen soll, obwohl unsere Beziehung so ausgebrannt ist wie ein Hochofen im Ruhrgebiet?« (Zie brontekst p. 63)

Vertaling:

»Wat moet ik aanhoren? Dat ik het niet met mijn vriendin moet uitmaken, hoewel onze relatie zo uitgedoofd is als een hoogoven in het Ruhrgebied?« (Zie 'IV. Vertaling' p. 149)

2.2.1.2.5 Rijm

In veel literaire teksten komen alliteraties, assonanties en rijmen voor. Ook in *Max und Isabelle* ontbreken ze niet. De meeste ervan kon ik bewaren, maar met dit **rijm** had ik het toch **niet gemakkelijk**:

Ein Abendessen bei ihr will in puncto Kleidung, Frisur und dem neuesten Klatsch und Tratsch ungefähr so gut vorbereitet werden wie eine Hochzeit, eine Taufe oder eine Beerdigung. (Zie brontekst p. 6)

Vertaling:

²⁷ Ik haal de term 'geografisch begrip' uit de tekst van Diederik Grit 'De vertaling van realia' uit *Denken over vertalen*.

Voor een avondmaaltijd bij haar moeten kleding, kapsel en de nieuwste roddels ongeveer zo goed voorbereid worden als een bruiloft, een doop of een begrafenis. (Zie 'IV. Vertaling' p. 94)

Het eindrijm dat bestaat tussen 'Klatsch und Tratsch' **ging** in de doelttekst **verloren**, aangezien die uitdrukking in de doeltaal 'roddels' of 'geroddel' betekent. Tussen de brontekst en de doelttekst gebeurde er een **verschuiving van eenheid**, omdat er in de brontekst een woordgroep staat en in de doelttekst enkel één woord. Daarnaast had er een **verandering in de structuur van de constituent** plaats, aangezien enkelvoud meervoud werd.²⁸ Als ik de Duitse woordgroep nu vertaalde door 'roddels en praatjes' en op die manier eveneens een eindrijm zou hebben, creëerde ik in mijn doelttekst een tautologie. Hoewel ik graag de sfeer en de stijl van het origineel bewaar, vond ik het toch belangrijker om **geen foute vertaling** te leveren. Het woord 'roddels' is bovendien in het Nederlands al sappig genoeg, zodat het ook zo wel tot de verbeelding zal spreken.

Iets wat eveneens regelmatig in de tekst voorkomt, zijn **enumeraties**. Ze zijn er om iets te benadrukken, zoals in het volgende voorbeeld:

Eine Nacht, die bestimmt nicht dazu da ist, ins Bett zu gehen. Und schon gar nicht alleine. Und schon überhaupt nicht, um zu schlafen. (Zie brontekst p. 72)

Vertaling:

Een nacht, waarin je zeker niet naar bed gaat. En al hoegenaamd niet alleen. En al helemaal niet om te slapen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 158)

Deze stijlfiguur valt meteen op, maar toch moest ik even stilstaan bij het precieze verschil tussen 'hoegenaamd' en 'helemaal'. Zo heb ik in het Nederlands de **juiste enumeratie kunnen maken**. Op die manier geef ik de

²⁸ Ik haal de begrippen 'verschuiving van eenheid' en 'structuur van de constituent' uit de tekst van Andrew Chesterman 'Vertaalstrategieën: een classificatie' uit *Denken over vertalen*.

lezer ook in de doelttekst het gevoel dat Isabelle haar mening kracht bij wil zetten en er rotsvast van overtuigd is.

2.2.1.2.6 Descriptio

In *Max und Isabelle* is sfeerschepping heel belangrijk en die wordt onder andere door de **descriptio's** gecreëerd:

Die Badezimmertür vibriert sanft im Rhythmus der neuesten MTV-Hits. Dazu höre ich ein verdächtiges Planschen in der Wanne. Und mich umfängt, obwohl ich noch draußen im Flur stehe, eine betäubende Wolke aus Shampoo und Wildfrüchte-Schaumbad, die mir spontane Schwindelanfälle beschert. (Zie brontekst p. 7)

Vertaling:

De badkamerdeur trilt zacht mee op het ritme van de nieuwste MTV hits. Bovendien hoor ik een verdacht poedelen in bad. En hoewel ik nog buiten in de gang sta, word ik omvangen door een bedwelmende geur van shampoo en een schuimbad van wilde vruchten, die me spontaan duizelingen bezorgt. (Zie 'IV. Vertaling' p. 94)

Het is de bedoeling dat de lezer door deze beschrijving zich goed kan inleven in de ruimte van de roman en ik denk dat hij dat **zowel in de bron- als in de doelttekst** goed kan doen. De badkamerdeur trilt immers zachtjes mee op het ritme van de muziek. Isabelle hoort een verdacht poedelen in bad en ze wordt omvangen door de bedwelmende geur die vanuit de badkamer komt.

Die Gegensprechanlage schnarrt, dann höre ich ihre Stimme: »Schatz, du bist zu spät.«

Sehen Sie: In diesem Augenblick fällt mir ein, was ich an Ellen habe und

was ich niemals missen möchte: Ellen ist treu. Und zwar durch und durch. Ich kenne sie seit fast dreißig Jahren, und ich zweifele nicht daran, dass wir uns auch noch kennen werden, wenn wir zu einem gemeinsamen Treffen von irgendwelchen Zivildienstleistenden gebracht werden müssen und den Prosecco aus Schnabeltassen trinken. (Zie brontekst p. 31-32)

Vertaling:

De intercominstallatie kraakt, dan hoor ik haar stem: »Schat, je bent te laat.«

Zie je: op dit ogenblik schiet me te binnen wat ik aan Ellen heb en wat ik nooit zou willen missen: Ellen is trouw. En wel door en door. Ik ken haar sinds bijna dertig jaar en ik twijfel er niet aan dat we elkaar ook nog zullen kennen, wanneer we naar een gezamenlijke bijeenkomst van toevallige gewetensbezwaarden gebracht zullen moeten worden en de Prosecco uit de tuitfles drinken. (Zie 'IV. Vertaling' p. 118)

In deze beschrijving, die Isabelle geeft van haar vriendin, leert de lezer Ellen voor een stukje kennen. Dat is **zowel in de brontekst als in de doelttekst** het geval. Bielenstein maakt de discriptio zelfs grappig door zijn protagonist op het einde te laten overdrijven met 'den Prosecco aus Schnabeltassen trinken'. Ik heb in mijn vertaling ook gebruik gemaakt van die hyperbool. Ten slotte beschrijft Isabelle Ellen, net als in de Duitse tekst, niet zo gedetailleerd, zodat ook de Nederlandstalige tekst van een luchtig gevoel getuigt.

2.2.1.2.7 Personificaties

De **personificaties** in het verhaal zorgen voor de levendigheid en eveneens voor de humor. Ik heb het in de brontekstanalyse over vier personificaties gehad en daarvan wil ik er hier twee toelichten:

Unsere Ehe war von Anfang an eine Achterbahnfahrt - mit Höhen und mit Tiefen. (Zie brontekst p.4)

Presche stattdessen mit achtzig Stundenkilometern durch unsere Tempo-dreißig-Zone und ziehe dabei die bewundernden Blicke einiger Kinder und die gestenreichen Todesdrohungen ihrer Mütter auf mich.
(Zie brontekst p. 22)

Vertaling:

Ons huwelijk was van bij het begin een ritje in een achtbaan – met ups en downs. (Zie 'IV. Vertaling' p. 92)

Stuif in plaats daarvan tegen tachtig kilometer per uur door onze zone-dertig en haal me daarmee de bewonderende blikken van enkele kinderen en de drukgebarende doodsbedreigingen van hun moeders op de hals. (Zie 'IV. Vertaling' p. 108-109)

Vooraf de eerste personificatie is heel grappig en natuurlijk weer mateloos overdreven door Isabelle, maar Bielenstein staat haar die **hyperbool** toe om zo een goed **beeld van de situatie** volgens Isabelle te geven. **In mijn vertaling ziet ze er net hetzelfde uit.** Het tweede voorbeeld kostte me echter meer moeite. De personificatie die hier inzit, zijn de doodsbedreigingen die druk gebaren maken. Ik heb lang naar een geschikte vertaling gezocht, omdat de woorden zich ofwel opstapelden, of omdat ik anders een relatiefzin in de zin stopte, wat hem veel te lang en gecompliceerd maakte voor de stijl die ik moest hanteren. Ik koos dus voor de substantiefconstructie met adjectief, zoals in het Duits. Maar voor ik daartoe was gekomen, had ik ook al constructies gemaakt als 'de doodsbedreigingen met grote gebaren van hun moeders', waarin de voorzetsels zich opstapelden. Ik ben dus tevreden met de vertaling die ik nu heb. Ze is **letterlijk** en de **stijl blijft** er 'luchtig' door.

2.2.1.2.8 Impliciete uitspraken

De humor in *Max und Isabelle* wordt op veel verschillende manieren uitgedrukt en dat doet Bielenstein impliciet of expliciet. Hier wil ik een voorbeeld verklaren waarin impliciete uitspraken voorkomen:

Raimund, der mitsamt seiner Doktorarbeit oben auf seinem Balkon sitzt, ruft herunter:

»Max, ich glaube, jemand klingelt bei dir, nur für den Fall, dass du es nicht hörst.«

»Danke, Ray. Du bist fast so ein Engel wie Jana.«

Er winkt und lächelt treuherzig:

»Das ist nett, dass du das sagst, Max.« (Zie brontekst p. 58-59)

Vertaling:

Raimund, die met zijn proefschrift boven op zijn balkon zit, roept naar beneden:

»Max, ik denk dat er iemand bij je belt, alleen voor het geval dat je het niet zou horen.«

»Bedankt, Ray. Je bent bijna zo'n engel als Jana.«

Hij zwaait en lacht argeloos:

»Dat is aardig dat je dat zegt, Max.« (Zie 'IV. Vertaling' p. 144-145)

In deze passage maakt Bielenstein met het bijwoord 'treuherzig' duidelijk dat Max in zijn gedachtegang impliciet zegt wat hij echt bedoelt. In de vertaling is Max' uitspraak **eveneens impliciet** door het bijwoord 'argeloos'. De ironie blijft behouden; ik laat Max namelijk ook tegen Raimund zeggen dat hij 'bijna zo'n engel is als Jana', terwijl Max daarna toch laat blijken aan de lezer dat Raimund hem niet doorheeft.

De personages leggen vaak uit wat ze echt bedoelen. Zo noemt Isabelle haar

zoon Florian in het volgende stukje een man, maar daarna geeft ze aan wat ze werkelijk van hem denkt. Door in mijn vertaling de impliciete ironische uitspraak van Isabelle over te nemen, – de ironie wordt nog versterkt door het partikel 'ja', wat ik eveneens door een partikel, namelijk 'toch', vertaalde – liet ik het hoofdpersonage in de doelttekst **eveneens impliciet ironisch** zijn:

Aber da ist ja noch ein Mann im Haus - sofern ein fünfzehnjähriger, hoch begabter und trotzdem versetzungsgefährdeter Neuntklässler das Prädikat Mann überhaupt verdient: Florian. (Zie brontekst p. 13)

Vertaling:

Maar er is toch nog een man in huis - voor zover een vijftienjarige, hoog begaafde en nochtans met verplaatsing bedreigde leerling uit het secundair onderwijs het predikaat man tenminste verdient: Florian. (Zie 'IV. Vertaling' p. 100)

2.2.1.2.9 Lexicale netwerken

Ten slotte heb ik in de brontekstanalyse de **lexicale netwerken** rond het thema liefde uitvoerig toegelicht en daarop wil ik natuurlijk in mijn vertaalverantwoording verder ingaan. De woorden die inhoudelijk zijn verbonden, staan wel degelijk in de doelttekst, maar ik wil nu nog nagaan of de **vormelijk verbonden woorden** er ook instaan en of ze dezelfde **humor** veroorzaken als in de brontekst. Zo kan ik zien of ik de vorm van de brontekst heb bewaard, zoals ik in mijn vertaalstrategie heb aangegeven te doen – althans waar mogelijk.

heiraten – Heirat

Trauung – Trauschein

Ehe - Eheschliessung

scheiden – Scheidung

trennen – Trennung

Vertaling:

trouwen – huwelijk

huwelijk – huwelijksakte

huwelijk – huwelijksvoltrekking

scheiden – scheiden/scheiding

scheiden – scheiding

Bij veel van de termen uit het lexicaal netwerk zou kunnen worden gedacht dat het logisch is dat er dezelfde vormen in terugkeren. Toch is het noodzakelijk om **consequent** te vertalen en dus aandachtig op de vorm van de brontekst te letten, anders staat er in de doelttekst bijvoorbeeld 'scheiden' waar er in de brontekst 'verlaten' staat. Als ik nu enkele termen uit mijn vertaling met die uit het origineel vergelijk, stel ik vast dat ik eerder **dezelfde woorden laat terugkeren, hoewel de brontekst verschillende woorden kiest**. Consequent heb ik alvast vertaald, want ik heb **geen verschillende termen gebruikt, waar de brontekst er maar één gebruikt**. Alleen is er geen vormelijke overeenkomst tussen 'trouwen' en 'huwelijk'. Langs de ene kant, zou ik de constructie 'in het huwelijk treden' kunnen gebruiken, zodat toch dezelfde vorm terugkeert, maar dat zou het register van de tekst te hoog maken. Langs de andere kant, zou ik het substantief 'trouw' in plaats van 'huwelijk' kunnen gebruiken, maar dat is volgens het *Woordenboek voor Correct Taalgebruik* van Theissen, Gehlen en Vromans en ook in mijn eigen oren geen A.N. Dus koos ik voor de **juiste vertaling in plaats van de vorm te behouden**. Ik wou volgens mijn vertaalstrategie immers alleen de vorm behouden waar mogelijk.

De woordkeuze 'Entliebungsroman' laat de **droge humor** van Max zien. In mijn vertaling was het echter niet zo evident om 'Entliebungsroman' in het

lexicaal netwerk 'Liebe', 'lieben', 'verlieben' en 'Verliebtheit' in te sluiten. Ik vertaalde de term met een **omschrijving**, namelijk 'een roman over het verbreken van een relatie'. Ik had geen andere keuze, aangezien er **in het Nederlands geen antoniem** voor 'verliefd zijn/worden' bestaat. Als ik zou vertalen met 'ontliefdingsroman' zou ik een belachelijk effect hebben gecreëerd.

2.2.1.2.10 Expliciete uitspraken

Net zoals bij de impliciete uitspraken was het tamelijk eenvoudig om de expliciete uitspraken uit de brontekst te behouden in de doelttekst. Vooral in de zin waarmee ik mijn eerste hoofdstuk 'I. Brontekstanalyse' afsloot, was dat belangrijk:

Weil Glück zu schwer ist für diesen leichten Moment. (Zie brontekst p.80)

Vertaling:

Omdat geluk te zwaar is voor dit luchtige moment. (Zie 'IV. Vertaling' p. 165)

Ik koos hier opzettelijk voor het adjectief 'luchtig' en niet 'licht', 'ongecompliseerd' of iets dergelijks, omdat 'luchtig' uitstekend past bij de toon van de roman. Daarnaast contrasteert het perfect met 'zwaar' en zo **staat in mijn vertaling, net als in de brontekst, letterlijk** dat *Max und Isabelle* een roman is die luchtig moet worden gelezen.

3. Vertaalmoeilijkheden

Buiten problemen met de stijl, kwamen er in de vertaling die ik maakte, nog twee moeilijkheden voor, namelijk realia en beleefdheidsconventies²⁹. Aan de hand van voorbeelden ga ik na hoe ik met die moeilijkheden ben omgegaan en of ik daarbij mijn vertaalstrategie heb gehandhaafd. Ik pas de tekst van Diederik Grit 'De vertaling van realia' uit *Denken over vertalen* toe op '3.1 Realia'. Na de realia zal ik het nog hebben over beleefdheidsconventies en de problemen die daarbij kwamen kijken in '3.2. Beleefdheidsconventies'.

3.1 Realia

Grit deelt de realia in verschillende begrippen in: historische, geografische, institutionele, eenheidsbegrippen en sociaal-culturele. Daarin wil ik enkele realia uit *Max und Isabelle* ook indelen:

- 1) Historische: Gründerzeit-Haus, Bundesverdienstkreuz
- 2) Geografische: Hamburgs, Hamburger
- 3) Institutionele: Hamburg-LIVE, ZDF, Versetzungsgefährdeter Neuntklässler, Verbraucherschutzministerin, Schillpartei
- 4) Sociaal-culturele: ISDN-XXL-Anschluss, Allegra, Otto-Versand, Heidi Klum, Gisèle Bündchen, Bernd, Florian, Raimund, Konstanz.

Volgens Grit zijn de gehanteerde strategieën bij het vertalen van realia afhankelijk van drie factoren:

- 1) Tekstsoort
- 2) Tekstdoel
- 3) Doelgroep

²⁹. De term 'beleefdheidsconventies' haal ik uit de tekst van Christiane Nord 'Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling' uit *Denken over vertalen*.

Max und Isabelle is allereerst een literaire tekst. Daarin wordt niet dezelfde mate van semantisch-denotatieve overeenstemming met het origineel verwacht als van een gebruiksaanwijzing of een proces-verbaal.

Ten tweede is het hoofddoel van deze roman om een sfeertekening te geven en de vertaalstrategie die daaruit volgt is exotiserend, of 'vervreemdend', dat wil zeggen dat de doelcultuur wordt aangepast aan het vreemde.

Ten slotte moet er rekening worden gehouden met de doelgroep en bij *Max und Isabelle* kan die heel heterogeen zijn. Het kan gaan om absolute leken, om geïnteresseerden met voorkennis en om deskundigen. Daarom zou ik de realia graag bewaren waar dat kan, waar ze dus niet onbegrijpelijk worden voor de lezers, om zo toch een sfeerbeeld van Duitsland te scheppen.

Griet haalt daarna de verschillende vertaalstrategieën aan. Bij mijn vertaling gaat het om combinaties van verschillende vertaalstrategieën en dat zal ik met voorbeelden aantonen.

3.1.1 Historische begrippen

Allereerst bespreek ik de historische begrippen 'Bundesverdienstkreuz' en 'Gründerzeit-Haus'. Als ik 'Bundesverdienstkreuz' in de Duitse context zou laten staan, zou ik een vertaling hebben gekregen als 'het Kruis van Verdienste in de Orde van Verdienste van de Bondsrepubliek Duitsland'. Dat werd ten eerste veel te lang en ten tweede gaan niet alle Nederlandstalige lezers weten wat dat is. De regel geldt bij mij: het is interessant realia te laten staan en de doelcultuur zo te laten proeven van de Duitse gebruiken en gewoonten, maar de lezer moet het wel blijven begrijpen, anders heeft de exotisering geen nut. De anderstalige lezer leert er immers niets uit bij.

Werde eine Registrierkasse mit Endlosrolle erfinden und dafür das Bundesverdienstkreuz am Bande sowie eine Auszeichnung der Verbraucherschutzministerin erhalten. (Zie brontekst p. 54)

Vertaling:

Ga een kasregister met een eindeloze lijst uitvinden en daarvoor het ereteken met lintje aan de band en een onderscheiding van de minister van Consumentenzaken ontvangen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 140)

Door de toevoeging 'met lintje' wordt de ironie van Max weergegeven die anders het Duitse realium 'Bundesverdienstkreuz' veroorzaakt. De vertaalstrategie die ik hier toepaste, is een combinatie van een **benadering** en een **omschrijving**.

In dezelfde zin staat nog een ander realium, namelijk het institutionele begrip 'Verbraucherschutzministerin'. Met betrekking tot het recht moeten realia aan de eigen situatie en de eigen cultuur worden aangepast, anders worden begrippen gecreëerd die niet bestaan. Zo heet in de doelcultuur 'Verbraucherschutzministerin' de 'minister van Consumentenzaken' en niet de 'minister voor Bescherming van de Consument' of iets dergelijks. Bij dit realium heb ik dus een **adaptatie** toegepast.

Nog een historisch begrip is 'Gründerzeit-Haus':

Meine Gastgeber residieren in einem großzügigen Gründerzeit-Haus mit schmiedeeisernen Balkongeländern, stuckverzierter Fassade und Steinlaternen im Vorgarten. (Zie brontekst p. 68)

Vertaling:

Mijn gastheer en gastvrouw wonen in een eind negentiende-eeuws

burgerhuis met smeedijzeren balkonbalustrades, bepleisterde voorgevel en stenen lantaarns in de voortuin. (Zie 'IV. Vertaling' p. 154)

'Gründerzeit' betekent 'tijd van grote economische opbloei in Duitsland (na 1871)'. Als ik die omschrijving in mijn vertaling moest plaatsen, werd de zin veel te lang en veranderde het register compleet. Bovendien is het niet zeker of elke Nederlandstalige lezer die periode kent en ik ga ervan uit dat het doelpubliek van *Max und Isabelle* zeer uiteenlopend kan zijn. Mijn vertaalstrategie bestond bij dit voorbeeld uit een **omschrijving en een kernvertaling**.

3.1.2 Geografische begrippen

De twee historische begrippen en het institutionele begrip heb ik aangepast aan de doelcultuur. Nu wil ik nagaan wat ik met de andere realia heb gedaan. Om te beginnen, bespreek ik enkele geografische begrippen:

Ich bin seit zwei Jahren Reporter für Hamburgs wichtigsten Privatsender, muss jeden Tag mit meiner Kündigung rechnen und liebe meinen Job trotzdem über alles. (Zie brontekst p. 23)

Der Showroom füllt sich nach und nach mit allerlei Hamburger Prominenz, darunter die führenden Köpfe der Schillpartei, allerlei Kiezgrößen und andere Vertreter der organisierten Kriminalität - Männer, denen anzusehen ist, dass ihr Selbstwertgefühl stark vom Preis des Wagens abhängt, den sie fahren. (Zie brontekst p. 27)

Vertaling:

Ik ben sinds twee jaar reporter voor Hamburgs belangrijkste

commerciële zender, moet elke dag met mijn ontslag rekening houden en houd nochtans van mijn job boven alles. (Zie 'IV. Vertaling' p. 109)

De showroom vult zich langzamerhand met allerlei Hamburgse vips, daaronder de toonaangevende leiders van de Schillpartij, allerlei grootheden uit stadswijken en andere vertegenwoordigers van de georganiseerde misdaad - mannen waaraan je ziet dat hun gevoel van eigenwaarde sterk van de prijs van hun wagen afhangt. (Zie 'IV. Vertaling' p. 114)

Bij deze drie realia heb ik een **leenvertaling** toegepast. Naast de twee geografische begrippen 'Hamburgs' en 'Hamburger' komt er ook een institutioneel begrip, 'Schillpartei', voor. In mijn vertaalstrategie heb ik uitgelegd dat ik de realia waar mogelijk wou behouden om de lezer zo wat bij te leren over de broncultuur. Dat is de reden waarom ik 'Schillpartei' niet heb aangepast aan de doelcultuur. Het zou nutteloos zijn om 'Schillpartei' te vertalen door een gelijkaardige Nederlandse of Belgische partij. Het was verder heel belangrijk om 'Hamburgs' en 'Hamburger' te laten staan, want de lezer moet toch minstens op de hoogte zijn van de plaats waar het verhaal zich afspeelt.

3.1.3 Institutionele begrippen

Na de geografische begrippen ben ik toegekomen aan de institutionele begrippen. Enkele heb ik daar reeds van besproken, maar ik wil ook nog graag even stilstaan bij 'Versetzungsgefährdeter Neuntklässler', 'Hamburg-LIVE' en 'ZDF'.

Aber da ist ja noch ein Mann im Haus - sofern ein fünfzehnjähriger, hoch begabter und trotzdem versetzungsgefährdeter Neuntklässler das

Prädikat Mann überhaupt verdient: Florian. (Zie brontekst p. 13)

Und zwar nicht mit irgendwem, sondern mit Anja Atwell, meiner Vorgängerin als Chefreporterin von Hamburg-LIVE. (Zie brontekst p.21)

Typisch Jana: Sie sitzt jetzt vermutlich heulend bei ihren Eltern auf dem Sofa - und ich darf mich durch einen Abend quälen, der bestimmt langweiliger wird, als ZDF zu gucken. (Zie brontekst p.68)

Vertaling:

Maar er is toch nog een man in huis – voor zover een vijftienjarige, hoog begaafde en nochtans met verplaatsing bedreigde leerling uit het secundair onderwijs het predikaat man tenminste verdient: Florian. (Zie 'IV. Vertaling' p. 100)

En wel niet met eender wie, maar met Anja Atwell, mijn voorgangster als hoofdreporter van Hamburg-LIVE. (Zie 'IV. Vertaling' p. 108)

Typisch Jana: ze zit nu vermoedelijk huilend bij haar ouders op de sofa – en ik mag me een avond lang kwellen. Een avond die zeker vervelender wordt dan naar het tweede net te kijken. (Zie 'IV. Vertaling' p. 154)

Bij het eerste realium had het geen nut om exotiserend te vertalen, aangezien vermoedelijk een heel aantal lezers het Duitse schoolsysteem niet kennen. In deze passage is het de bedoeling dat ze weten wat Florians niveau op school is. Dit realium onderging dus een **adaptatie** aan de doelcultuur. Het tweede realium nam ik gewoon over. Er gebeurde met andere woorden een **handhaving**. In de rest van de tekst behoud ik ook de geografische realia met 'Hamburg' en dus dacht ik dat 'Hamburg-LIVE' eveneens duidelijk zou zijn. Max legt trouwens uitvoerig uit wat zijn job inhoudt en wat voor een zender 'Hamburg-LIVE' is. Bij het derde institutionele begrip heb ik ten slotte

een **adaptatie** toegepast. Het realium wordt gewoon in een zin geplaatst zonder verdere uitleg. Dat is de reden waarom ik hierbij een andere vertaalstrategie heb toegepast dan bij 'Hamburg-LIVE', dat uitvoerig wordt toegelicht. Het is belangrijk dat de lezer iets bijleert, maar als hij gewoon een begrip uit de broncultuur ziet staan, zonder dat hij de echte betekenis ervan kent, zal hij niet veel bijleren. Daarom heb ik 'ZDF' of 'Zweites Deutsches Fernsehen' aangepast aan de doelcultuur.

3.1.4 Sociaal-culturele begrippen

Tot slot wil ik het nog hebben over de meest voorkomende realia, namelijk sociaal-culturele begrippen, zoals 'ISDN-XXL-Anschluss', 'Allegra', 'Otto-Versand', 'Heidi Klum', 'Gisèle Bündchen', 'Bernd', 'Florian', 'Raimund', 'Konstanze'.

Weil sie mir regelmäßig erklären, dass das Wichtigste im Leben darin besteht, als Erster die neue CD von Eminem zu haben, einen Ledergürtel von Shakira oder auch einen ISDN-XXL-Anschluss, damit man per Livestreaming die Ergebnisse der amerikanischen Basketball-Liga verfolgen kann. (Zie brontekst p. 3)

Ich habe Vanessas »Allegra« durchgeblättert, im Internet ein paar Überweisungen erledigt und bin die Einkaufslisten für den Laden durchgegangen. (Zie brontekst p. 5)

Weniger schön daran ist allerdings die Tatsache, dass unsere Wohnung mittlerweile aussieht wie ein Großlager vom Otto-Versand. (Zie brontekst p. 3)

Sie ist siebzehn und hat mir letzte Woche erklärt, dass sie mittags nur

noch Joghurt isst - genau wie Heidi Klum oder Gisèle Bündchen. (Zie brontekst p. 2)

Vertaling:

Omdat ze me regelmatig duidelijk maken dat het belangrijkste in het leven erin bestaat als eerste de nieuwe CD van Eminem te hebben, een leren riem van Shakira of zelfs een ADSL-breedband-aansluiting waarmee je via live streaming de resultaten van de Amerikaanse basketbalklasse kunt volgen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 91)

Ik heb Vanessa's »Allegra« doorbladerd, op internet een paar overschrijvingen verricht en heb de boodschappenlijst voor de winkel doorgenomen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 93)

Minder mooi daaraan is echter dat ons huis er inmiddels uitziet als een groot magazijn van het postorderbedrijf Otto. (Zie 'IV. Vertaling' p. 91)

Ze is zeventien en heeft me vorige week duidelijk gemaakt dat ze 's middags enkel nog yoghurt eet – precies als Heidi Klum of Gisèle Bündchen. (Zie 'IV. Vertaling' p. 90)

In het eerste voorbeeld heb ik het realium 'ISDN-XXL-Anschluss' aangepast aan de context van de Nederlandstalige lezer en heb ik dus een **adaptatie** uitgevoerd. De merknaam ISDN is namelijk niet meer gebruikelijk in België en kan dus ook niet in de vertaling worden opgenomen. In het tweede voorbeeld gaat het om een Duits modetijdschrift, 'Allegra'. Dat het een tijdschrift is, moet de Nederlandstalige lezer zeker duidelijk zijn en dat het een modetijdschrift is, kan worden afgeleid uit het feit dat Isabelle het van haar dochter leent. Met deze **handhaving** komt de lezer van de doeltekst de naam van een Duits tijdschrift te weten. Het derde realium is het 'Otto-Versand'. Door daarop een **leenvertaling** toe te passen en er het 'postorderbedrijf Otto'

van te maken, laat ik de Nederlandstalige lezer nadenken over een postorderbedrijf in zijn eigen cultuur. Zo zal hij te weten komen dat Otto een postorderbedrijf is in Duitsland. Er is dus geen probleem om het realium te begrijpen. In het laatste voorbeeld staan de namen van twee beroemde Duitse modellen, namelijk 'Heidi Klum' en 'Gisèle Bündchen'. Waarschijnlijk zal een groot aantal lezers die namen herkennen en dus geconfronteerd worden met echte mensen uit de broncultuur. Als de modellen niet worden herkend, kan de lezer wel raden dat het om modellen gaat, aangezien Vanessa enkel yoghurt wil eten net als die twee dames. Een **handhaving** was hier dus zeker op zijn plaats.

Daarnaast behield ik alle andere namen uit het verhaal. Ongeveer de helft van de namen die erin voorkomen heeft geen Duitse sfeer bij zich, maar de andere helft wel. Dan heb ik het bijvoorbeeld over de personages 'Bernd', 'Florian', 'Raimund' en 'Konstanze'. Het gaat hier gewoon om namen en daar is voor de lezer niets aan te begrijpen. Namen zijn bovendien iets heel karakteristieks voor een land, waardoor iemand zich onmiddellijk in dat land waant. Er was met andere woorden geen reden om de namen aan de doelcultuur aan te passen en bijvoorbeeld van 'Raimund', 'Raymond' of iets dergelijks te maken. De namen werden dus **gehandhaafd**.

Als ik aan het einde van dit onderzoekje naga, welke techniek ik het meest heb gebruikt, kom ik tot de conclusie dat ik de realia **meestal** heb **gehandhaafd** (7 keer in deze voorbeelden), maar dat ik ook 4 keer een **adaptatie** heb toegepast, wat toch de tegenhanger is van een handhaving. Bij handhavingen horen **leenvertalingen** en die komen 3 keer in deze voorbeelden voor. Daarbij neem ik het begrip op in de woordenschat van de doeltaal en pas ik het enkel aan de woordvormingregels van die doeltaal aan.³⁰ Een leenvertaling komt dus eigenlijk neer op een handhaving en zo zie ik dat ik toch **meestal** wel heb geprobeerd om de **broncultuur in mijn vertaling te behouden**. De keren dat ik daarvan ben afgestapt, was dat omdat de lezer de realia anders niet zou begrijpen en er zo ook niets aan zou hebben.

³⁰. Ik paraphraseer uit *Terminologie van de vertaling*.

3.2 Beleefdheidsconventies

Een ander cultuurgebonden element vormen de beleefdheidsconventies en die zorgden eveneens voor moeilijkheden bij het vertalen. Daarom leek het mij nuttig om even te blijven stilstaan bij de strategie die ik bij het vertalen van voornaamwoorden volgde.

Beleefdheidsconventies zijn voorbeelden van vertaalproblemen die voortkomen uit de verschillen in normen en conventies van de bron- en doelcultuur.³¹ Als je in België iemand mag tutoyeren, betekent dat nog niet dat je dat in Duitsland ook mag. Bij de vertaling van *Max und Isabelle* merkte ik dan ook veel verschillen tussen die twee landen wat de aanspreking betreft. Terwijl Max en Isabelle elkaar op het feestje leren kennen, spreken ze elkaar altijd aan met 'u'. In de doelcultuur gebruik je ook 'u' als je praat met een onbekende en als je kennismaakt met iemand, maar het kan goed zijn dat je elkaar even later begint te tutoyeren. In de broncultuur gebeurt dat pas als je wat closer met elkaar wordt, in het geval van Max en Isabelle bij hun eerste kus. Verder wordt in *Max und Isabelle* de lezer zelf aangesproken, om hem in de tekst of het verhaal binnen te brengen. Het is een leuke ervaring dat de personages de lezer rechtstreeks aanspreken. Wel wordt die lezer met 'u' aangesproken in het Duits. Het is echter de vraag of dat in de doelcultuur hetzelfde aangename effect heeft.

Ik wil nu graag enkele gesprekken analyseren om aan te tonen hoe ik de Duitse beleefdheidsformules heb aangepast of behouden.

Ten eerste wil ik het graag hebben over het gesprek tussen Max en de verkoopster van het nieuwe Ferrari-filiaal. Het gaat hier om een professioneel gesprek tijdens de diensturen en daarom heb ik de twee personages elkaar met 'u' laten aanspreken. Diane Schöck praat met Max Kästner, een beroemd tv-presentator, en Max van zijn kant, praat met de eigenares van een

³¹. Ik paraphraseer uit de tekst van Christiane Nord 'Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling' uit *Denken over vertalen*.

autobedrijf. Diane en Max hebben beiden tamelijk hoge en belangrijke functies.

Ook Isabelle en Richard heb ik elkaar met u laten aanspreken. Isabelle zou in de doelcultuur Richard sowieso met 'u' moeten aanspreken, want hij is ouder dan haar én ze kennen elkaar niet. Ze leren elkaar pas kennen op het feestje. Richard is bovendien zo'n gentleman dat hij Isabelle sowieso met 'u' aanspreekt, ook al is zij jonger dan hij. Er zou over kunnen worden gespeculeerd dat Isabelle Richard maar wat belachelijk zit te maken op de party en zich dus ook niets van beleefdheidsregels aantrekt. Toch kunnen Nederlandstaligen elkaar ook 'u' blijven noemen en tegelijkertijd grof of beledigend zijn. Dat kan zelfs nog krachtiger overkomen dan wanneer geen 'u' wordt gebruikt.

De relatie tussen Max en Isabelle, die elkaar pas leren kennen, ligt iets anders. Max zou Isabelle zeker met 'u' moeten aanspreken, aangezien zij ouder is dan hij. Isabelle moet niet per se 'u' zeggen tegen Max. Toch zouden ze elkaar in het begin allebei met 'u' moeten aanspreken, aangezien ze vreemden zijn voor elkaar. Daarna kunnen ze elkaar gaan tutoyeren, omdat ze een liefdesrelatie opbouwen.

Na deze passage schakelde ik over van 'u' naar 'je':

»Akkoord«, zegt Max en voegt er dan fluisterend aan toe:

»En wat de eerste indruk aangaat, maak u daar maar geen zorgen over. Ik ben er vast van overtuigd dat u en ik de enige normale mensen hier zijn. Zelfs als alle anderen het tegenovergestelde denken.« (Zie 'IV. Vertaling' p. 127)

Max en Isabelle praten dan met elkaar zonder dat de anderen hen horen. Ze praten vertrouwelijker met elkaar en de vonken beginnen ervan af te springen.

Ik hef mijn handen als een schuldig bevonden dader die tegen de conclusies van de rechercheur niets meer kan inbrengen. »U hebt gelijk. Ik ben schuldig, meneer de rechter.«

»Dan veroordeel ik u hiermee tot een studiobezichtiging onder mijn vakkundige leiding. U kunt zich ter plaatse een beeld vormen, misschien is het helemaal niet zo erg als u denkt.« (Zie 'IV. Vertaling' p. 131-132)

In deze passage heb ik Max en Isabelle elkaar toch weer terug met 'u' laten aanspreken. Hier gaat het immers om de zogezegde uitspraak van een vonnis en daarvoor is plechtigere taal noodzakelijk.

Ik wil het eveneens nog graag hebben over de aanspreking van de lezer. Zoals ik al zei, gebeurt die in de brontekst met 'u'. In Nederlandstalige boeken heb ik zelden geweten dat dat met 'u' gebeurt. Het hoort immers ook bij de luchtige taal van de roman dat Isabelle en Max hun toehoorders met 'je' aanspreken. Zo lijkt het of ze een gesprek voeren met een of andere vertrouwenspersoon en die tutoyeer je normaalgezien. Als hier telkens 'u' gebruikt zou worden, zou er bovendien een zekere afstand met de lezer gecreëerd worden en dat is niet de bedoeling.

Terwijl ik de realia van de broncultuur graag waar mogelijk wou behouden, koos ik bij de beleefdheidsconventies voor een andere aanpak. Ik 'schreef' namelijk een tekst voor Nederlandstalige lezers en dus kon ik de normen van de doelcultuur niet zomaar aan mijn laars lappen. Daarom paste ik de beleefdheidsformules zo goed mogelijk aan de doelcultuur aan.

III. BESLUIT

In deze thesis heb ik weer maar eens gemerkt dat literaire vertalingen niet zo eenvoudig zijn. Er moet op heel veel zaken tegelijk worden gelet bij zo'n vertaling. Zo moet de inhoud correct worden weergegeven, liefst ook de vorm, zonder daarbij de stijl van de auteur te verwaarlozen. In mijn voorwoord heb ik gezegd dat ik in deze scriptie wou aantonen dat het noodzakelijk is om bij een vertaling een analyse van de te vertalen brontekst te maken. Ik heb lang niet alle zaken kunnen analyseren, maar ik denk dat ik toch goed in mijn vooropgesteld doel ben geslaagd. Zonder bijvoorbeeld de stijlfiguren en het register van de brontekst te onderzoeken, zou ik niet weten dat ik stijlfiguren in mijn vertaling moet stoppen en dat ik in een bepaald register moet vertalen. Als ik geen brontekstanalyse zou hebben gemaakt, zou ik mijn vertaling dus hebben verarmd, omdat ik op die manier heel veel zaken verloor, - vooral dan wat de vorm betreft - die in de brontekst staan en van belang kunnen zijn voor het juiste begrip en de juiste toon van het verhaal.

Ten tweede heb ik in deze scriptie aangetoond dat een vertaler altijd een bepaalde vertaalstrategie voor ogen moet houden vóór hij begint te vertalen. Anders vertaalt hij in het wilde weg en niet consequent.

In 'II. Vertaalverantwoording' heb ik mijn vertaalstrategie bekend gemaakt die uit vijf hoofdpunten bestaat, namelijk:

- 1) Ik geef de inhoud van de brontekst weer.
- 2) Ik geef de vorm weer zoals in de brontekst waar dat kan.
- 3) Ik neem andere vormen aan waar het register te hoog wordt voor de luchtige sfeer van de roman.
- 4) Ik zorg ervoor dat ik niet vervreemdend werk voor de doelcultuur.
- 5) Ik vertaal exotiserend, behalve daar waar de realia voor Nederlandstalige lezers onbegrijpelijk worden.

In mijn vertaalverantwoording heb ik aangetoond dat ik die strategie goed heb gehandhaafd. Ik ga altijd uit van een letterlijke vertaling, maar ik merkte bij het vertalen van *Max und Isabelle* dat ik dat principe niet kon blijven volgen. Dus ben ik waar dat nodig was vorm en register van het origineel gaan veranderen. Ik heb er eveneens op gelet dat ik niet vervreemdend vertaalde, maar heb qua realia toch exotiserend vertaald waar dat kon.

In deze thesis ben ik leren omgaan met een langere tekst. In de colleges die ik in mijn opleiding heb gevolgd, moesten we immers enkel met kortere teksten werken. Het was dan ook niet altijd eenvoudig om in zo'n lange tekst de draad niet kwijt te raken, maar het is een leerrijke ervaring geweest om ermee om te gaan. Het was voor mij een uitdaging om ongeveer dezelfde humor in de doelttekst te krijgen als Bielenstein in zijn roman en om nu en dan van mijn principes, maar niet van mijn vertaalstrategie, proberen af te stappen.

IV. VERTALING

Max en Isabelle

Een liefdesroman

Isabelle

Mijn leven in volle gang

Ik werk als kamermeisje, keukenmeid en schoonmaakster. Onbetaald, omdat mijn »heerschappen« helaas verre bloedverwanten zijn - het zijn mijn kinderen. Geheel bijkomstig run ik nog een bloemenwinkel, die voor de helft van mij is en die echt goed draait. Maar denk niet dat daar iemand rekening mee houdt. In tegendeel! Wanneer ik tijdens de middagpauze naar huis kom, speelt zich altijd dezelfde komedie af. Daarbij zijn er twee varianten:

1. Ik ga naar de keuken en kook in allerijl iets. Kort daarna komt mijn zoon Florian thuis. Hij is vijftien, slank en draagt broeken waarin ook een volgroeid sumoworstelaar zou passen. Flo sloft nors door de gang en smijt zijn boekentas in de hoek - wat helaas niet het bewijs is dat hij werkelijk naar school is geweest. Hij zegt niet »Hallo, mama« of »Tof dat je iets kookt«. Hij zegt: »Ben al naar McDonald's geweest. Heb geen honger.« Dan blijft hij even in de keukendeur staan, snuift nadrukkelijk en zegt daarna verwijtend: »Bovendien ruikt het weer afschuwelijk.«
2. Ik ga op de sofa liggen, kook *niet* en probeer moeizaam tegen mijn slecht geweten te vechten - ik ben immers moeder en beschik over uitstekende voederinstincten. Florian komt thuis, geeft me een kus, kijkt me geïrriteerd aan en vraagt: »Zeg niet dat er niets te eten is?« Dan volgt een scheldpartij waarbij ik het betreur dat vijftienjarige tieners niet in een babyluik passen. Uiteindelijk maak ik dan spiegeleieren klaar, warm de noedels van de vorige dag op en heb er spijt van dat ik ooit het stadium van de vruchtbaarheid heb bereikt.

Mijn dochter Vanessa is op dat gebied gemakkelijker. Ze is zeventien en heeft me vorige week duidelijk gemaakt dat ze 's middags enkel nog yoghurt eet - precies als Heidi Klum of Gisèle Bündchen. Tussen één en drie gaat ze dan ongeveer twintig keer naar de koelkast en werkt in totaal vier potjes yoghurt,

acht kinder melkschijfjes en een pizza baguette naar binnen. Dan verwondert het haar dat ze puistjes heeft en tot op heden haar schattige babyvet met zich meedraagt. Ze vindt het allesbehalve lief. In plaats van te sporten, zoals ik haar regelmatig aanraad, schijnt ze echter te geloven dat ze haar kilo's kwijtraakt door urenlang in de badkamerspiegel te staren. Ervaren als ik ben, onderdruk ik elke commentaar. Ik weet immers wat er anders gebeurt: ik krijg het indrukwekkende bewijs dat meisjes tegenwoordig precies zo luidruchtig, onbeschoft en ervaren zijn in scheldwoorden als jongens.

Zie je, nu is het weer gebeurd. Ik wou je eigenlijk iets over mezelf vertellen. En over wie praat ik? Over mijn kinderen! Dus laat maar. Nog eens van bij het begin.

Zaterdagmiddag. Dat is het tijdstip waarop andere mensen ontspannen op hun sofa liggen en zich stilaan klaarmaken voor een avond met vrienden, een bioscoopbezoek of zelfs een paar knusse uren voor tv. Voor mij is zaterdagmiddag het moment waarop ik denk dat het zo niet meer verder kan. Omdat een normaal belastbaar mens twee halfvolwassen kinderen al niet zou aankunnen, die hun dagen vullen met elektronische toestellen, cosmetica en sportkleding bij eBay te kopen, om ze dan met winst door te verkopen op school, in de buurt of ook in hun duistere vriendenkring. Dat alleen is nog niet erg. Het is alleen het bewijs dat Flo en Nessi mijn onverklaarbaar talent voor commercieel handel drijven hebben geërfd. Minder mooi daaraan is echter dat ons huis er inmiddels uitziet als een groot magazijn van het postorderbedrijf Otto. Maar dat stoort waarschijnlijk niemand buiten mij.

Natuurlijk weet ik dat ik mijn jeugdige, nerveuze manier om voortdurend te veel te eisen aan mijn kinderen te danken heb: het zijn Flo en Nessi die me actief, grondig getraind en meestal ook goedgehumeurd houden. Omdat ze me regelmatig duidelijk maken dat het belangrijkste in het leven erin bestaat als eerste de nieuwe CD van Eminem te hebben, een leren riem van Shakira of zelfs een ADSL-breedband-aansluiting waarmee je via live streaming de resultaten van de Amerikaanse basketbalklasse kunt volgen. Mij zijn al die dingen weliswaar volledig om het even. Maar ze herinneren me er toch aan dat er andere dingen in het leven bestaan dan de sinds vier maanden verstreken termijn voor de autokeuring, de ophanden zijnde belastingscontrole in de winkel of de ruzie met mijn ex-man Bernd om de alimentatie.

Bernd is trouwens één van de vele redenen waarom mijn leven me voorkomt alsof ik in een centrifugerende wasmachine sta te kijken. Hij is niet alleen de vader van Flo en Vanessa, maar ook de man die ik er precies vijf jaar geleden uit heb uitgegooid. Waar ik trouwens geen seconde spijt van heb. Ons huwelijk was van bij het begin een ritje in een achtbaan – met ups en downs. De eerste jaren maakten we die samen door, maar na de geboorte van de kinderen ging Bernd ertoe over de ups – beter gezegd de hoogtepunten – met andere vrouwen te delen. Voor mij bleven alleen nog het slecht humeur en de zwijgzame avonden voor tv over. Maar ik zwijg liever in m'n eentje, wat ik hem op een dag door mijn advocaat liet meedelen. Wat me werkelijk heeft gekwetst, is het feit dat Bernd tamelijk rustig op dat nieuws reageerde. Goedhartig en onwetend als hij is, zei hij, met zijn wat suffe stem, dat scheiden werkelijk het beste voor iedereen was. Een paar maanden later is hij met een vrouw gaan samenwonen, die twaalf jaar jonger is dan ik en die er, als ik eerlijk ben, tamelijk goed uitziet. Zelfs als ze een altijd duidelijkere en lelijkere rimpel in het voorhoofd krijgt, omdat ze zich ergert over Bernds maandelijkse alimentatie aan zijn kinderen. Ze mag dan nog blij zijn dat hij niet ook nog mij moet onderhouden - omdat ik heel toevallig een tamelijk succesvolle zakenvrouw ben.

Maar ik wil niet klagen. Ik ben tevreden met mijn leven, ook al breng ik het in een chronisch onopgeruimde woning door die om de drie dagen in een discotheek, een jeugdherberg of in een kleedhokje van een basketbalteam verandert en waarin ik eigenlijk stoor, zoals Flo me onlangs weer vrolijk meedeelde. Omdat het voor hem pijnlijk zou zijn, mochten zijn vrienden de indruk krijgen dat hij in een bejaardentehuis opgroeit. Daarom zou ik mij beter afzonderen, wanneer hij bezoek krijgt van zijn vrienden. Om mij nader te verklaren: ik ben net zevenenveertig jaar, maar dat is in de ogen van mijn kinderen definitief over de grens tot waar je nog »hip« kunt zijn.

Opdat er geen misverstanden zouden ontstaan: mijn kinderen houden van mij en ik van hen. Meer dan van wat dan ook. En daaraan zal ook niets veranderen als ze me bij eBay veilen of tegen een nieuwe Nintendo Game Cube inruilen, wat ik heus niet zou uitsluiten.

Terug naar zaterdagmiddag. Ik heb niet alleen de halve dag in de winkel doorgebracht, maar daarna ook nog boodschappen gedaan, gekookt en zo goed en zo kwaad als het ging de keuken opgeruimd, dan heb ik met Flo over

het thema zwartrijden gediscussieerd en Nessi duidelijk gemaakt dat een modellenbureau dat voor de eerste proeffoto's een overschrijving van vijfduizend euro verwacht, vermoedelijk niet betrouwbaar is. Bovendien heb ik ook nog de woonkamer gestofzuigd en Flo een verontschuldiging geschreven voor de gemiste lessen van de laatste week, nadat hij mij plechtig heeft beloofd tot aan de volgende rapporten regelmatig de lessen te volgen. Ik heb met mijn moeder getelefoneerd, die morgen voor een golfreis naar Portugal vertrekt. Ik heb Vanessa's »Allegra« doorbladerd, op internet een paar overschrijvingen verricht en heb de boodschappenlijst voor de winkel doorgenomen.

Alles is dus fantastisch – afgezien van het feit dat ik me voel als een langeafstandslloopster na een drievoudige marathon: ik ben volledig uitgeput.

Enkele weken geleden had ik op zo'n dag mijn vriend Michael van de wijnhandel »Rodewitte« nog gebeld. Michael is niet alleen een buitengewoon knappe man, een gezellige prater en een getalenteerd minnaar, hij heeft bovendien verstand van voetreflexologie. Hij raakt mijn voeten aan met zijn krachtige handen en verandert mij binnen een half uur op magische wijze in een buitengewoon ontspannen en seksueel zeer bereidwillige vrouw. Alleen jammer dat Michael, hij is een jaar ouder dan ik, enkele weken geleden verrassend met zijn jeugdliefde Marion is getrouwd. Dat meldde hij me bij het aankleden na onze laatste nacht samen en vooral ook *na* het huwelijk ... Zeg maar niets, ik weet het zelf: zo zijn mannen.

Een minnaar ter ontspanning is dus niet bij de hand. En dat is ook volledig in orde zo. Ten eerste is vandaag één van de zeldzame dagen waarop ik me zo oud voel als ik in feite ben. En ten tweede heb ik er de laatste tijd over nagedacht dat het met die eeuwige avontuurtjes zo niet verder kan gaan. Ik krijg stilaan weer zin in een serieuze relatie, in een man die meer van me wil dan met me naar bed te gaan om daarna tegen me te klagen over de problemen met zijn vrouw. Niet dat het me zou storen, als hij vooraf een redelijk goede prestatie in bed heeft geleverd en ik zo moe en zo bevredigd ben dat ik toch niet naar hem luister. Maar dat is nu juist het probleem: ik heb de indruk dat mannen minder moeite doen dan vroeger. En daardoor geraak ik serieus in paniek.

Het is ondertussen na vijf uur en ik zou eigenlijk heel graag op de sofa gaan liggen om een boek te lezen en op het moment te wachten, waarop mijn kinderen naar hun weekendafspraakjes vertrekken en er in huis een hemelse, gewoonweg onwerkelijke stilte merkbaar wordt. Eigenlijk.

Vandaag zal daar niets van terecht komen. Ik ben namelijk bij mijn vriendin Ellen uitgenodigd voor het avondeten en wel over minder dan twee uur, dus min of meer meteen. Helaas betekent dineren bij Ellen niet gewoon voedsel opnemen in een gezellige sfeer. Ellens dinnerparty's hebben alleen zijdelings met eten te maken en al helemaal niets met »gezellig«. Het zijn beschaafde, bijzondere gebeurtenissen en Ellen verwacht dat je er je passend op voorbereidt. Anders kan het absoluut gebeuren dat ze een gast die arm, ziek en – nog erger – verkeerd gekleed is, mijdt als de pest.

Nochtans heb ik Ellen graag. En wel omdat er niets is wat ze niet van me weet en omdat het gewoonweg ontroerend is hoe ze haar best doet om me te koppelen. Ze heeft trouwens ook vandaag te kennen gegeven dat ze een geschikt iemand voor mij zou hebben uitgenodigd. Wat ze daar ook mee mag bedoelen. Ellen heeft namelijk de gewoonte mannen alleen naar *haar* smaak uit te kiezen, niet naar de *mijne* – en wat betreft partnerkeuze lopen onze voorstellingen sterk uiteen.

In ieder geval kan ik naar Ellen niet gewoon *heengaan*. Voor een avondmaaltijd bij haar moeten kleding, kapsel en de nieuwste roddels ongeveer zo goed voorbereid worden als een bruiloft, een doop of een begrafenis. Over de nieuwste geruchten uit de samenleving maak ik mij het minst zorgen. Op dat gebied heb ik tegenover de meeste van mijn kennissen een niet in te halen voorsprong - dankzij onze winkel en zijn (meestal vrouwelijke) stamgasten behoor ik immers tot de best geïnformeerde vrouwen van de stad. Een soort beroepsmisvorming.

Ik werp nog eens een blik op de klok. Het is ondertussen kwart na vijf. Ik ben beangstigend ver achter op mijn tijdschema. Ik spring uit de sofa op, waarin ik me in een zwak moment heb laten vallen, en ga naar de badkamer toe. De badkamerdeur trilt zacht mee op het ritme van de nieuwste MTV hits. Bovendien hoor ik een verdacht poedelen in bad. En hoewel ik nog buiten in de gang sta, word ik omvangen door een bedwelmende geur van shampoo en een schuimbad van wilde vruchten, die me spontaan duizelingen bezorgt. Dan

is er maar één conclusie: Mijn dochter Vanessa ligt ongeveer drie uur in bad, heeft ondertussen vermoedelijk het verschrompelde lichaam van een oude vrouw en denkt geen seconde aan onze afspraak dat de badkamer deze middag van mij is.

»Schatje, ik moet zo naar Ellen. Mag ik binnen?«

Geen antwoord. Natuurlijk, ik heb mijn dochter »schatje« genoemd. Een grote fout, want dat heeft ze me pas enkele dagen geleden ten strengste verboden. In plaats daarvan moet ik haar, als ik dan op mijn neiging tot troetelnamen geen vat krijg, »sugar« of »kleintje« noemen - beide komen uit één of andere tv-serie waarnaar ze dagelijks verscheidene uren kijkt en die ze duidelijk verkiest boven het echt leven.

»Nessi, kleintje. Ik heb haast. Houd op daarbinnen, in orde ... *sugar*?«

Weer een poos plonzen, dan gemompel - eindelijk is Nessi zo goed om te antwoorden:

»Mama! Kan ik dan niet één keer per week rustig een bad nemen? Dat is toch niet te veel gevraagd! Jij kan toch naar voor gaan!«

»Ik ...«

M'n antwoord blijft in m'n keel steken. Ter verduidelijking: Ons huis is vijffennegentig vierkante meter groot en is een oud gebouw met vier kamers, een prachtig balkon en een woonkeuken. Bovendien hebben we een gastenwc, die met een oppervlakte van ongeveer een vierkante meter niet bepaald overvloedige afmetingen heeft. En precies die plaats heeft mijn dochter op het oog, wanneer ze van »voor« spreekt en bedoelt dat ik me daar voor een uitnodiging op zaterdagavond kan klaarmaken. Dan heeft ze zich toch vergist.

»Vijf minuten, Nessi«, roep ik door de deur. Aan mijn stem is duidelijk te horen dat ik het meen.

»Dan ga ik gewoon vies naar Tobias. Maar je moet me niet nog een keer vragen, waarom ik geen vriend heb«, komt er prompt uit de badkamer terug. Ik vergeef het haar - ik was immers op haar leeftijd ook niet anders. Met het enige verschil dat ik toen een vriend had.

Vijf minuten later. Ik wil net op de badkamerdeur kloppen, wanneer Nessi vraagt:

»Mam? Mag ik jouw parfum ... ?«

»Nee, dat mag je niet.«

In plaats van het verwachte protest, hoor ik Nessi de badkamerkast omwoelen. Ik weet hoeveel waarde ze aan mijn verboden hecht. Vastberaden open ik de badkamerdeur en op dat ogenblik neemt het onheil zijn loop: met alleen een handdoek op het hoofd, is Nessi net bezig mijn vak in de kast dooreen te woelen, op zoek naar bruikbare cosmetica'spullen.

Ze draait zich grijnzend naar mij om en zwaait met een goudkleurig, glanzend medicijndoosje. »Mama, waarom neem je eigenlijk de pil nog?«

Dat was het dan. Meer zegt mijn dochter niet. Meer moet ze ook helemaal niet zeggen. Ik sta in de badkamer die na Nessi's drie uur durende badorgie lijkt op een Turks stoombad en ik ben sprakeloos. Ik staar mijn dochter aan die naakt en puberaal voor me staat en die ik in eenzame of melancholische momenten het liefst nog altijd aan de borst zou leggen. Dat halfvolwassen, brutale meisje grijnst me aan en is daarbij van een ontzettende zelfzekerheid vervuld. En zij heeft me zojuist in alle ernst gevraagd of ik in dit leven ooit weer op seks reken.

»Vijf minuten«, breng ik zwak uit, verlaat de badkamer en smijt de deur achter me dicht. Hartelijk bedankt ook, Vanessa, voor je vriendelijke en gevoelige stijl.

Ik weet niet wat me het hardst ergert, Nessi's onbeschoftheid of haar ondankbaarheid. En toch kan ik het haar niet eens kwalijk nemen. Ik heb er immers de afgelopen vijf jaar alle moeite voor gedaan dat zij en in het bijzonder Flo precies dat denken: dat ik een wezen van vlees en bloed ben met de hele waaier van menselijke gevoelens – buiten seksualiteit.

Daar zijn goede redenen voor en die heeft Flo me een paar maanden na Bernds vertrek op indrukwekkende wijze getoond. Toen dacht ik nog dat een nieuwe partner de dingen eenvoudiger zou maken. Mijn God, wat was ik naïef. Drie dagen nadat ik weer een man mee naar ons huis had gebracht, kreeg Flo op heel zijn lichaam uitslag. Daarvoor had ik hem het liefst naar het internaat gestuurd, tot ik dan huilend voor hem neerknielde en hem plechtig beloofde nooit weer vreemde mannen mee naar huis te brengen.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat ik de voorbije jaren niet een hele reeks avontuurtjes heb gehad. Alleen is daaruit nooit iets serieus voortgekomen en dat lag meestal aan mij. Om werkelijk iets met iemand te beginnen, was ik te veel bezig met mezelf, met de kinderen en met de poging mijn leven na Bernd opnieuw te ordenen. Bovendien voel ik me niet aangesproken als mannen

plannen met me maken om samen gelukkig oud te worden. Ik ben immers nog niet eens vijftig en van dingen als pensioen, gezamenlijke levensavond of tweede lente wil ik niets horen!

Dat gaat allemaal door mijn hoofd, terwijl ik in een mengeling uit woede en vernedering terug naar de woonkamer sukkel. Ik laat me zuchtend op de sofa ploffen en voor mijn geestesoog draait zich een filmdocumentaire af met de poëtische naam »Het liefdesleven van Isabelle Bauer«. Mocht ik me trouwens nog niet hebben voorgesteld– zo heet ik. De documentaire bereikt met het hoofdstuk »wijnhandelaar Michael« zijn voorlopig einde, want Michael is inderdaad mijn laatste ex. Wat de afgelopen weken aangaat, heeft Vanessa dus gelijk: geen seks. Helaas.

Ik zucht en schuif die gedachten en de opmerking van mijn dochter naar het deel in mijn hoofd dat voor dingen gereserveerd is waarover ik niet wil nadenken. Ik heb nochtans het gevoel dat ze in mij een soort van tijdontsteker op gang hebben gebracht. Een tijdontsteker die iets in mij zal laten ontploffen, op een heel stille manier echter. Op zo'n manier, die me openstelt voor dingen waar ik anders misschien nooit aan begonnen was.

Wanneer ik weer uit mijn herinneringen ontwaak, schiet een tamelijk grote schrik door me heen. Het is ineens ... *kwart voor zes* geworden.

Dat is een *ramp*. Ik heb nog precies vijfenzeventig minuten tijd om me in een toestand te brengen die me enigszins voor Ellens hatelijke commentaren bewaart. ("Schatje, laat je je haar de laatste tijd door je dochter knippen? Ik vind het trouwens heel moedig om *die* bloes met *die* broek te combineren.)

Ik spring van de sofa op en ren door de gang in de richting van de slaapkamer. Wanneer ik voorbij de badkamerdeur kom, waarachter Nessi nog altijd met zichzelf bezig is, vloek ik zo luid dat ze moet merken wie de baas is:

»Als je niet in drie minuten de badkamer vrijmaakt, schaf ik je zakgeld af. Bovendien kan je naar de kleine kamer verhuizen. Ik verkoop je autogramkaarten bij eBay en ik verbied je de vakantie naar Frankrijk met Tine.«

Ik schreeuw zo luid dat ze het *moet* horen. Om het even of ze juist haar hoofd onder water heeft, haar haar föhnt of de laatste druppels van mijn Chanel bodylotion opgebruikt.

Denk je dat het iets uithaalt? Dan heb je gegarandeerd geen kinderen.

Ik heb er wel en ben daarom niet bijzonder verwonderd wanneer Nessi me seconden later antwoordt – en wel op een toon waarop verder alleen Amerikaanse tieners praten die in slechte misdaadfilms komen opdagen en daarin net bezig zijn iemand in stukjes te snijden:

»Je bent zo gestoord, mama. Je schreeuwt hier in het rond als een bewaakster in de vrouwengevangenis ... En behalve dat, zijn je opvoedingsmethoden totaal afwijkend. Dus laat me met rust.«

Ik antwoord niet. Ik heb wel iets belangrijker te doen. Ademen bijvoorbeeld. En mijn pols onder tweehonderd houden. Het lukt me tamelijk goed. Zo lang echter, tot ik me aan de *tijd* herinner. En aan Ellens commentaren, die even zeker op me wachten als haar opmerkingen over haar nieuwste vakantieplannen in één of ander exclusief hotel in de Caraïben.

»Wij praten later, meisje«, sis ik in de richting van de badkamer en storm mijn slaapkamer binnen. Daar merk ik meteen op dat er iets is veranderd. Beter gezegd, dat er iets ontbreekt. Maar wat? Op bed ligt mijn donkerblauwe satijnen bedsprei en daarop mijn mooiste ondergoed, dat ik heel keurig heb klaargelegd. Ook voor de rest lijkt alles op zijn plaats te zijn, behalve – ik houd mijn adem in, wanneer ik het merk – mijn rode jurk van Chinese zijde. Eigenlijk moest ze op een kleerhanger aan de kast hangen. Maar ze is ... *verdwenen!* En ik ben ... *verbijsterd*.

Je verstaat mijn opwindning zeker als ik je iets over die jurk vertel. Het is namelijk niet zomaar een jurk, maar een heel bijzondere. Mijn handelspartner Marie heeft haar twee weken geleden uit Shanghai voor me meegebracht. En ik zie daarin, als ik onbescheiden mag zijn, gewoon geweldig uit. Omdat de jurk heel bijkomstig benadrukt dat ik weliswaar twee kinderen op de wereld heb gezet, maar dat ik nog altijd een mooi figuur heb. Maar het is vooral een jurk – en dat is veel belangrijker dan mannen, mode en maten – waarin ik Ellen vast en zeker *jaloers* zal maken. *Dat* is eenvoudigweg onbetaalbaar. En *dat* is, geheel terloops, ook het dieet waard dat ik de laatste dagen heb gehouden, om zo mijn onloochenbaar klein buikje voor een avond onzichtbaar te maken.

Je ziet, die jurk betekent heel veel voor mij. Daarom heb ik haar daarnet aandachtig uit de kast gehaald en aan de deur klaar gehangen, om haar later in een volstrekt narcistische ceremonie eens vol overgave aan te trekken. Maar daar komt nu niets van terecht. Dat is ergerlijk. Heel ergerlijk zelfs. Om

maar niet te zeggen: ik kon uit mijn vel springen. Maar één ding is het niet: raadselachtig. In tegendeel. Mij is het zo klaar als een klontje hoe de zaak in elkaar zit. Ik ben immers niet pas sinds gisteren moeder van een dochter. En daarom weet ik waar ik mijn verdwenen jurk moet zoeken.

Snuivend van woede, ga ik terug in de richting van de badkamer. Deze keer klop ik niet en ik kondig me ook niet aan door het een of ander te zeggen. Ik duw de klink krachtig naar beneden en storm eenvoudig de badkamer binnen. Daar word ik getuige van een schouwspel dat zou moeten worden verfilmd en als griezelstuk voor gedesillusioneerde moeders op de markt worden gebracht. Mijn geliefde dochter Vanessa staat met natte haren en geschminkt als een Chinese concubine voor de grote badkamerspiegel en ziet eruit als een te dikke bloedworst, waarbij ze zelf de vulling is en mijn rode jurk van Chinese zijde het vel. Heel toevallig moet mijn dochter namelijk confectiemaat tweeënveertig dragen, terwijl haar dertig jaar oudere moeder altijd nog maat zesendertig koopt. Wat ik *eigenlijk* hoegenaamd niet erg vind. Ik was op Nessi's leeftijd evenzeer mollig. En ik heb ook andere meisjes benijd om hun jongensachtige tengerheid. In tegenstelling tot Nessi was ik echter niet op het idee gekomen de jurken van mijn moeder aan te trekken.

Misschien had ik haar nog wel vergeven – als het daarvoor niet te laat was. Want op het ogenblik dat ik de badkamer binnenkom, gebeuren er verscheidene dingen tegelijk: Nessi draait geschrokken rond en verliest wankelend het evenwicht, waarbij ze mijn keramieken-Shiseido-poederdoos-van-vijfendertig-euro laat vallen (die natuurlijk aanstonds kletterend op de tegels aan diggelen slaat). Ik schreeuw het uit van woede en verander spontaan mijn mening over het ouderlijke tuchtrecht. Nessi van haar kant, stoot haar armen naar voren in een mengeling van woede en een wind-je-alsjeblijft-niet-op-beweging en begint me alles uit te leggen, wat je niet kunt uitleggen. Bij de gelegenheid snijdt ze haar rechter grote teen gelijk ook nog aan één van de scherven. Ik van mijn kant, maak met een ik-wind-me-zeer-zeker-op-gebaar een grote stap naar haar toe. En voel niet het minste medelijden met mijn dochter, die aan haar voet bloedt en nu ook nog huilt. Enkele fracties van een seconde later houdt ze op, want precies als ik luistert ze gefascineerd naar het krakende, slepende geluid waarmee mijn jurk van Chinese zijde over de hele lengte scheurt en de overvullige kilo's van mijn

dochter zuchtend in het vertrek ontsnappen om me roos en vol leedvermaak met fonkelende ogen aan te kijken.

Stilte.

Nessi en ik staan roerloos voor elkaar, als personages in een film die op stilstaand beeld gezet werd. Uit Nessi's teen druppelt bloed en dat verdeelt zich heel pittoresk op de witte vloertegels. Ik denk dat ze het niet eens merkt. Omdat mijn dochter er enkel en alleen mee bezig is mij aan te staren – en wel op een manier, waarop andere mensen een vat met nitroglycerine aanstaren dat net verdacht aan het rollen is geraakt en dat op elk moment al het leven in een omtrek van honderd meter kan doen verdwijnen. Ze vergist zich. Want ik ben niet woedend. Ik ben niet geërgerd, niet agressief, ik heb geen dreigende aanval van razernij. In mij heerst er volledige rust en harmonie. Dat moet ongeveer de toestand zijn waarvan mijn bikram yogaleraar Sri Singh altijd spreekt. En waarvan hij beweert dat hij volledig onverwacht verschijnt – nu weet ik wat hij bedoelt.

Psychologisch beschouwd, ben ik blijkbaar in zoiets als het oog van de orkaan geraakt. Waarbij de orkaan niets anders is dan mijn eigen leven – als alleen opvoedende moeder, medebeheerster van een bloemenwinkel en meervoudig uitmuntende kampioene in chaotische levenswijze. En nu dat je misschien vermoedt dat ik voor drie jaar met een zenuwzinking naar een herstellingskliniek voor moeders in het Beierse Woud wordt gebracht, gebeurt precies het tegenovergestelde. Ik voel me door een aangename, fluweelzachte lichtheid gedragen. Alle spanning en opgewondenheid is van me afgevallen en mijn binnenste voelt als schoon ondergoed dat in een warme zomerwind heen en weer beweegt. Het is heerlijk!

Ik denk dat Nessi en ik zo nog drie uur langer zouden blijven staan, uit pure angst de dingen weer in beweging te brengen. Maar er is toch nog een man in huis – voor zover een vijftienjarige, hoog begaafde en nochtans met verplaatsing bedreigde leerling uit het secundair onderwijs het predikaat man tenminste verdient: Florian. En die voelt niets voor de vrouwelijke kunst om de kop-in-het-zand-te-steken. Helaas.

Mijn zoon heeft namelijk opgemerkt dat er iets ergs is gebeurd. En als hij zich al voor iets interesseert, dan is het wel voor erge gebeurtenissen. Dat is ook de reden waarom hij dagelijks verscheidene uren naar zogenaamde reality shows op tv kijkt. Liefst diegene waarbij mensen tragische ongelukken meemaken, uit hoge flatgebouwen vallen of zich op een of andere manier onsterfelijk belachelijk maken. Dat verbetert zijn humeur uitermate.

Flo staat ineens in de badkamerdeur en hij vertrekt zijn gezicht tot een brede grijns – eenvoudigweg omdat hij zijn halfnaakte, bloedende zus en zijn in shock verkerende moeder heeft ontdekt. Hij steekt zijn beide duimen in de lucht, klapt lovend met de tong en zegt tegen Nessi: »echt cool die hoerenlook. Misschien heb je daar wel geluk mee en sla je eindelijk ook eens iemand aan de haak.«

Hij spreekt het uit, draait zich om en verdwijnt in zijn kamer om verder mensen dood te schieten op zijn Playstation en de wereldheerschappij naar zich toe te trekken.

Erger dan mijn zoon vind ik op dat moment alleen mezelf: in plaats van me namelijk over hem op te winden, zou ik het liefst in schaterend gelach uitbarsten. En nog liever zou ik hem uit dankbaarheid om de hals vallen, omdat hij het mijn brutale dochter, die me net als een postseksueel versleten prototype heeft bestempeld, flink betaald heeft gezet.

Maar wat doe ik? Ik verman me. Onder andere omdat Nessi net één van haar lievelingsliedjes van Justin Timberlake waarmaakt: Cry me a river. Het is niet te verdragen.

Max

Zitten of staan?*Zaterdag, 8 u 45*

Het geluid dat je net hoort is geen vliegtuigalarm en ook geen voorbijrijdende politieauto. Het is mijn wekker. Dat betekent dat iedereen in huis wakker wordt. Alleen ik niet.

8 u 48

Een doordringend geklop op de muur doet me zo hard uit mijn slaap opschrikken dat ik eindelijk mijn wekker hoor. Gelukkig bezit ik het model *Acoustic Plus*, dat op een toeroep reageert. Kraam dus iets uit wat ik hier onmogelijk kan herhalen. Zoveel is zeker: als mijn wekker gevoelens had, was hij nu beledigd. Zo houdt hij maar eenvoudig op met luiden. Ik val weer in slaap.

8 u 50

Nog eens hetzelfde: wekker rinkelt, ik zeg mijn mening, wekker wordt stil. Doe mijn ogen weer dicht. Voel me daarbij als mijn baas, die het precies zo doet: anderen aanbrullen en zelf verder slapen.

8 u 55

Baas? Het woord werkt ongeveer als een dubbele espresso. Ik open mijn ogen en herinner me dat ik vandaag dienst heb. Hoewel het zaterdag is en elk normaal mens rond dit tijdstip zou slapen. Ben nu eenmaal geen normaal mens – werk immers in de mediabranche. Erger nog: bij de televisie.

8 u 58

Een bruin gebrand meisje met bloemen in haar haren komt naar mijn bed. Ze houdt een dienblad in haar handen, waarop een goudkleurige telefoon staat die zacht en onopdringerig rinkelt. Ik neem op en een stem brengt me ervan op de hoogte dat ik een erfenis krijg. Ik vraag de stem de zender te bellen, om te zeggen dat ik niet kom. Vandaag niet en ook verder nooit meer.

9 u 00

Het bloemenmeisje gaat in rook op. Was helaas alleen een droom. Hetgeen daar rinkelt is bovendien geen goudkleurige telefoon, maar altijd nog mijn wekker. Ben dus weer in slaap gevallen.

9 u 01

Hoogste tijd om op te staan. Mijn hand wandelt naar de andere kant van het bed en vindt daar leegte.

9 u 02

Ben nu klaarwakker en onderzoek de andere helft van het bed. Geen twijfel: het is werkelijk leeg en onbeslapen, als je het buiten beschouwing laat dat ik er in de loop van de nacht zelf op heb liggen woelen. Ik kom overeind, rek me ongegeneerd uit, stoot daarbij oerklanken uit en grijns als een achtjarige die de langverwachte Carrerabaan als verjaardagsgeschenk heeft gekregen. En dat, hoewel ik in werkelijkheid eenendertig ben.

9 u 05

Sta fluitend onder de douche en een groot geluksgevoel doorstroomt me. Van vermoeidheid kan geen sprake meer zijn. In tegendeel: ik heb me lang niet zo goed gevoeld. Ik zeep me van top tot teen in en zit er niet over in dat de helft van het douchewater op de badkamervloer belandt.

Alhoewel ik eigenlijk goede redenen had om slechtgehumeurd te zijn: ik ben niet uitgeslapen, ik heb een kater, ik heb een nacht alleen doorgebracht. En ik heb dienst, hoewel het vandaag zaterdag is en bovendien nog een prachtige, wolkeloze zomerdag.

Toch zou ik het liefst luid schreeuwen van energie en levenslust. Wil je weten waarom? Heel eenvoudig: omdat ik weer single ben. En wel sinds zes dagen, acht uur en vierendertig minuten.

9 u 10

Heb het gevoel dat ik een tijger ben die weer in de vrije natuur is losgelaten. Ben de koning van de jungle. Heb daarom ook het recht om de tube tandpasta *open* te laten, mijn scheerkwast niet uit te spoelen en de kleine zeef in de douche in een onooglijke haarmassa te veranderen. Geen mens – en ook geen

vrouw – kan me dat verhinderen. Ook niet door me 's morgens discussies over hygiëne op te dringen of niet meer met me te praten. Die tijden zijn definitief voorbij!

9 u 17

Zou nu zelfs weer staand kunnen plassen. Ga toch zitten, omdat het gemakkelijker is. Bovendien stond *dat* voor Jana nooit ter discussie. Ze is al een stap verder (weet niet voor of terug): ze vindt zittende plassers onmannelijk. Heeft ze in ieder geval eens aan de telefoon tegen haar vriendin Frauke gezegd – één van die gesprekken waarbij ze over ziektes (ook mijn) en andere intimiteiten praatte. En dat, hoewel ik in dezelfde kamer was en geen interesse heb voor vrouwenziektes, cosmetiek, het tweede huwelijk van Paul McCartney en de baarmoederkanker van de tante van de schoonzuster van Fraukes halfzuster.

9 u 20

Kies voor het lichte pak en een hemd zonder kraag. Geen das. Daarbij gymschoenen – alleen mijn bovenlichaam zal later immers in beeld zijn. Heb trouwens het gevoel dat verscheidene van mijn merkhemden ontbreken. Toevallig diegene die Jana vrij vaak heeft gedragen.

9 u 22

Het samenleven van man en vrouw brengt vroeg of laat een proces op gang, dat alleen door een geregelde koelcirculatie en andere veiligheidsmaatregelen voor de meltdown beschermd kan worden. Omdat mijn vertrouwen in zulke technologieën gering is, zou dat experiment het best geheel vermeden worden. Huwelijk, nee bedankt.

9 u 23

Jana en ik waren niet eens getrouwd. En toch is het verkeerd gegaan. Daarvoor verwijt ik haar totaal niets. Het is niet gelukt, omdat het niet kon lukken. Dit alleen terzijde: Jana is een zelfzuchtige, intolerante, saaie vrouw op het emotionele niveau van een kleuter. Als ze iets wil hebben en het niet krijgt, wordt ze onuitstaanbaar. Ze is dus meestal onuitstaanbaar, omdat ze altijd het een of ander graag wil hebben.

9 u 25

Staar in de lege koelkast en overtuig mezelf ervan dat er werkelijk alleen bierblikjes in staan. Zou ik de dag met een pils beginnen? Laat de gedachte varen. Moet immers werken.

Bovendien zou het een overdreven koppige handeling zijn. Een man moet toch niet dadelijk dat doen wat hij altijd al wou doen, alleen omdat zijn vriendin weg is. Het volstaat dat ik de keuken in zes dagen in een mengeling van een sloppenwijk en een recyclebak heb veranderd. Om van de rest van de woning al helemaal te zwijgen.

9 u 30

Ontbijt blijft een onopgelost probleem. Heb geen verborgen voorraden meer en ben ook geen boodschappen gaan doen. Tijger heeft nochtans honger. Moet dus op zoek gaan naar een prooi.

9 u 35

Sta voor de deur van mijn overbuur en druk op de bel. Hij is parttime leraar Duits en maakt gebruik van de weekends om zijn proefschrift over Kafka's verhouding met de vrouwen af te maken. Omdat hij sinds half zes aan zijn bureau zit, ziet hij er nog ellendiger uit dan ik, wanneer hij eindelijk de deur opendoet. Dat kan echter ook zijn, omdat hij een knielange, gestreepte ochtendjas en daarbij katoenen kousen draagt.

Hij heet trouwens Raimund, wat hoegenaamd niet bij hem past, omdat eigenlijk alleen krachtige types zo heten. Maar deze Raimund is bleek als een nevelsiert, heeft blauw-paarse kringen onder zijn ogen, bovendien schouders als een Yorkse terriër en benen, die ongeveer zo sterk zijn als die van Kate Moss. Maar Raimund is wel een behulpzame kerel, zoals ik de laatste dagen vrij vaak heb ervaren. Nu staat hij in de deur en zegt met vermoeide stem:

»Hallo, Max. Wat wil je toch op dit tijdstip?«

»Wou alleen vragen of je me aan brood kunt helpen. Had geen tijd om boodschappen te doen.«

Hij glimlacht, wat bij Raimund betekent dat zijn lippen opengaan en hij op merkwaardige wijze zijn tanden laat zien. (Al de rest aan hem behoudt daarbij dezelfde weemoedige, rouwplechtige uitdrukking.) Met een stem die klinkt als een dol gedraaide speelklok, zegt hij:

»Lijkt precies niet zo goed te lukken, het leven zonder Jana, als je niet eens iets te eten in huis hebt. Nu weet je zeker wat je aan haar had, hè?»

Het komt zelden voor dat Raimund zich vertrouwelijkheden veroorlooft. Omdat hij ervaren heeft dat zoiets verkeerd gaat. En daarbij mag het, wat mij betreft, ook blijven. »Onzin, Ray. Mijn leven begint net weer echt. Ben de hele dag met de meisjes bezig bij wie ik me wegens Jana de laatste drie jaar niet meer heb laten zien. Dat geeft stress. Dan komt het al eens voor dat ik niet in de supermarkt geraak.«

Raimunds gezichtsuitdrukking klaart even op, dan fronst hij zijn voorhoofd – om daarna weer in zijn gebruikelijke sombere stemming te verzinken. »Welnu, Max. Ik weet wel dat het me niets aangaat, maar overdrijf je niet een beetje? Zo'n scheiding is immers geen gemakkelijke zaak. Neem je tijd ervoor. Je moet nu eerst weer greep op je leven krijgen.«

»Natuurlijk, Ray. Bedankt voor de tip. Zal ik ter harte nemen. Jij hebt immers ervaring met zoiets.«

Raimund kijkt me aan en trekt daarbij peinzend zijn ochtendjas recht. »Ja ja, Max. Maak je maar vrolijk over mij ... «, zegt hij langzaam. Ik kan het hem niet kwalijk nemen. Raimund is immers ongeveer zes maanden geleden door zijn vrouw Susanne verlaten. Na tien jaar huwelijk. Sindsdien piekert hij erover, waarom zij is weggegaan.

Voor we dieper op het thema kunnen ingaan, herinner ik Raimund nog eens aan de eigenlijke reden van mijn vroege ochtendbezoek.

»Geen probleem, Max. Ik ga dadelijk aan het werk.«

»Heel aardig van je, Ray. Één met vlees, één met kaas. Maar weer geen voorverpakte, hoor je? En de koffie zwart.«

Hij draait zich om en waggelt de gang omlaag. Ik blijf in de deur staan en vraag me af hoe Raimund, hij is immers leraar, toch een klas vol vijftienjarigen aankan die vermoedelijk in al het mogelijke zin hebben, maar niet in zijn nieuwste inzichten in Franz Kafka of die zijn depressieve literatuuruitstortingen. Vijftienjarigen dus, die zich kostelijk amuseren met leraars als Raimund in de psychiatrie of – als ze welwillend zijn – in zelfmoord te drijven.

Voor ik antwoorden op mijn vragen vind, verschijnt Raimund weer aan de deur. Hij duwt me een ontbijtblad in de hand, dat liefdevol is klaargemaakt.

Inclusief servet, ei en zoutvaatje. »Hier, Max. Je kunt alles eenvoudig weer voor de deur zetten.«

»Bent een echte vriend, Ray. Hartelijk bedankt. Ik zou niet weten wat ik zonder jou zou moeten doen.«

Hij kijkt me aan als een geslagen hond. »Ik heb dat vroeger altijd voor Susanne gedaan. Heb het haar zelfs aan bed gebracht. Heeft nochtans allemaal niet geholpen. Ze heeft gezegd dat ze een man voor de slaapkamer en niet voor de keuken nodig heeft. Ik weet tot op heden niet wat ze daarmee bedoelde.«

»Zit er niet over in, Ray. Je kunt het vrouwen nooit naar de zin maken. Geloof me. Neem dus een voorbeeld aan mij en ben gewoon blij dat ze er niet meer is«, zeg ik stralend.

Maar Raimund ziet er nog altijd uit als een slechtweergebied. »Jij hebt goed praten, Max.«

9 u 45

Heb het me in de tuin gemakkelijk gemaakt, geniet van Raimunds ontbijt en de frisse ochtendlucht. Heb me lang niet meer zo goed gevoeld.

9 u 50

Ik ga de zender bellen en mijn ontslag indienen. Ik verdoe daar alleen mijn tijd. Ga in plaats daarvan een boek schrijven: een roman over het verbreken van een relatie. Held moet zich door huwelijk of relatie vechten, werpt in geweldige krachtsinspanning zijn ketenen af en scheidt van zijn vrouw/vriendin. Op het einde zit hij alleen en gelukkig in zijn tuin en ontbijt, terwijl de zomerzon in zijn gezicht schijnt. Het enige gesnater om hem heen komt van de eenden die in het aangrenzende kanaal zwemmen. Ben zeker dat miljoenen mannen tot tranen bewogen zouden zijn.

9 u 55

Ga toch de zender niet bellen en ook mijn ontslag niet indienen. Bovendien schiet me te binnen, waarom ik zo vroeg ben opgestaan. Omdat Dickmann, mijn baas, me de fantastische opdracht heeft gegeven, live verslag te doen van de opening van een autobedrijf. En wel vandaag. Om tien uur 's morgens.

Ik werp een blik op mijn horloge en stel vast dat dat binnen precies ... vijf minuten is.

9 u 56

Ik zou nu kunnen opspringen en in ongezonde jachtigheid geraken. Keer me daar echter tegen. De dag is te mooi en mijn pas verworven vrijheid te kostbaar om ze door stress te bederven. Leg me er daarom op toe, me over mijn baas te ergeren.

Dat met Dickmann is namelijk een moeilijk geval. Onze baas is een heel aangenaam type. Eigenlijk. Maar de laatste tijd loopt hij met een tamelijk slecht humeur rond. Ik vermoed dat het aan zijn niet al te lang voorbije huwelijksvoltrekking ligt. En wel niet met eender wie, maar met Anja Atwell, mijn voorgangster als hoofdreporter van Hamburg-LIVE. Dickmann meende vermoedelijk dat hij met zijn jawoord ook dadelijk het slechte imago, dat hij bij de vrouwen van de zender heeft, achter zich zou laten. Glad mis: die noemen hem nog steeds alleen mini-Dickmann en veel van hen weten waarvan ze spreken – natuurlijk is dat voor geen man aangenaam, maar het bewijst ook hoe respectloos vrouwen kunnen zijn. Dickmann schrok er niet voor terug om daarom een collega aan te klagen. Hij wou zelfs het bewijs van de waarheid leveren. Dat had tot gevolg dat sindsdien alle medewerksters van de zender koel glimlachend hun liniaal omhooghouden, zodra hij het vertrek betreedt.

9 u 58

Spring op en geraak toch in ongezonde jachtigheid. De dag is weliswaar mooi en mijn vrijheid kostbaar. Maar het volstaat dat ik geen vriendin meer heb. Ik wil niet ook nog mijn job verliezen.

10 u 08

Verlaat jachtig het huis, stap in mijn wagen en weet eens te meer waarom alleen mensen die geen Cabrio hebben, betwijfelen dat je in een stad als Hamburg een Cabrio moet hebben. Ook als de mijne alleen een tamelijk oude en tamelijk onaanzienlijke Mazda is. Een blik op de klok doet het spoor van goed humeur meteen weer verdwijnen. Stuif in plaats daarvan tegen tachtig kilometer per uur door onze zone-dertig en haal me daarmee de

bewonderende blikken van enkele kinderen en de drukgebarende doodsbedreigingen van hun moeders op de hals.

10 u 12

Een openbare televisiezender wordt niet zomaar als »inrichting« aangeduid. Waarmee al alles over de mensen is gezegd, die daar werken. Ik weet dat zelf maar al te goed, omdat ik mijn opleiding daar heb genoten.

Bij de commerciële televisie is de zaak ingewikkelder: het personeel daar, in ieder geval in de hogere rangen, is in de regel geen ambtenaar, maar bedrijfseconoom. Het verstaat veel van geld en weinig van mensen. Toch heb ik mijn overgang naar Hamburg-LIVE geen enkele keer betreurd. Alle medewerkers worden even slecht behandeld en even snel buiten gegooid, als ze niet datgene doen wat de hogere rangen van hen verwachten. Wij leven bij wijze van spreken in een één-klasse-maatschappij.

Dat was vroeger anders: bij de openbare moest ik in het filigraansysteem van een feodale maatschappij thuis raken, die over een bonte mengeling van verschillende hiërarchieniveaus en overeenkomstige innerlijke toestanden beschikt. Dat begint bij de quasi-bureaucratische, voormalige redacteurs, die hun dagen in de cafetaria doorbrengen, voor zover ze zich niet net met hun gelijken voor een besloten vergadering in een of ander sporthotel met een goede ligging hebben teruggetrokken. Onder hen zwoegt een grote ploeg van nog niet zo lang vast aangestelde gewichtigdoeners en de nog ergere vaste vrijen, die zich innerlijk opwinden zodra ze één van de redactieleden mogen tutoyeren. Allemaal kijken ze neer op de lagere creaturen van de vierde stand, namelijk de grote menigte van de vrije vrijen. Die doen weliswaar het grootste deel van het werk, maar worden toch regelmatig uit de redactie verwijderd, met de bedoeling dat ze in geen geval op het idee komen naar te rechtbank te trekken en een vaste aanstelling te bevechten. Om dat gevolg in stand te houden, is er een leger administratief personeel nodig, dat niets anders doet dan met opgeheven hoofd door de eindeloze gangen van de zender te wandelen en te overwegen hoe hoog de volgende kostenverhoging moet uitvallen om zijn volgende salarisverhoging te financieren.

Definitief voorbij! Ik ben sinds twee jaar reporter voor Hamburgs belangrijkste commerciële zender, moet elke dag met mijn ontslag rekening houden en houd nochtans van mijn job boven alles.

Met dat heerlijke gevoel raas ik door de straten van de stad, lees ondertussen de documenten voor mijn komende optreden en kom uiteindelijk tot de overtuiging dat tussen mannen en vrouwen niets meer zo is als het eens geweest is. Je gelooft me niet? Wacht dan maar eens af!

10 u 18

Ik bereik mijn doel en rijd door een rolpoort waarboven een reusachtig rood bord met een zwart paard op een gele achtergrond schittert – Hamburgs nieuwste Ferraricentrum waarvan we vandaag de feestelijke opening live en in kleur aan de toeschouwers willen presenteren.

Maar aanvankelijk is er hoegenaamd niets feestelijk. Vooral niet de gezichten van mijn collega's, die voor de reportagewagen staan en het liefst live van mijn terechtstelling verslag zouden doen. Vermoed ik in ieder geval. Hun ergernis is natuurlijk volledig overdreven. Manni, de cameraman en Silke, de geluidsvrouw en ook de jongens van de uitzending weten immers met wie ze te doen hebben. Met mij, Max Kästner. En ik kom altijd te laat.

Diane Schöck, eigenares van het Ferrarifiliaal, redt me van een serieuze discussie. Voor mijn collega's zich op mij kunnen storten, komt ze stralend als een gepolijste sportwagen naar me toe en steekt me niet alleen haar in een eng mantelpak samengeperste borsten, maar ook haar hand uit:

»Haaallo, meneer Kästner. Ik heb al vol verlangen op u gewacht. Meneer Dickmann heeft me telefonisch verzekerd dat u vast en zeker zou komen. En dat u bijzonder veel moeite voor uw bijdrage wilt doen...«

»Ik doe altijd bijzonder veel moeite, mevrouw Schöck«, zeg ik en glimlach vriendelijk, terwijl ik mijn hand uit haar omklemming probeer te bevrijden.

»Maar dat weet ik toch, meneer Kästner. En precies daarom heb ik meneer Dickmann gevraagd me vandaag zijn beste paard van stal te sturen.«

Dat Hamburg-LIVE een stal is, klopt inderdaad – en over het tweede deel van haar uitspraak wil ik zelfs niet nadenken. De tijden van de onafhankelijke journalistiek zijn immers toch al lang voorbij. De reclameklant is koning – of ook koningin, zoals in het geval van mevrouw Schöck. Die kan zich daarom gedragen zoals ze wil.

»Kom, ik zal het belangrijkste al eens tonen. Uw mensen kunnen hier wachten. Wij zijn toch nog niet klaar met de voorbereidingen«, zegt ze, wuift minachtend in de richting van Manni en Silke en trekt me dan met haar mee

naar de nieuwe verkoopruintes, die in hun volle pracht totaal niet in het omliggende industrie- en magazijnlandschap passen.

»Weet u eigenlijk dat ik een grote fan van u ben, meneer Kästner? Het meest houd ik van uw >Huisbezoeken< bij beroemde Hamburgse persoonlijkheden. Daar kijk ik elke dag naar. Wilt u dat eens niet graag bij mij doen?«, fluistert ze en duwt me door een smalle metalen deur, die in een brede rolpoort is aangebracht. Daarbij laat ze het niet na om me aan mijn achterwerk vast te grijpen, wanneer ik voor haar sta.

»Bedoelt u nu een bijdrage over u of een huisbezoek?«

»Wel beide natuurlijk«, zegt ze en leidt me door een garage, die eerder op een hightech operatiekamer dan op een zaak van motorvoertuigen lijkt. Wie tweehonderdduizend euro aan zijn auto uitgeeft, wil natuurlijk ook dat zijn vierwielige vriend keurig wordt behandeld, wanneer hij eens ergens pijn heeft.

We verlaten de garage door een schuifdeur en betreden de buitensporig grote showrooms waarvan de glazen wanden momenteel nog door rode en witte streken stof zijn verhuld.

»We hebben de wagenkappen met een praktisch, klein mechanisme verbonden, dat u later in werking zal stellen«, maakt Diane duidelijk. »Ons autobedrijf wordt bij wijze van spreken met een druk op de knop onthuld. En u bent de gelukkige die het mag doen.«

»Heel indrukwekkend, mevrouw Schöck. Dat maak je niet elke dag mee!«, stem ik met haar in en probeer aan mijn stem minstens een vleugje enthousiasme toe te voegen. Ik moet me echter hoegenaamd geen zorgen maken dat de Ferraridame zich over mijn ontbrekende interesse zou kunnen beklagen. Dat een man zich *niet* voor auto's interesseert, is voor haar toch al ondenkbaar.

»U kunt zich niet voorstellen wat deze dag voor mij betekent. Ik heb er vijf jaar voor gevochten een verkoopvergunning te verkrijgen. Vijf jaar lang ben ik om de twee maanden naar Italië gereden om de heren ervan te overtuigen dat hun baby's bij mij in de beste handen zijn. En dat ik alleen de waardigste pleegouders voor hen zal uitzoeken - als u mij de kleine woordspeling toestaat ...«

Diane is het soort mens dat me het laatste sprankje hoop ontnemt dat ik ooit nog een vrouw zou kunnen vinden die me bevalt. Ik schat haar midden de

dertig, ze heeft geblondeerde, hoog opgestoken haren en draagt een zonnebril, waaronder haar kleurrijke make-up te onderscheiden is. Haar maar moeizaam slank gehouden lichaam steekt in een paar pastelkleurige leggings, die ongeveer tot aan het midden van haar onderbeen reiken – vermoedelijk om de ogen op het met diamant bezette voetkettinkje te vestigen. En ze gaat op een paar steltachtige Stiletto's waarop vermoedelijk niet eens een circusartiest zijn evenwicht zou kunnen houden. Zij kan het.

»Kom, ik wil u graag laten zien waarmee we de inwoners van Hamburg enthousiast willen maken. Het is immers een schandaal dat er tot nog toe slechts één enkel Ferrarifiliaal in de stad is. En dat wordt ook nog door een prutser geleid.«

Ik volg haar door een bredere deur in de tweede showroom, waarin dankzij de stoffen dekzeilen schemerlicht heerst. Uit onzichtbare luidsprekers stroomt stilletjes Italiaanse rockmuziek. Verscheidene monteurs en personeelsleden glijden op hun knieën om een paar auto's en vegen met zijden doekjes onzichtbare stofdeeltjes van de lak.

»En? Wat zegt u ervan?«, vraagt Diane Schöck en kijkt me nieuwsgierig aan.

»Indrukwekkend ...«, is het enige wat ik uitbreng.

Kennelijk merkt ze nu toch dat ik haar bijna seksuele opwinding bij het zien van een paar glimmend gepolijste auto's niet deel. Ze schuift in ieder geval lichtjes van me weg en bekijkt me aandachtig en ook wat achterdochtig, alsof ik misschien aan een besmettelijke ziekte leed. Maar daarna straalt ze weer, blijkbaar heeft ze een verklaring voor mijn terughoudendheid gevonden. »Kom, u kunt rustig dichterbij gaan. U hoeft niet schuchter te zijn«, fezelt ze. Ik weet dat sommige mannen uit eerbied verstommen, wanneer ze voor de eerste keer een Ferrari van dichtbij zien. Maar gelooft u me, meneer Kästner, bij auto's is het als bij vrouwen – ze zijn helemaal gek van de sterke types. Dus gaat u dichterbij, u moet niet bang zijn.«

Zie je, zo ver is het gekomen. Tientallen jaren lang hebben de vrouwen ons terughoudendheid gepredikt en ons ingeprent eerst te vragen en dan toe te tasten. En nu geven ze ons tips om ons beschaafd gedrag te overwinnen.

Samen gaan Diane Schöck en ik drie marmeren treden naar beneden op het niveau waarop de voertuigen staan. Diane drapeert zich deskundig naast een zwart fonkelende Modena, die er naar mijn begrip uitziet, alsof de carrosserie

uit plastic bestond – wat ze vermoedelijk met Dianes indrukwekkende boezemomvang gemeen heeft.

»En? Wilt u hem eens aanraken, meneer Kästner? Kom rustig dichterbij, er zal toch niets gebeuren«, zegt ze met hese stem, duwt haar zonnebril op de punt van haar neus en werpt me over de rand van haar bril provocerende blikken toe. »Kom, leg uw hand op deze rondingen. U hebt nog nooit iets beters gevoeld, ik beloof het.«

Ik kan niet geloven dat Diane met die truc ook maar één auto verkoopt. Maar waarschijnlijk weet ze hoe je het doet – het is immers aan haar en de omgeving te zien dat geld het minste probleem is dat ze heeft.

Diane komt dichterbij mij, neemt mijn hand in de hare en leidt ze dan zorgzaam over de zwart glanzende lak van de wagen. Ongeveer zo, zoals ouders hun kinderen een hond leren strelen. »En, hoe voelt dat aan, Max? Krijg je dan geen zin in meer?«

»Vooral in meer inkomen, Diane«, reageer ik tactvol.

»Maar, maar, Max. U moet positief denken. Nog nooit iets van leasing gehoord? Voor omgerekend vijftig euro per dag bent u erbij en dat zal een televisiester als u zich toch wel kunnen veroorloven, of niet soms?«

Natuurlijk kan ik me dat veroorloven! Ik heb immers ook een computer, die me slechts vijftientig cent per dag kost. En pas drie dagen geleden heb ik me een nieuwe divan gekocht, die met slechts één euro per dag zwaar aantikt en zondags zelfs gratis is, zoals de verkoper in de meubelzaak benadrukte. Merkwaardig vind ik alleen dat de lui, die met die één-euro-per-dag-truc dingen verkopen, hun klanten nooit aanmanen eens uit te rekenen wat ze eigenlijk per dag *verdienen*.

»Ach laat maar, mevrouw Schöck. Bovendien moet ik me nu op onze uitzending voorbereiden. We willen immers binnen tien minuten op antenne gaan.«

Ze kijkt me ontgoocheld aan, maar vindt meteen haar stralende lach terug. »Maar natuurlijk, meneer Kästner, u moet immers ook uw werk doen. Daarom bent u immers hier.«

»U zegt het.«

Vijf minuten later heeft mijn team zijn posities ingenomen. Manni heeft zijn camera op mij gericht, Silke houdt haar microfoon zo boven mijn hoofd alsof ze mij wou opvissen – wat bij haar echter honderd procent

uitgesloten is.

De showroom vult zich langzamerhand met allerlei Hamburgse vips, daaronder de toonaangevende leiders van de Schillpartij, allerlei grootheden uit stadswijken en andere vertegenwoordigers van de georganiseerde misdaad - mannen waaraan je ziet dat hun gevoel van eigenwaarde sterk van de prijs van hun wagen afhangt.

Diane Schöck betreedt het kleine podium, waarop de rode knop ter onthulling van het nieuwe filiaal is gemonteerd. Ze zwaait ons onopvallend toe, wat volledig overbodig is. Manni heeft met zijn typische, verveelde routine al lang zijn hand in de lucht gestoken en telt met zijn vingers de minuten af, die tot de start van de uitzending overblijven. Dan schiet zijn arm als een slagersbijl naar onder, hij spert zijn ogen open en sist in mijn richting:

»Eeeeeen actie.«

Ondanks vermoeidheid, ondanks al de gedachten die in mijn hoofd rondspoken en ondanks mijn zin om nu aan een koel baggermeer te liggen en niets te doen, gebeurt precies dat wat op zulke momenten altijd met mij gebeurt: ik verander in de stralende, altijd goed goedgehumeerde tv-professional, die vermoedelijk nog zou glimlachen, wanneer hij van zijn eigen begrafenissen verslag moest doen. Met een zwierige draai, keer ik me naar de camera, zet mijn beroemde Max-Kästner-glimlach op en het barst los:

»Lieve kijkers, lieve tifosi, lieve vrienden van de verheven autocultuur. Vandaag is geen willekeurige dag voor onze stad. Vandaag is de dag waarop diegenen onder u, die weten dat autorijden meer is dan de tweede mooiste zaak in de wereld, zich goed zullen vermaken. Wij doen voor u verslag uit een uniek koopparadijs voor pk-vrienden waarvan u dadelijk live de opening zult meebelevén ...«

Enzovoort, enzovoort. Terwijl ik mijn tekst afratel, stap ik langzaam door de showroom, gevolgd door Mannis objectief en Silkes microfoon. Ik betreed het kleine podium, blijf naast Diane Schöck staan en roep uit:

»En nu, lieve kijkers, is het zo ver: de formule één voor de gedistingeerde autovriend gaat van start, de zwart-witte vlag is gehesen, de lichten staan op groen – uw klantvriendelijke nieuwe pitsstop is geopend ...«

Ik zeg het en druk samen met Diane Schöck op de rode knop, waarop in oorverdovend volume een Eros-Ramazzotti-loflied weerklinkt, de stroken stof

voor de etalages op de grond vallen, een paar van de monteurs de een of andere Ferrarimotor plotseling laten loeien en de overige bezoekers in extatisch gejubel uitbarsten.

Dat alles vind ik heerlijk. Nog heerlijker vind ik dat mijn optreden daarmee beëindigd is en ik en het team zo snel mogelijk uit die pk-gevulde sfeer kunnen verdwijnen.

14 u 30

Zit in de montagekamer en voel me op de een of andere manier slap. Geen wonder: buiten is het ongeveer tweeëndertig graden, wat in vergelijking met hier binnen aangenaam koel is. Bovendien heb ik net niet alleen de achtste kop koffie gedronken, maar ook de Ferraribijdrage voor het stadsnieuws van deze avond gemonteerd en becommentarieerd.

15 u 15

Overweeg wat ik vandaag nog moet doen. Te veel om er zelfs maar mee te beginnen. Doe daarom niets. Buiten wachten. Staar daarbij naar de minuutwijzer van de grote wandklok die zich traag, maar onophoudelijk naar onder beweegt.

15 u 30

Gedaan met werken voor vandaag!

15 u 35

Zit weer in de wagen en bruis in een zonnig weekend. De laatste week zou ik me op dit ogenblik op een ruzie met Jana over onze plannen voor vandaag en morgen moeten hebben instellen. Nu ligt de wereld aan mijn voeten. Ik kan doen – en vooral ook laten – wat ik wil! Hoewel, dat klopt niet helemaal. Ik ben voor het avondeten uitgenodigd. En wel uitgerekend voor een dinner bij Holger Ellinghaus en Ellen Strobert, waarin ik totaal geen zin heb.

Toch heb ik mezelf gezworen erheen te gaan. En wel omdat Jana me het nadrukkelijk heeft gevraagd. Ik weet zeker dat ze verwacht dat ik er uit pure trots niet zal heen gaan. Dus heb ik me vast voorgenomen er uit pure trots juist wel heen te gaan.

Maar voor het zover is, ligt er nog een hele lange middag voor mij. En die zal ik gebruiken om van mijn nieuwe vrijheid als single te genieten!

Isabelle

Op spokenjacht

Heb je ook een vriendin, van wie je niet weet waarom je eigenlijk met haar bevriend bent? En die je toch ontzettend zou missen, wanneer ze er opeens niet meer zou zijn? Zie je: precies zo gaat het bij mij met Ellen.

Terwijl ik in de auto zit en op weg ben naar haar, vraag ik me echter af of het werkelijk klopt – dat met het missen. Ellen is egoïstisch, twistziek, opschepperig, jaloers, verwend, onnatuurlijk, gefacelift en twee keer gescheiden. Nu is ze met Holger getrouwd, die trouwens een buitengewoon aardige man is. Oké, hij is boven de zestig en vervroegd met pensioen. Echter niet omdat hij aan een of andere kwaal lijdt. Maar omdat hij zijn klein firma-imperium twee jaar geleden heeft verkocht en zijn enige werk er sindsdien in bestaat om over zijn miljoenen na te denken. Ellen heeft natuurlijk ook positieve kanten – die me meestal echter beslist niet te binnen willen schieten.

In plaats daarvan schiet me nu echter te binnen dat mijn vriendin één ding absoluut niet kan uitstaan: te laat komen. Dat zou een probleem kunnen worden. Want op haar uitnodiging voor vanavond stond zeven uur. En ondertussen is het kwart voor acht. Anderzijds hoef ik me niet werkelijk zorgen te maken. Ellen zal vermoedelijk met geen woord over mijn vertraging reppen. Ze zal er volop mee bezig zijn, zich over mijn outfit op te winden – en dat niet eens ten onrechte. Ik draag namelijk niet alleen geen jurk van Chinese zijde, ik draag ook verder niets wat de benaming avondgarderobe verdient. Als je het precies wilt weten: ik draag jeans, een T-shirt en stoffen schoenen. Ik zie er dus uit als een studente in haar achtendertigste semester die haar outfit bij haar halfvolwassen dochter heeft uitgeleend. Wat trouwens ook klopt, tenminste dat met de dochter. Ik heb het me niet laten ontgaan me van Nessi's kleerkast te bedienen – uit wraak bij wijze van spreken. Daarom heb ik nu een T-shirt met het opschrift "Bomb" over mijn boezem aan. Ik ben niet helemaal zeker of Ellen me niet als eerste in haar slaapkamer zal loodsen om me, desnoods met geweld, om te kleden. Toch is mijn nieuwe, niet helemaal vrijwillige slonslook consequent. Mijn kapsel doet namelijk aan een

eiland in de Caraïbische Zee denken, waarover een wervelstorm is heen geraasd.

Je kunt je dus zeker voorstellen dat mijn humeur niet bepaald opperbest is. En dat ik in al het mogelijk zin heb, maar zeker niet om met om het even welke, succesvolle, goed geklede mensen een hele avond smalltalk te voeren. Maar nu is het te laat om daar iets aan te veranderen.

Bovendien merk ik net dat het lot me toch niet ongunstig is: ik ontdek namelijk in aanvaardbare afstand van Ellens woning een parkeerplaats. Een wonder in deze buurt. Het bespaart me een nachtwandeling of een taxi voor de laatste meters naar Ellen. (Wat allemaal al is voorgekomen.)

Ik parkeer de wagen en sta kort daarna voor het royale huisportaal met de Griekse zuilen en het goudkleurige glinsterende bord van de bel. Ellen en Holger wonen conform hun stand in een oud gebouw met een topligging, waar woningen van minder dan honderdtachtig vierkante meter als klein worden bestempeld. En waarin op aanvraag een conciërge komt, om een doorgebrande lamp te vervangen of een plug voor de zilveren handdoekhouder te plaatsen. Ik druk op de kleine glinsterende ivoren knop, waarnaast »Strobert/Ellinghaus« staat. Ellen heeft om onverklaarbare redenen nog altijd de naam van haar eerste man, waarvan ze al is gescheiden toen ze eind twintig was. Daarom moesten haar volgende beide echtgenoten, inclusief Holger, met de schuine streep op het bord van de bel genoeg nemen. Ik denk dat Ellen daarmee wil verklaren dat ze nooit weer helemaal aan een man wil toebehoren – en dat het buitengewoon duur is, het met haar aan de stok te krijgen. Vooral omdat ze met haar tweede man, die advocaat is en de scheiding van haar eerste uitgevochten heeft, altijd nog een vriendschappelijke relatie in stand houdt, wat man nummer één en man nummer drie hoogst ongelukkig maakt.

De intercominstallatie kraakt, dan hoor ik haar stem: »Schat, je bent te laat.«

Zie je: op dit ogenblik schiet me te binnen wat ik aan Ellen heb en wat ik nooit zou willen missen: Ellen is *trouw*. En wel door en door. Ik ken haar sinds bijna dertig jaar en ik twijfel er niet aan dat we elkaar ook nog zullen kennen, wanneer we naar een gezamenlijke bijeenkomst van toevallige gewetensbezwaarden gebracht zullen moeten worden en de Prosecco uit de tuitfles drinken.

Ik heb vanzelfsprekend vriendinnen die, objectief gezien, aardiger, intelligenter of beleefder zijn dan Ellen. Maar tegelijkertijd hebben velen van hen de onaangename eigenschap, zich niet meer bij mij te laten zien – alleen omdat zij, of ik, bijvoorbeeld een nieuwe minnaar hebben. Of omdat ik negatief ben geweest over hun woninginrichtingen, hun kinderen of hun echtgenoten. Zulke vriendinnen zijn dan plotseling uit mijn leven verdwenen en wanneer ik hen toevallig in de stad tegenkom, lachen ze als een boer met kiespijn en zeggen ze dat we beslist eens moeten samenkomen. Alleen om zich dan nooit meer bij mij te laten zien.

Dan is Ellen anders: ze zegt eerlijk wat haar allemaal aan mij stoort en wat ze volgens haar op mij voor heeft. Je kunt er dan ook honderd procent op vertrouwen dat ze minstens twee keer in de week in mijn winkel komt opdagen, zelfs al was het maar om me te zeggen dat ze voor een week met Holger naar Barbados vliegt.

Bovendien doet geen van mijn vriendinnen zoveel moeite me te koppelen als Ellen. Niet dat haar daarbij mijn geluk bijzonder zou interesseren. Ze vindt het eenvoudigweg leuk. En daarmee zijn we bij het misschien wel grootste verschil tussen mij en Ellen: ik heb mijn hele leven tot nu toe gewerkt en mijn eigen geld verdiend. Ellen daarentegen is getrouwd en heeft zich weer laten scheiden. Puur financieel gezien, is zij de succesvollere van ons beiden. Toch benijdt Ellen mij. Wat ze natuurlijk nooit zou toegeven. Ze benijdt mij om datgene wat ik door eigen inspanning heb opgebouwd.

Ik buig me naar de intercominstallatie en zeg: »Spijt me ontzettend, Ellen. Het was gewoon een chaotische dag. Ik ben blij dat ik het tenminste heb gehaald ...«

»Ik ben zwaar beledigd, zoetje. Maar het is niets. Kom naar boven. We hebben met het eten gewacht«, zegt Ellen en vermoedelijk glimlacht ze daarbij vergevingsgezind. Ik heb met mijn excuus de juiste toon getroffen.

De deuropener zoemt. Ik ga binnen in het royale trappenhuis met de marmeren muren en de looper op de treden, die zo zwart en zo pluisjesvrij is, omdat hij vermoedelijk meermaals per dag wordt gereinigd.

De lift werp ik een verachtelijke blik toe. Ik ga zoals altijd blij de trap op en vraag me af of de avond vervelend of *heel* vervelend gaat zijn. Of, of Ellen misschien uitzonderlijk eens mensen heeft uitgenodigd die niet alleen over

aandelen, politiek of de internationale caoutchoucmarkt kunnen praten (met dat laatste heeft Holger op de een of andere manier zijn vermogen verdiend).

In zulke gedachten verzonken, merk ik helemaal niet dat Ellen in de deur staat en mij hoopvol tegemoet ziet, wanneer ik de laatste treden omhoog ga. En dat ze daarbij verdacht glimlacht.

»Waarom neem je de lift toch niet, kind?«

»Omdat trappenlopen over drie verdiepingen gemiddeld veertig calorieën verbruikt.«

Ze maakt een afwijzend gebaar en zegt: »Alsof jij dat nodig hebt.«

»Bovendien vind ik jullie trappenhuis zo tof.«

»Werkelijk? Dan moet ik het misschien ook eens bekijken.«

Ter verduidelijking: Ellen en ik zijn ongeveer even oud (zij heeft drie jaar voorsprong) en wij kunnen het beiden qua figuur zonder problemen tegen vrouwen opnemen die twintig jaar jonger zijn dan wij. Onze methode daarbij is echter hoogst verschillend. Terwijl ik probeer goed en gezond te eten en mijn job me een massa beweging verschaft, neemt Ellen haar toevlucht tot allerlei technische hulpmiddelen – waartoe ook een menigte van plastische chirurgen behoort. Bovendien is er geen eetlustremmend middel dat ze nog niet heeft uitgeprobeerd.

Ellen grijpt me bij de arm en fluistert me vol vertrouwen in het oor:

»Ik was al ongerust dat je helemaal niet meer kwam. Ik zou het wel te boven zijn gekomen. Maar ik denk dat Richard buitengewoon ontgoocheld zou zijn geweest. Ik heb hem immers een massa over jou verteld. En hij is heel nieuwsgierig je te leren kennen.«

»Richard?«

»Je zult wel zien. Vroegere zakenvriend van Holger. En een verrukkelijk stuk man. Bovendien is hij zonder wachttijd leverbaar. Als je wilt, kun je hem dus direct meenemen.

Nu heb ik het door. Ellen treedt weer eens als relatiebemiddelingsbureau op – dat had ze immers ook aangekondigd. In principe stoort me dat ook totaal niet. Avondmaaltijden met flirtfactor zijn ook veel aangenamer dan een lusteloze voedselopneming met saaie thema's en vervelende mensen. Lastig is hoogstens het feit dat ik die kleine omstandigheid bij het uitkiezen van mijn garderobe volledig ben vergeten en nu in jeans en girly T-shirt op de blind date kom opdagen.

Maar ik maak me waarschijnlijk volledig onnodig zorgen, zoals ik tot mijn grote verbazing vaststel. Want Ellen, die me net de gang in duwt, fluistert:

»Ik vind je Madonna-look trouwens fascinerend. Ik heb hetzelfde T-shirt gisteren bij Prada gezien. Vind ik tof, dat je jezelf ook eens iets gunt.«

Ik knik en lach zuur. Onder andere, omdat ik niet zeker ben of Ellen de laatste tijd niets meer van mode kent, of, of mijn dochter haar koopgewoonten heeft veranderd. En blijkbaar ook nog over de nodige financiën beschikt.

Ellens en Holgers woning heeft stijl – en meer dan tweehonderd vierkante meter om dat in alle denkbare vormen te bewijzen. Kostbare gordijnen, een bibliotheek en een pianokamer (hoewel geen van beiden kan spelen), dat zijn slechts een paar van de highlights, die Ellen elke bezoeker presenteert, of hij nu wil of niet. Zodra namelijk iemand de woning betreedt, begint ze uit gewoonte iets te zoeken, in een verre kamer rinkelt de telefoon of ze moet net heel dringend belangrijke documenten halen. Gecombineerd met de zin »Ach, kom toch snel mee«, speelt ze het moeiteloos klaar elke gast voor een woningbezichtiging uit te nodigen. Ik vermoed dat zelfs de postbode niets kan afgeven, zonder daarna uitvoerig over de nieuwste woontrends van de hogere inkomensklassen geïnformeerd te zijn.

Ik kan dat begrijpen. Ellen heeft een handje weg van inrichtingen. Daarom vergeef ik haar ook dat ze als beroep steeds »binnenhuisarchitecte« opgeeft, zonder daarbij rood te worden. Op de vraag wat ze dan zoal inricht, zegt ze doorgaans: »woningen«. Alleen dat meervoud is een leugen. Want Ellen richt maar één enkele woning in, haar eigen en dat, zolang ik kan denken.

Ik volg haar in de royale hal, waarvan de rechtse muur is voorzien van spiegels, terwijl aan de linkse muur een buitensporig grote Anselm Kiefer hangt (ik ben zeker dat Ellen hem lelijk vindt. Maar ten eerste bevalt hij Holger en ten tweede krijgt Ellen daarmee alvast al de gasten op haar hand, tegenover wie ze zich intellectueel zwakker voelt). Op een kleine aanrechttafel staat een pompeus bloemstuk – eveneens geen heel goedkope decoratie, die bovendien elke week vernieuwd moet worden. In dit geval heb ik daarvoor het volste begrip. Onder andere, omdat het toevallig mijn winkel is, die ze daarmee onderhoudt.

Ellen neemt m'n jas aan en schuift één van de wandspiegels opzij, waarachter zich een royale garderobe verbergt. »Ik ben in ieder geval blij dat je er bent«, zegt ze en schenkt me een warme blik – ze meent het eerlijk.

»Ik ook. We hebben elkaar de laatste week immers helemaal niet gezien«, zeg ik.

Ellen zucht onopvallend en maakt een minachtend gebaar, waarmee ze blijkbaar te kennen wil geven dat ze meer te doen heeft dan een bezige bij als zij aankan. Dan ben ik eens benieuwd.

»Je kunt je niet voorstellen hoe druk ik het heb. We laten de slaapkamer opnieuw behangen. Dan zijn de kasten voor Holgers werkkamer gekomen. En daarbij nog de voorbereidingen voor vanavond. Ik weet niet waar mijn hoofd staat. Het moet immers een bijzondere avond worden.«

»Heeft Krystina soms vrijaf?«, vraag ik. Ellen laat zich sommige dagen door een Poolse studente helpen, die ze consequent alleen »het dienstmeisje« noemt. Ik kan geweldig met Krystina opschieten en zij beantwoordt mijn commentaren over haar bazin steeds met een terughoudende, maar duidelijke glimlach.

»Erger. Ze is zwanger. Kun je je zoiets voorstellen? Op haar vierentwintigste? En zonder het ons te vragen of een woord te zeggen?«

»Je bedoelt dat ze onaangekondigde seks had?«

»En wel...«, Ellen zwijgt en kijkt me verwonderd aan.

Dan proest ze het uit en schudt daarbij ongelovig haar hoofd. »Ik weet het, ik ben verschrikkelijk. Dus laat ons erover ophouden. Het wordt toch al de hoogste tijd dat ik je aan de andere gasten voorstel.«

Ze neemt me bij de arm, trekt me de woonkamer in en zegt met zo'n luide stem dat iedereen in het vertrek het kan horen:

»En als je er niets op tegen hebt, beginnen we meteen met het eten. Ik denk dat mijn gasten al half verhongerd zijn.«

Ik denk net na over een pittig antwoord – ik zou er bijvoorbeeld op kunnen wijzen dat Holger, haar man, er allesbehalve verhongerd uitziet -, wanneer iemand anders tot mijn verdediging overgaat:

»Maar, maar. Dat doet toch niets. We hebben een zeer interessant gesprek gehad. En wie wacht niet graag op een mooie vrouw?«

Dat is weliswaar weinig origineel, maar met het compliment ben ik toch blij. Zoekend werp ik een blik op de feesttafel waaraan in totaal negen personen

zitten. Ik weet meteen wie daar als mijn advocaat is opgetreden: achteraan zit een man, die met twee helder blauwe ogen geamuseerd knipoogt en daarbij tactvol met zijn hoofd knikt. Ik zwaai hem dankbaar toe en stel vast dat sommige mannen zelfs boven de zestig nog uitgesproken aantrekkelijk kunnen zijn. Deze is het in ieder geval. Zijn gezicht is bruin gebrand en hoekig, zijn verwarde haren glanzen als zilver en zijn polsen werken vol kracht en energiek. Hij hoort in de afdeling »waardige gentleman«, waarin ook mannen als Blacky Fuchsberger, Sky du Mont of Sean Connery te vinden zijn. Mannen waarbij echter vrouwen passen die minstens vijftien jaar ouder zijn dan ik.

Omdat de hele groep me nu nieuwsgierig aanstaart, overweeg ik koortsachtig wat ik kan zeggen. Gelukkig neemt Ellen het woord. Ze kijkt mijn redder stralend aan, lacht me toe en roept zalvend uit:

»Lieve Isabelle, dat is Richard. Mijn lieve Richard, dat is Isabelle, van wie ik je zoveel heb verteld.«

Moment! Richard? Heeft Ellen niet net die naam vermeld? En wel in samenhang met een mogelijke kandidaat voor een relatie – met *mij*? Kan het zijn dat mijn vriendin van plan is, me aan die zilveren haarbos te koppelen, die ongetwijfeld een gunstig uiterlijk heeft, maar die zo op jaren is gekomen dat haar voorstel gewoon onbeschoft is? Ik bedoel, de man is zeker buitengewoon aardig, voorkomend, ontwikkeld en een perfecte heer. Je kunt met hem zeker interessante gesprekken voeren en over ontbrekende complimenten hoef je ook niet te klagen. Dat heeft hij immers net bewezen.

Totaal buiten beschouwing gelaten dat de vrouw aan zijn zijde zeker niet op een cent hoeft te kijken, dat zie je op het eerste gezicht. Maar hij is nu eenmaal... oud! En dat wil zeggen dat hij vermoedelijk elke dag tien pompoenpitcapsules moet slikken, om zijn blaaszwakte te genezen en dat hij Viagra niet voor een erectie nodig heeft, maar om uit de zetel op te staan! Dat mag allemaal in orde zijn – maar niet voor mij! En niet aan *mijn* kant.

Ineens heb ik de dringende behoefte om in een spiegel te kijken. Misschien misleidt mijn zelfwaarneming me per slot van rekening en pas ik ook nog bij die Johannes-Heesters-kopie? Onzin, Isa, rustig, zeg ik bij mezelf. Je bent nog niet eens vijftig en die dinosaurus daar is zeker zeventig! Bij die gedachte ontspan ik me wat. Het is waarschijnlijk één misverstand.

Richard staat nu verwonderlijk behendig van zijn zetel op en reikt me zijn hand. »Lieve Isabelle. U weet echt niet hoe blij ik ben u te leren kennen. En hoe betoverend u er vanavond uitziet. Ik verzeker u dat we heel graag op u hebben gewacht!«

Ik zet mijn meest stralende glimlach op en zeg:

»Lieve Richard, het genoeg is geheel aan mijn kant. Ellen heeft me over u eveneens enthousiast verteld. U zou toch zo een aardige man zijn. En ook nog zo kras. Ik bewonder u.«

Ellen krimpt ineen en zegt tegen Richard:

»Isabelle heeft het elke dag zo druk. Een winkel, twee kinderen en *wij zijn toch ook niet meer van de jongsten.*«

Meer dan dat met de kinderen ergert me het feit dat ze *wij* heeft gezegd. Ellen is immers drie jaar ouder dan ik. Ik glimlach strijdlustig naar mijn vriendin en zeg: »Als ik hier rondkijk, ben ik zeer zeker de jongste!«

Richard, die de diepere zin van ons vrouwelijk gekibbel ontgaat, houdt nog altijd mijn hand vast – en wel niet zonder reden. Blijkbaar wil hij nu onze onderbroken begroeting ten einde brengen en tot een handkus overgaan. Alleen al bij de voorstelling loopt er een huivering over mijn rug: niet dat ik het gebaar niet weet te waarderen. Maar hier gaat het erom principes te verdedigen! Maar goed dat ik verscheidene zelfverdedigingcursussen heb gevolgd. Knap en zwierig trek ik me daarom uit zijn omklemming, waarop Richard eerst zijn evenwicht verliest en naar voren struikelt en dan ook nog zijn domme smak in de lege lucht zet. Ik kan niet anders dan luid te giechelen, wat me opnieuw nijdige blikken van Ellen oplevert. Bah, denk ik koppig, het is immers haar eigen schuld. Ik heb haar niet gevraagd me aan haar paleontologische kennissenkring voor te stellen, laat staan me aan hem te koppelen. Zij moet me dus ook niet zeggen dat ik me goed moet gedragen.

Op dat moment doet me een stem uit m'n gedachten opschrikken, waarvan de eigenaar duidelijk nog in de eerste levenshelft staat:

»Ik zwaai u liever van een veilige afstand toe. Als iemand te dicht bij u komt, moet die waarschijnlijk met alles rekening houden.«

Ik kijk in het vertrek rond en ontdek iets – of beter gezegd: iemand - bij wiens aanblik mijn humeur zich aanzienlijk verbetert. Aan tafel, half verborgen door Ellens windscherm, zit een man, die hoogstens half zo oud is als Richard en die me nu ondeugend en charmant tegelijk aangrijnst. En die bovendien

heel precies lijkt te bespeuren hoe ik over Richards en Ellens koppelplannen denk.

»Het is nu eenmaal gevaarlijk me te kussen zonder het vooraf te vragen«, zeg ik lachend terug.

»Ik zal me daaraan houden.«

Ik glimlach en zeg: »Aan het vragen? Of aan het gevaarlijke?«

»Dat hangt ervan af ...«, antwoordt hij meesmuilend.

»Vraagt u het dan liever ... ik zou me kunnen voorstellen dat u een positief antwoord krijgt.«

Op dat moment bemerk ik Ellens woedende blikken. Natuurlijk, zij is immers de gastvrouw en zij alleen heeft dus het recht om in het middelpunt te staan. Maar Ellen is geroutineerd genoeg om de situatie in haar greep te houden: ze grijpt me bij de arm en duwt me naar mijn plaats – die zich natuurlijk heel toevallig precies naast die van Richard bevindt. Die springt met een verwonderlijk gespierde beweging op en schuift galant mijn stoel naar achter.

»Heel vriendelijk«, zeg ik en lach geforceerd.

»Dat ben ik werkelijk. Ik kan het u verzekeren«, antwoordt Richard en zinspeelt op een buiging. Het spijt me bijna dat ik hem net zo lomp heb behandeld.

»En nu wil ik je eindelijk aan *mijn andere* gasten voorstellen«, zegt Ellen. »Dat zijn Heimo en Claire Hofstedt, oude vrienden van Holger. Daarnaast ereconsul Matthies en zijn betoverende echtgenote. Lothar en Isolde von Barhausen, erevoorzitster van >Women for Children<. En dat ...«, zegt Ellen en maakt een stijlvolle pauze, terwijl ik Holger en de overige echtparen de hand geef, »... is *Max Kästner*. Jullie zijn net ook al ... close geworden. Bij wijze van spreken.«

Ik reik hem mijn hand en zeg precies dat, wat ik altijd zeg:

»Hallo, ik ben Isabelle Bauer.«

In het vertrek ontwikkelt zich een merkwaardig zwijgen. Heb ik het een of ander gemist? Ik weet het niet. Ik ben alleen blij dat er dankzij Max, ik schat hem vooraan in de dertig, één enkel mannelijk wezen in het vertrek is dat nog niet de seniliteitgrens heeft overschreden.

Ik ga zitten en zeg lachend tegen hem: »U ziet eruit als die presentator van Hamburg-LIVE, u weet wel... dat komische type, dat het onbeschrijfelijke programma >Huisbezoek< maakt, dat met die prominente personen ...«

Het merkwaardige zwijgen gaat over in een ijzige stilte. Ik bespeur hoe Ellens gefacelifte gezichtshuid zich tot scheurens toe spant en Holger ongezonde moeilijkheden krijgt bij het slikken. Ik heb het natuurlijk pas door, wanneer Max Kästner me toelacht en zegt:

»Het spijt me, Isabelle, ik *ben* dat komische type van Hamburg-LIVE. Maar geen angst, ik vind het heel aangenaam, wanneer iemand me eens niet herkent. En dan ook nog tegelijk zijn ware mening over mij te kennen geeft.«

»Ik ... wel, mijn God. Ik weet helemaal niet... wel, niet dat u dat nu verkeerd begrijpt... ik bedoel, ik wou niet zeggen dat ik ... toch, dat wou ik wel... Maar niet dat u dat nu ... Wel, het was helemaal niet zo ...«

»... zo bedoeld?«, vult hij mijn zin aan en grijnst kwajongensachtig. »Jammer eigenlijk. En weet u ook waarom? U herinnert me aan een collega van mij, die heeft een gelijkaardige outfit als u, hoewel ze pas twintig is geworden. Die kan me namelijk ook niet uitstaan.«

Hop! Trefzeker heeft hij mijn tere punt getroffen - het feit dat ik me niet alleen gedraag als een ongemanierde tiener, maar vandaag ook nog precies zo gekleed ben. »Dat misleidt, werkelijk«, zeg ik en glimlach voorzichtig naar hem. »Het T-shirt heb ik van mijn dochter geleend.«

Ik zou het liefst meteen mijn tong afbijten. Daar zit voor de eerste keer sinds lang een man naast mij aan tafel met een gezond en flink lichaam, die ik eigenlijk zelfs aardig vind en die vooral slagvaardig is. En wat doe ik? Eerst beledig ik hem en dan vertel ik hem ook nog dat ik een dochter heb, die oud genoeg is om me kleren uit te lenen. Voor een man van zijn leeftijd kan dat alleen het duidelijke signaal zijn dat ik in het hokje te oud, te vervelend, te moederlijk thuishoor.

Tot overmaat van ramp start Richard nu ook nog de tweede reddingspoging van mijn eer als vrouw: »Het is fantastisch dat u zulke grote kinderen hebt. Niet alleen, omdat u met hen over mode van gedachten kunt wisselen. Maar ook, omdat de kleintjes op eigen benen beginnen te staan. En u nu weer alle aandacht naar u zelf kunt laten gaan.«

»Dank u, Richard. Dat hebt u buitengewoon ... aardig gezegd«, reageer ik en zet daarbij vermoedelijk een gezicht op als een met azijn besproeide bos bloemen. Geen wonder: precies zo voel ik mij namelijk ook. Ik heb precies twee minuten nodig gehad, om me belachelijk te maken, om Ellen gloeiend

kwaad te maken en om me de enige kans op een aardige avond te verprutsen. Denk ik. Maar dan grijnst die Max me aan. Hij legt zijn hand op mijn arm en zegt, lichtjes de intonatie van Richard imiterend: »Ach, weet u, mevrouw, ik vind dat u er echt uitstekend uitziet. En als u me er de kans toe geeft, zou ik u graag willen bewijzen dat ik helemaal niet zo erg ben als u denkt.«

Woehoe! Dat heb je fantastisch gezegd. En je bent fantastisch. Je bent precies het soort man dat ik op een zaterdagavond zou willen leren kennen, denk ik. En het liefst zou ik je willen meenemen en samen met jou verdwijnen – naar ergens, waar we helemaal alleen zijn!

Maar dat zeg ik natuurlijk niet. In plaats daarvan zeg ik met nadrukkelijk coole stem: »Grijp u kans. Maar alleen als ik ook mag proberen mijn niet flatterende eerste indruk bij u goed te maken.«

Hopelijk betekent dat gloeien op m'n gezicht niet dat ik net knalrood ben geworden. Of dat ik misschien alles wat ik alleen *gedacht* heb, in werkelijkheid toch stilletjes voor me uit heb gemompeld (wat me namelijk af en toe overkomt en wat mijn kinderen regelmatig doet vermoeden dat ik niet meer toerekeningsvatbaar ben).

»Akkoord«, zegt Max en voegt er dan fluisterend aan toe:

»En wat de eerste indruk aangaat, maak u daar maar geen zorgen over. Ik ben er vast van overtuigd dat u en ik de enige normale mensen hier zijn. Zelfs als alle anderen het tegenovergestelde denken.« Daarbij kijkt hij me aan dat het me warm en koud over mijn rug loopt. Wat ertoe leidt dat mijn fantasieën elkaar in enkele fracties van seconden razend snel opvolgen: ik zie Max en mij niet alleen op een eenzame plaats – we doen daar ook vele leuke dingen ...

»Isabelle? Alles in orde?«

»Wat?«

Ik kijk Max verward aan. Hij raakt zacht m'n schouder aan en glimlacht naar me.

»Je kwam net zo afwezig over. Moet ik me zorgen maken?«

Ik schud mijn hoofd – en nu word ik wel werkelijk rood. »O nee. Alles is ... in orde. Ik had gewoon een vermoeiende dag... en ik heb sinds het ontbijt niets meer gegeten«, stamel ik hulpeloos voor me uit.

Max kijkt me aan en ik ben niet zeker of hij geen gedachten kan lezen en daardoor om mijn behoorlijk zwakke uitvlucht lacht. Maar zelfs als dat het

geval zou zijn, hij mag gerust weten hoe ik over hem denk. Misschien denkt hij wel hetzelfde.

Goed. Ik neem aan dat ik je ten laatste nu een verklaring schuldig ben. Het is natuurlijk precies zo, zoals je al hebt vermoed: ik denk constant aan seks. En dan? Als ik een man zou zijn, zou je dat toch ook normaal hebben gevonden. Ik zie een man die me bevalt – en hop: ik stel me voor hoe hij er naakt uitziet en of hij dingen kan die ik leuk zou vinden.

Het is uitgerekend Richard, die me deze keer uit mijn gedachten doet opschrikken. Ik ben hem daarvoor zelfs dankbaar. Hij kijkt me met een charmante glimlach aan en zegt:

»Dan zou ik me graag bij meneer Kästner aansluiten en uw indruk van mij, mevrouw, eveneens in een gunstig licht plaatsen.«

Hoewel ik Richard op dat moment zelfs sympathiek vind, kan ik niet anders dan gemeen tegen hem te zijn, Max moet immers weten dat me niets, maar dan ook helemaal niets met die oudere heer verbindt. Ik zet een betoverende glimlach op en zeg: »Maar Richard. Het gunstige licht kunt u beter mijden. Ik weet toch ook zo wat ik aan u heb.«

Ellen, die ondertussen haar kalmte heeft herwonnen, verhindert op het laatste moment dat Richard het antwoord uitspreekt, dat hem op de lippen brandt. Ze zegt:

»Wel, lieve vrienden. Ik merk dat jullie schitterend met elkaar kunnen opschieten. Ik stel voor dat we nu met het eten beginnen.«

Heb ik je al verteld wat voor mij werkelijk een geslaagde avond is? Wel, ik beleef er net één. En ik voel me daarbij zo goed als ik me al lang niet meer heb gevoeld. Dat komt onder andere, doordat me een hele hoop dingen volledig om het even zijn. Bijvoorbeeld het feit dat Ellen voor deze avond een kok heeft gehuurd. Eigenlijk wou ze dat natuurlijk verbergen. Maar plotseling staat een Aziatisch uitziende man in de deur, die op zijn hoofd zo'n reusachtig witte koksmuts draagt. Met een merkwaardig accent vraagt hij:

»Zal ike nutot het selvelen de tonijn-avocado-lollen met zeewielvulling, mevlouw Stlobelt?«

Ellen knikt alleen. Ze brengt plotseling geen woord meer uit, hoewel ze vooraf eindeloos over de versmelting van de euro-aziatische keuken met een cross-over van kruiden en mediterrane toetsen heeft uitgeweid en dat allemaal

uiteraard voor eigen creaties heeft laten doorgaan. Wanneer de Aziaat weer in de keuken is verdwenen, zegt ze kuchend:

»Dat is Sato, lieve vrienden. Hij helpt me een beetje in de keuken. Een bekoorlijke man. Hij is voor een paar maanden in Duitsland, omdat hij graag iets over de Duitse en de Europese keuken zou willen leren.«

Natuurlijk, Ellen, denk ik, dan kan hij van jou zeker heel wat leren. Maar ik zwijg vriendschappelijk en houdt het bij een kleine, geniepige blik, die Ellen heel goed verstaat en waarvoor ze zich gegarandeerd bij een geschikte gelegenheid zal wreken.

Maar dat kan, zoals gezegd, mijn schitterend humeur op geen enkele manier bederven. Evenmin als het feit dat Holger, Ellens man, en zijn toffe zakenvriend Heimo ononderbroken over de geschiedenis van de caoutchouc en de invloed van de biotechnologie op de wereldmarktprijs spreken en wel *heel luid*. Één keer waagt Heimo - anders vermoedelijk precies zo saai als een bankadviseur of een woningmakelaar - zich zelfs aan een mop. Of wat hij daaronder verstaat. Holger tikt met de vork tegen zijn glas en voorziet zijn vriend zo van de nodige aandacht. Die kan zich nauwelijks nog inhouden van het lachen, hoewel hij met zijn grap zelfs nog niet is begonnen. Hij veegt zijn bezwete voorhoofd af, kijkt met zijn betraande ogen van de ene naar de andere, neemt een grote slok van zijn glas rode wijn en zegt: »Komen twee rubberbomen elkaar tegen op de plantage. Vraagt de ene: wel, hoe gaat het? Zegt de andere: behoorlijk stijf.«

Holger proest het uit en glijdt daarbij bijna van de stoel, terwijl Heimo bulderend giert en ook nog zijn wijn over zijn broek morst. Claire, Heimo's vrouw, stoot merkwaardige gilletsjes uit, terwijl Ellen en alle anderen aan tafel krampachtig moeite doen om op de een of andere manier hilariteit uit te drukken. Max en ik kijken elkaar met een samenzwerend gezicht aan en denken vermoedelijk beiden hetzelfde.

Tja, en dan vertoont zich eens te meer mijn uniek talent om geen blunder in dit leven over te slaan. RubberHeimo, zoals ik hem ondertussen heb gedoopt, staat namelijk op en merkt dat zijn kleding zich door de rode wijn donker heeft gekleurd. Waarop ik me naar Max buig en fluister: »Kijk eens. Die heeft van het lachen in zijn broek gedaan.«

Pech. Want wanneer ik dat zeg, zijn alle anderen net weer rustig geworden, is het muisstil in het vertrek en daarom is er niemand in onze groep die mijn kleine, onbeschofte commentaar *niet* hoort.

Wat er dan gebeurt, kun je wel raden. Deze keer ben ik het, die van het lachen bijna onder de tafel lig, terwijl de anderen me met verwrongen gelaatstrekken aanstaren en pijnlijk getroffen zijn. Op mijn aanbieder Richard kun je tenminste vertrouwen. Wanneer zelfs ik weer gekalmeerd ben en er even een ijzige stilte aan de tafel heerst, buigt hij zich nog eens naar mij en zegt met zijn sonore stem:

»Doet in zijn broek van het lachen ... eenvoudigweg kostelijk. Heel kostelijk, mijn beste.«

Denk je dat het daarmee voorbij is? Totaal niet. Net is iedereen met zijn tafelbuur weer een gesprek begonnen en ik sta niet langer in het middelpunt. Dan merken Max en ik op hoe Claire voor haar echtgenoot op haar knieën gaat zitten, zich over zijn schoot buigt en kreunend en vloekend met haar servet over zijn broek wrijft, die nat is van de rode wijn. Dat is al genoeg om me een andere veel voorkomende lachbui te bezorgen. Maar met mij is het pas definitief afgelopen, wanneer Claire naar het zoutvaatje grijpt, de sluiting ervan afdraait en haar man min of meer de hele inhoud over het onderlijf giet. Waarop Max in dezelfde val loopt als ik tevoren. Hij buigt zich naar mij en fluistert: »Of hij daarmee meer kruiden in zijn schoot krijgt, betwijfel ik« – wat heel toevallig weer iedereen aan tafel hoort. Mooi alleen, dat deze keer Max de ijzige stilte van de gasten en Ellens dodelijke blikken moet uithouden.

Van dat alles trek ik me helemaal niets aan. Omdat het enige waarvoor ik ogen en oren heb, het goed gebouwd stuk man is, dat naast me zit en Max heet. Terwijl aan tafel over caoutchouc, aandelenkoersen en dienstmeisjes wordt gediscussieerd, vertelt hij mij over zijn dagelijks leven bij de televisiezender. Hij doet verslag van zijn promotie van kleine reporter ter plaatse tot tv-presentator, van zijn interviews met alle mogelijke Hamburgse prominenten en van het feit dat hij steeds vaker droomt van een leven in een land, waar iets vaker de zon schijnt dan hier.

»En je vriendin? Droomt die ook daarvan?«, vraag ik – ik moet immers over de belangrijke dingen geïnformeerd zijn.

Max maakt het me echter niet gemakkelijk. Hij haalt zijn schouders op en zegt: »Geen idee.«

Tof, een antwoord dat alles en niets kan betekenen. Voor ik een kans heb om verdere vragen te stellen, gaat hij al verder:

»Zon was voor ons altijd een punt van onenigheid«, zegt hij. »Zelfs over een vakantiebestemming konden we het niet eens worden, omdat zij naar het koude Noorden wou en ik naar het Zuiden. We zijn dan meestal apart gegaan, zelfs wanneer dat altijd weer voor speculaties in de >Bild< heeft gezorgd. En zulke krantenkoppen kan ik gemakkelijk missen.«

»Kan ik echt niet begrijpen«, zeg ik lachend. »Toen ik van m'n man gescheiden ben, zou ik blij zijn geweest met een passende voorpagina: >Eindelijk van etter bevrijd< of >Dictator van zijn troon gestoten< of >Herademen – vrouw uit twaalfjarig huwelijk verlost<. Zoiets geeft steun. En is goed voor het hart.«

»Natuurlijk, als je de krantenkop kunt uitkiezen, oké. Maar als daar staat: >Presentator gaat vreemd< of >Wilde Max kan het niet laten<, ziet de zaak er al helemaal anders uit.«

Mijn mondhoeken zakken onwillekeurig naar beneden. »Hoezo? Ben je bang om vreemd te gaan?«

Ik hoor me dat zelf zeggen – en kan het nauwelijks geloven. Vraag hem toch dadelijk of hij met je naar bed wil, Isa, denk ik en zou me het liefst de mond dichtnaaien. Maar Max redt me gelukkig met een glimlach.

»Eigenlijk niet ... ik bedoel, ik ben niet bang. Maar ik wou je ook alleen maar een voorbeeld geven. Bovendien schrijft de >Bild< zoiets ook als het niet klopt.«

Dan kunnen wij er toch voor zorgen dat het klopt, denk ik, maar zeg in de plaats daarvan: »Jij moet niet klagen! Je doet immers toch ook verslag van de rich en de beautiful in de stad. En als ik juist geïnformeerd ben, ga je daarbij tamelijk ver tot in het privé-leven.

Ik ben tevreden met mijn kleine speldenprik en wacht gespannen op zijn antwoord.

»Dat is waar«, zegt Max ongeroerd, »maar ik laat mijn gasten altijd de keus wat ze graag willen verraden en wat niet ... ik merk trouwens dat je mijn programma werkelijk niet kent.«

Ik hef mijn handen als een schuldig bevonden dader die tegen de conclusies van de rechercheur niets meer kan inbrengen. »U hebt gelijk. Ik ben schuldig, meneer de rechter.«

»Dan veroordeel ik u hiermee tot een studiobezichtiging onder mijn vakkundige leiding. U kunt zich ter plaatse een beeld vormen, misschien is het helemaal niet zo erg als u denkt.«

»Afgesproken. Ik kijk ernaar uit.«

»En neem gerust je kinderen mee«, zegt hij vriendelijk.

Tof. Eens moeder, altijd moeder. »Ach nee. Daarvoor zijn ze alle twee werkelijk nog te jong. Die hele techniek, dat zouden ze allemaal niet verstaan«, zeg ik en kom me buitengewoon geraffineerd voor.

Op dat moment mengt Richard, die ik al helemaal was vergeten, zich in ons gesprek:

»Zo'n televisiestudio zou me ook echt interesseren. Misschien kan ik me gewoon bij de bezichtiging aansluiten ...«

We zouden je liever aan de hart-longmachine aansluiten, denk ik boos. Bovendien schenk ik Richard een blik, die vermoedelijk zelfs een volwassen Rottweiler zou verdrijven – hem echter niet. Wel, uit sommige situaties kom je best elegant uit. Ik vertrouw er eenvoudigweg op dat Max de situatie redt, schuif met m'n stoel naar achter en zeg:

»Als je me een moment zou willen verontschuldigen.«

Kort daarna zak ik licht kreunend op Ellens marmeren gasten-wc. Ik moet dringend plassen, omdat ik daar tot nu toe niet toe ben gekomen, puur uit angst om Max daarna in een gesprek met iemand anders terug te vinden. Zo is het immers op zulke party's: wanneer je iemand één keer als gesprekspartner kwijt bent geraakt, kun je daarna naast hem gaan zitten en jezelf doodschieten, en hij zal misschien amper eens even kijken en knikken.

Maar er is nog een tweede reden, waarom ik me op de wc heb teruggetrokken: ik wil diep ademhalen en ondertussen even over m'n leven nadenken. Ben ik weer bezig me in een vreselijke toestand te manoeuvreren? Natuurlijk ben ik dat. Ik heb immers net een oogje op een man, die half zo oud is als ik en waarvoor het intiemste wat hij zich met mij kan voorstellen, vermoedelijk uithuilen op mijn schouder is. Hij zou waarschijnlijk hysterisch beginnen te gillen als hij wist, in hoeveel seksuele fantasieën hij in het laatste halfuur de hoofdrol heeft gespeeld. Anderzijds: zo ben ik nu eenmaal. En wel sinds zevenenveertig jaar. En alle hoop dat ik me in de loop van de tijd zou veranderen, bleek een illusie te zijn. Ik word weliswaar van jaar tot jaar

ouder. Maar merkwaardig genoeg blijf ik toch altijd dezelfde mens. Het is me een absoluut raadsel, waarom dat bij andere vrouwen anders lijkt te zijn. En dan vooral bij vrouwen die veranderen van jonge, sympathieke, chaotische en levenslustige *mensen* in afgestompte, koele, trage en keurige *stenen* – wat trouwens bij mannen niet anders is. Zeker na hun vijftigste verjaardag. Maar dat is iets anders.

Ik verlaat het toilet om naar mijn plaats aan tafel terug te keren. Plotseling snelt Ellen op me toe, neemt me bij de arm en trekt me in de keuken.

»Ellen, wat in 's hemelsnaam...«

Verward werp ik eerst een blik op mijn vriendin, dan op Sato, de huurkok, die voor mij een buiging tot op de vloer maakt.

»En?«, Ellen spert haar ogen op de grootte van een tennisballetje open, »hoe vind je hem?«

»Wie?«

»Wel Richard. Is hij niet hemels?«

»Ja natuurlijk. Hij is ... aardig.«

»Aardig?«, herhaalt Ellen verbijsterd en kijkt me aan, alsof ik een dinner met George Clooney vervelend had genoemd of de nieuwste collectie van Antonio Fusco gewoon.

»Mijn God, Ellen. Richard is charmant. Hij ziet er goed uit, hij is voorkomend. Maar hij is nu eenmaal een mummie. Wat moet ik toch met hem? Op een bank in het park zitten misschien en schaakspelen voor senioren? Of de winter op Mallorca doorbrengen en met hem wedijveren of zijn artrose erger is dan mijn reuma?«

Ik weet natuurlijk dat ik Ellen daarmee op stang jaag. Het is me om het even.

Ze blijft verwonderlijk kalm en zegt:

»Overdrijf nu niet, liefje. Richard is precies zo oud als Holger. En ik heb geen reden om te klagen. En wat de fitheid aangaat: ze zijn het laatste jaar samen stadskampioen in het tennis geworden.«

»Laat me raden: in de bejaardenklasse.«

Ellen probeert een onwillekeurig lachje te onderdrukken.

»Je weet precies wat ik bedoel.«

»Vermoedelijk dat ze altijd nog hun mannetje kunnen staan, op het court en elders.«

»Je bent smakeloos«, zegt Ellen, »en onrechtvaardig. Je kunt me bovendien rustig vertrouwen. Toen ik destijds met Holger ben getrouwd, had ik allemaal dezelfde bedenkingen ... en geen ervan is waar gebleken.«

»Ja, Holger is dan ook een tof type. Hij zorgt liefdevol voor je ... en hij is rijk«, zeg ik laconiek.

»Dat heeft voor mij nog nooit een rol gespeeld!«

Ellen kijkt me vol verontwaardiging aan, omdat ik in schaterend gelach uitbarst. Het spijt me, maar ik kan niet anders. Ellen bewijst eens te meer dat vrouwen van onze leeftijd nauwelijks nog feiten van hun mening daarover kunnen onderscheiden. In het bijzonder, als ze sinds jaren zijn getrouwd.

Ze neemt het me niet kwalijk, maar komt iets dichterbij me en zegt met een samenzwerend gezicht:

»Bovendien zit Richard ook niet zonder, financieel gezien. Hij doet iets met gereedschapsmachines. Grote industrie, groot geld ...«

»Tof. Hij maakt dus schroevendraaiers«, zeg ik verachtelijk.

»Bijna, liefje. Alleen heeft hij toevallig verscheidene productieplaatsen, die over de hele wereld exporteren. En privé beoefent hij ook tamelijk exclusieve hobby's. Hij verzamelt bijvoorbeeld oude sportwagens waarvan elke afzonderlijk een vermogen kost en hij rijdt regelmatig naar bijeenkomsten van liefhebbers waaraan ook Rainier van Monaco of Roger Moore deelnemen.«

»Gek – maar precies zoiets heb ik gedacht«, zeg ik met een intonatie, die er weinig twijfel over laat bestaan, hoe ik over opa's denk die auto's verzamelen.

Maar Ellen laat zich door mijn afwijzende houding niet imponeren. Ze legt haar hand op m'n arm, laat haar stem nog eens dalen en zegt:

»Bovendien is Richard weduwnaar. Zijn vrouw is twee jaar geleden gestorven. En ik weet heel toevallig dat hij buitengewoon gewillig is om zich te binden. En wel met alles wat daar bij hoort: huwelijk, testament en dergelijke aangename dingen.«

»Alsjeblieft, Ellen. Laat me met rust. Ik vind Richard bekoorlijk, als je het per se wilt. Maar meer ook niet.«

Mijn lieve vriendin schudt haar hoofd, zucht gelaten en schenkt me een jebent-werkelijk-niet-te-helpen-blik. Dan gaat ze naar de koelkast, haalt er een fles jenever uit en schenkt ons twee glazen in. We klinken en slaan de bocht achterover.

»Ik begrijp je eenvoudigweg niet, Isa«, zegt Ellen. »Hij is aardig, hij is rijk. En hij is gewillig. Wat wil je alsjeblieft meer?«

Ik laat me op de keukenkruk zakken en staar mijn vriendin een poos peinzend aan.

»In ieder geval meer dan een oldtimer die ik eerst urenlang moet polijsten tot hij me enigszins bevalt.«

»Mijn God, ben nu toch niet zo kieskeurig«, antwoordt Ellen ongeroerd.

»Dat ben ik wel. Omdat ik ... alles wil, Ellen. Omdat ik me nog niet oud genoeg voel om bescheiden te zijn.«

»En wat is dat, alles?« Ze spreekt het uit, alsof ik iets wansmakelijks had gezegd.

»Wel ja, liefde bijvoorbeeld. Of passie. Een avontuur«, zeg ik. Het klinkt een beetje dromerig of zelfs vermoed. Maar ik meen het ernstig.

Deze keer is het Ellen die lacht. »Lieve, lieve ... mens, meisje, je bent bijna vijftig. Je hebt geen liefde nodig. Je hebt iemand nodig die de inkopen draagt, wanneer jij dat niet meer kunt. Die je zelf tegen spataders zo inwrijft dat je je de hete nachten van je jeugd herinnert. En die je een goede voorziening voor de oude dag nalaat, wanneer hij een paar jaar voor jou in het gras bijt. Daarom is het op onze leeftijd veel slimmer een behendige zestigjarige te nemen in plaats van een vervelende man van midden in de veertig die nog twintig jaar op je zenuwen werkt. Zo ziet het eruit.«

Om haar woorden kracht bij te zetten, schenkt Ellen ons zwierig een andere jenever in. We klinken en slaan de doorzichtige vloeistof opnieuw achterover.

»Geef mij er nog een paar daarvan en ik begin werkelijk iets met Richard«, zeg ik lachend.

»Zeker. Ik heb het in het begin met Holger precies zo gedaan.«

Ze reikt me de fles aan, maar ik schud m'n hoofd. »Zie je, Ellen. Misschien is het dat: ik zou graag een man hebben die me ook zonder vloeibare hulp bevalt. En omgekeerd moet het precies zo zijn.«

Ellen perst haar lippen samen. Ze knikt me toe, zo zoals je een hopeloos geval toeknikt waarbij het toch geen zin heeft om iets te zeggen. »Ach, zoetje, weet je dat ik werkelijk van je houd? Vooral ook, omdat je eenvoudigweg niet wilt weten dat we niet meer van de jongsten zijn. Ik vind dat ontroerend. En misschien bewonder ik je ook daarvoor.«

Ellen zakt, terwijl ze nog praat, op de andere keukenkruk. Ze lacht me toe en zegt: »Ik zie het langzaam in. Richard is werkelijk niet de ware voor jou. Ik weet niet of de ware voor jou eigenlijk bestaat. Of, of je eenvoudigweg nog een paar jaar je spoken moet najagen tot je inziet dat ik toch gelijk heb ...«

Ik knik en zeg lachend:

»Oh, ik vind niet dat Max een spook is.«

Ellen kijkt me aan, schrikt, schudt haar hoofd en zet dan de fles met de jenever rechtstreeks aan haar mond om een grote slok te nemen.

»Ik zeg het hè. Je hebt nog een poos nodig tot je het inziet«, zegt ze ten slotte.

Ik haal gelaten m'n schouders op. »Waarschijnlijk heb je gelijk. En dat met Max, dat meende ik ook helemaal niet ernstig ... was alleen maar een voorbeeld«, zeg ik en hoop dat ik niet al weer knalrood word.

Dan buig ik me naar voren en Ellen en ik omarmen elkaar in zeldzame intensiteit.

En weer eens bespeur ik dat ik in haar een echte vriendin heb.

Het is bijna middernacht, wanneer onze groep uiteenvalt en Ellen jassen en mantels begint te verdelen. Ik sta opnieuw in het middelpunt, omdat ik me als enige in een jeansjas hul, terwijl alle anderen kledingstukken aantrekken, waarvoor je een luxe vakantie van vier weken in de Caraïben zou kunnen doorbrengen. Het weerhoudt Richard niet om me met allerlei complimenten te strikken en me de belofte voor een weerzien te ontfutselen.

Ik heb de avond reeds innerlijk afgesloten, wanneer Max een kleine, maar beslissende zin uitkraamt, die niet eens voor mij is bedoeld, maar voor Ellen. Hij zegt namelijk: »Ellen, of je mij misschien een taxi zou kunnen bellen? Voor een wandeling naar huis is het nu toch te laat geworden.«

En ik doe iets wat bij mij buitengewoon zelden voorkomt: het juiste. Ik zeg: »Ach kom, Max. Ik kan je toch meenemen.«

Ellen, weer eens met de gezichtsuitdrukking van een roofvis, reageert meteen: »Maar zoetje. Max woont toch in een heel andere richting dan jij.«

»Dat maakt niets uit. Ik heb vandaag m'n kinderen al door de halve stad gevoerd. Dan kan ik even goed Max even naar huis brengen.«

»Vind ik geweldig van je. Heel erg bedankt«, zegt Max en knikt me toe.

En precies op hetzelfde ogenblik heb ik een voorgevoel: dat net iets begint wat mijn hele leven op zijn kop zal zetten. Het voelt tamelijk akelig aan. Maar ik heb er toch hoegenaamd niets op tegen. Ik vind het eenvoudigweg mooi deze dag samen met iemand te laten eindigen, die ik buitengewoon aardig en buitengewoon sexy vind.

Max

Ik wil blijven zoals ik ben*Zaterdag, 15 u 41*

Er zijn verschillende plaatsen die singles opzoeken, om een partner te vinden, danscursussen, sportclubs, discotheken, vervelende voordrachten aan de volkshogeschool. Sommige alleenstaanden gaan zelfs werken, hoewel ze dat eigenlijk niet hoeven, alleen om een man of een vrouw te leren kennen. Of ze volgen een duikcursus, hoewel ze niet eens kunnen zwemmen, om onder water die mond-op-mondbeademing te oefenen. Ze doen aan extreme rafting in de Grand Canyon, om door hun toekomstige partner van de verdrinkingsdood gered te worden of boeken respectievelijk een vakantie in Thailand (mannen) en een vakantie in Cuba (vrouwen), om het geluk in zijn exotische variant te vinden.

Waarom zeg ik dat nu allemaal? De succesvolste contactbeurs voor singles is niet alleen gratis en ongevaarlijk, ze is ook in de onmiddellijke nabijheid: je moet eenvoudigweg een supermarkt kort voor sluitingstijd opzoeken. Indien mogelijk op zaterdag. Daarom beval Jana me voortdurend eindelijk ook eens boodschappen te gaan doen, maar nooit op een zaterdag. En al zeker niet op dat tijdstip. Of toch zeker alleen onder haar begeleiding.

Maar opdat er nu geen misverstanden ontstaan: ik betreed de supermarkt bij mij om de hoek uitsluitend met de bedoeling, me van levensmiddelen te voorzien – waartoe vrouwen niet behoren. Het enige wat me vandaag interesseert, ligt in de groenteafdeling, staat op het schap met de verse waren of wacht in de vriesvakken op kopers. Ik ben niet gevoelig voor dubbelzinnige blikken aan de toonbank met vleeswaren, voor discussies over chili-con-carne-recepten voor het schap met conservenblikken of voor hoestaanvallen voor de afdeling met bodylotions die om aandacht smeken. Omdat ik met het deel van mijn leven dat relaties aantast, gebroken heb. Voor mij komt het leven met een vrouw niet meer in aanmerking. Ik heb er genoeg van. Jana heeft me definitief genezen.

15 u 43

Neem een winkelwagentje en heb het gevoel dat ik een katholieke priester ben die voor een zelfonderzoek naar de rosse buurt gaat. Het enige nut van de oefening is, om aan de verleiding te weerstaan. Immuun te worden. En me in het geloof aan het geluk van een bestaan zonder vrouwen te sterken.

15 u 46

Vergelijking gaat mank, priesters gaan naar de rosse buurt, om zich ongeremd uit te leven. Ik daarentegen, ben eerder een soort Messias – iemand die andere mannen zou willen wakker schudden, opdat ze niet dezelfde fouten begaan als ik.

15 u 48

Alles wat ik zou willen, is mijn arme, gekwelde, gedesillustreerde seksegenoten weer een zin in hun leven te geven en ze ervan te overtuigen dat de mooiste dag in een relatie de dag is, waarop je er een eind aan maakt. Daar heb ik immers ervaring mee!

15 u 49

Sta voor een schap met conservenblikken en kan niet beslissen welke soort maïs ik neem. Neem Bonduelle, die Jana altijd te duur vond. Vind ik ook, maar dat is me mijn vrijheid waard.

15 u 51

Geloofde net nog dat ik definitief alle aardse behoeften had overwonnen. Dat vrouwen me niet meer interesseren. Dat ik als man enkel alleen gelukkig kan worden.

Zou eventueel voor de roodharige met de modelmaten, die me van de toonbank met vleeswaren naar het koffieschap volgt, een uitzondering maken. Vooral omdat ze nu met mij tussen jam en notenbeleg heen en weer gaat.

15 u 53

Heb een slap karakter en ben daarom ongeschikt als missionaris. De roodharige en ik raken elkaar aan, wanneer we op hetzelfde ogenblik naar de diepgevroren bladspinazie grijpen. Merk gelukkig op het laatste moment dat

zij niet vriendelijk glimlacht, maar tamelijk zuur is. Het gaat niet om seks. Het was eenvoudigweg alleen de laatste verpakking met de blubber.

Beschouw de zaak met de roodharige als laatste verleiding. Heb succesvol weerstaan – goed zo. Voel me uitstekend.

15 u 56

Keer de laatste tijd heel duidelijk naar kinderlijke modellen terug. Mijn winkelwagentje is tot boven toe met Kaba, Fruit Loops, gekleurde snoepjes en boterhammen in de vorm van een S gevuld. Ook nog vissticks, erwtes en worteltjes uit een potje evenals toastbrood zonder ballaststof. Niet te vergeten verscheidene pakken Mirácoli. Kan me voor het schap met de tandpasta nog net inhouden om Blendi te kopen.

15 u 58

Servicebewust Duitsland? Geen sprake van! Van de acht kassa's zijn er twee volledig bezet. En dat hoewel er nog maar een vijftwintig klanten in de winkel zijn.

15 u 59

Ga een kasregister met een eindeloze lijst uitvinden en daarvoor het ereteken met lintje aan de band en een onderscheiding van de minister van Consumentenzaken ontvangen.

16 u 02

Ben een meter van de lopende band van de kassa verwijderd. De verkoopster vraagt de klanten voor mij het bord met het opschrift »Deze kassa is gesloten. Probeer u het alstublieft ergens anders« te plaatsen.

Kijk de verkoopster, die nauwelijks in de smalle kassabox past, ongelovig aan. Voor ik iets kan zeggen, schreeuwt ze: »Ik heb toch immers ook recht op weekend, of niet soms? U denkt zeker dat het leuk is om hier te werken?«

Nee, dat denk ik niet.

16 u 25

Eindelijk thuis. Prop de inkopen in de koelkast en ruil vervolgens pak voor shorts en T-shirt. Ik heb het gevoel dat de woning merkwaardig rustig is – alsof een geluid dat ik nooit heb waargenomen, ineens was verdwenen.

Een fenomeen: twee mensen maken niet dubbel zo veel lawaai als een mens alleen. Ze maken lawaai zonder meer. Een mens alleen is rustig. Heel rustig zelfs.

16 u 30

Ik zit op de keukenkruk en lepel een chocoladepudding op. De tijd, die net nog voorbij is gevlogen, komt ineens niet meer vooruit. Had de hele tijd uitgekeken naar een baalmiddag thuis en nu zit ik hier en moet me met mijn slecht humeur een weg vinden.

16 u 35

Ben ik eigenlijk *al* eenendertig of *pas* eenendertig? Misschien moet me dat eindelijk duidelijk worden. Dan zou ik waarschijnlijk ook een eerlijk antwoord vinden op de vraag of de scheiding van Jana een geluk was of eenvoudigweg alleen onbezonnenheid.

16 u 40

Besluit een beetje in Jana's spullen te snuffelen. Zal zeker mijn humeur verbeteren. Ik ga naar haar kamer, die ik sinds haar luidruchtige vertrek van de laatste week niet heb betreden. Het meeste heeft ze gelukkig al meegenomen.

Ik open de deur en voel me een archeoloog die een oude site betreedt, waarvan hij niet weet tot welke cultuur en welk tijdperk ze behoort. Hij weet alleen dat hij met het legendarische volk van de *vrouwen* te maken heeft, waarover zo goed als niets geweten is en waarvan de mysterieuze sporen toch de hele werldebol bedekken.

Ik sta een hele tijd peinzend en radeloos tussen de overgebleven kisten. Ik bekijk de rekken met de boeken, die ze hier heeft gelaten. Ik geloof er niet in dat je door de boeken die iemand bezit, het karakter van die mens kunt afleiden. In het geval van Jana zou het toch al een verkeerde conclusie zijn –

ze heeft enkele maanden geleden de volledige bibliotheek van haar tante Elfi geërfd, die naar een bejaardentehuis is verhuisd. Sindsdien bezit Jana ongeveer tweehonderd delen Reader's Digest, een gebonden uitgave van Johannes-Mario-Simmel evenals boeken van Selma Lagerlöf, James A. Michener, Eric Malpass en Heinz G. Konsalik – precies de boeken, die ze nu vriendelijk hier heeft gelaten. Ik bekijk het rek dat me aan Jana's laatste woorden herinnert: »De boeken van tante Elfi mag je trouwens houden.« »Geweldig, ik heb namelijk van meet af aan voor een container voor oud papier of voor een antiquariaat gepleit« – waarop ze bijna in tranen is uitgebarsten en me een lange voordracht over de kostbaarheid van familiale banden heeft gehouden.

Ergens tussen de kartonnen dozen ontdek ik een grotere stapel met oude vrouwentijdschriften. In mij welt echt zoets als weemoed op. Ik zie Jana op een willekeurige zondagmiddag voor mij. Ze ligt met opgetrokken voeten op de sofa, om de benen een wollen deken gewikkeld. Naast haar op de tafel staat een dampende kop thee, een schotel met lekkernijen, haar manicureset (waar ze verder geen aandacht aan schenkt) en de telefoon. Voor ongeveer drie uur is ze dan totaal niet te spreken – voor mij. Ze zit daar en is tot over haar oren in een of ander tijdschrift verzonken, bestudeert interessante thema's als »Wat mannen werkelijk voelen« of »De negen actuele breitrends in januari«. Ze slurpt van haar thee, snoept van haar lekkernijen – en het volmaakte geluk bestaat er dan in dat één van haar vriendinnen belt en de twee de rest van de dag zitten telefoneren, hoewel haar vriendin een straat verder woont en ze even goed bij elkaar op bezoek kunnen gaan.

16 u 55

Weet je, het erge aan de geschiedenis met Jana en mij is het feit dat eigenlijk alles juist was. Met de nadruk op eigenlijk. Ik bedoel, we waren dat, wat velen een perfect paar noemen: een paar dat eenvoudigweg voor elkaar gemaakt leek te zijn. We zijn door ons beroep beiden veel onderweg, toch houden we ervan thuis te zijn, we hebben de dagelijkse sleur graag, maar ook spontane weekends in Parijs of Lissabon. Of avondeten in de tuin bij kaarslicht en met vrienden een hele zondag zitten praten. Toen Jana de slag ervan te pakken had, hebben we elkaar kleine sms-berichten gestuurd – ze wou de mijne zelfs

afdrukken, om er een soort poëziealbum van te maken. Dat heeft natuurlijk niet gewerkt.

»Eigenlijk« betekent dat de zaak voor mij heel anders gezien moet worden – en vooral aanvoelt. Onze relatie heeft drie jaar geduurd. Maar al na een jaar was alles alleen nog schijn. Een soort filmdecor dat er langs buiten verleidelijk en fantastisch uitziet, maar zodra je erachter kijkt, blik je op een troosteloze, wankele metaalconstructie, die het geheel pover samenhoudt.

Ik was bereid dat toe te geven. Jana niet. In tegendeel. Hoe meer we van elkaar vervreemden, hoe meer zij gewoonweg verschrikkelijk aan onze relatie heeft vastgehouden. Ergens ging het niet meer om liefde, het ging alleen nog om trots, om gelijk hebben, om volhouden. Als we allebei eerlijker geweest zouden zijn, waren we vandaag misschien vrienden. Maar zo zijn we nu eenmaal twee mensen, die niet eens meer over het weer kunnen praten, zonder ruzie te maken. (»Neem liever een overjas mee, het zou vandaag koud kunnen worden.« – »Het is nu al bijna twintig graden.« – »Hoezo, kun je niet eens één keer luisteren naar wat ik je zeg?« – »Wel goed. Dan ga ik gewoon in juli met een winterjas werken.«)

Dan kwam de fase, waarin ik me 's avonds niet meer bij haar in bed heb gelegd en zij zich niet meer behaaglijk tegen mij aanvligde, om in mijn armen in slaap te vallen, zoals we het in het begin van onze relatie hadden gedaan. In de plaats daarvan ging ik naar de woonkamer en zette de tv aan. Niet omdat ik beslist iets wou zien. In tegendeel: hoewel – of omdat – ik zelf bij de tv werk, neigt mijn tv-verbruik naar nul. Ik wou eenvoudig alleen de tijd overbruggen tot Jana eindelijk in slaap was gevallen. Ik wou even van de heerlijke rust in de woning genieten en voor een poos gewoon de mens zijn, die ik ben, zonder voortdurend verbeteringsvoorstellen van mijn vriendin te moeten aanhoren.

Misschien was dat het hele probleem met Jana: dat ze mij als een soort ruwe massa beschouwde. En het was haar taak om daaruit iets groots te ontwikkelen. Ik kan haar dat niet eens verwijten: ze beschouwde mij immers als een deel van haar leven. Daarom kwam het haar volledig natuurlijk voor om dingen aan mij te veranderen. Zij had toch ook alle paar maanden een nieuw kapsel of een nieuwe haarkleur – voor haar was het evident dat ze ook haar vriend naar believen mocht bijwerken.

17 u 15

Heb het me in de tuin op mijn ligstoel gemakkelijk gemaakt. Rond dit tijdstip schijnt de zon door een paar fruitbomen precies op mijn lievelingsplek. Ik sluit mijn ogen en neem me voor in de toekomst meer tijd hier buiten door te brengen om van de zon en de frisse lucht te genieten. Zou misschien zelfs een groentebed moeten aanleggen, om zo naar de eenvoudige dingen in het leven terug te keren. Sticht dus een soort één-mans-klooster.

17 u 18

Op de psychopagina's in Jana's tijdschriften staat dat je de kleine dingen in het dagelijkse leven bewust gestalte moet geven en er moet van genieten, bijvoorbeeld van een rustpauze in de eigen tuin. Uitzonderlijk zouden ze eens gelijk kunnen hebben. In principe is natuurlijk alles wat in die bladen staat onzin – ik lees dat ook alleen, om te weten te komen hoe vrouwen oprecht geloven dat mannen zijn. Goede methode om te begrijpen, waarom ze zich zo gedragen als ze zich gedragen.

17 u 19

Rond dit seizoen peddelen af en toe roeiboten en kanovaarders op het kanaal, dat achteraan de grens vormt van het perceel. Geniet van hun jaloerse blikken op mijn leven. Bovendien kunnen ze het beste nog niet eens zien – het feit dat ik single ben en zelden zo gelukkig ben geweest als nu.

17 u 20

De voordeurbel gaat. Omdat ik niemand verwacht, is er ook geen reden om op te staan en open te doen. Lieve medemensen, jullie moeten vandaag helaas buiten blijven.

17 u 25

Raimund, die met zijn proefschrift boven op zijn balkon zit, roept naar beneden:

»Max, ik denk dat er iemand bij je belt, alleen voor het geval dat je het niet zou horen.«

»Bedankt, Ray. Je bent bijna zo'n engel als Jana.«

Hij zwaait en lacht argeloos:

»Dat is aardig dat je dat zegt, Max.«

Omdat de rust nu toch al verbroken is, kan ik ook opstaan en opendoen. Ik slof de drie treden naar de veranda omhoog en ga door mijn woning naar de deur.

»Joehoe, Ma-ax! Wij zijn het!«, fluit me een vrouwelijke stem door de intercominstallatie toe.

Een donker en niet bijzonder veelbelovend voorgevoel overvalt me. Toch druk ik op de zoemer.

Tien seconden later staan de twee in de deur – Gregor Hamdorf-Bülow en zijn nieuwe wettige echtgenote Konstanze. Zou misschien beter zeggen: de drie. Konstanzes buik is bol als een overrijpe meloen, die elk ogenblik dreigt te ontploffen. Hopelijk gaat Gregor me nu niet duidelijk maken dat ze net op weg naar de kraamkliniek waren en het niet meer hebben gehaald – en dat ze nu mijn slaapkamer in een verloskamer willen veranderen. Ik bereid me al maar op een vastberaden »nee« voor en zet bovendien geen bijzonder uitnodigend gezicht.

Opdat je me nu niet verkeerd verstaat: in principe vind ik kinderen iets wonderlijks. Ik kan het ook zeker aan dat vrouwen voor enkele jaren van hun leven afscheid nemen van alles wat hen voor mannen interessant maakt. En dat ze zich uitsluitend in hun natuurlijk rol als baarmoeder, wikkelmachine en nestopas terugtrekken. Maar Konstanzes zwangerschap straalt op de een of andere manier iets agressiefs op mij af. Ik zou ook kunnen zeggen: iets verwijtends. Alsof ze mij wil tonen wat ik Jana allemaal heb ingepikt. En wat ik nu ook zelf allemaal voorbij laat gaan.

Maar dat verwondert me nauwelijks. Konstanze is immers één van Jana's beste vriendinnen. En meer dan eens moest ik van Jana aanhoren wat een tof paar Konstanze en Gregor toch zijn. En dat Gregor, anders dan ik, er klaarblijkelijk niet bang voor is om de verantwoording voor een gezin op zich te nemen. En dat hij tenminste een ongelofelijk liefdevolle, trouwe en attente partner is. Wat je alleen ziet aan het feit dat Gregor zonder veel nadenken een dubbele naam zou hebben aangenomen.

Daar kan ik alleen maar om lachen! Jana kan dat allemaal alleen zeggen, omdat ze Gregor nog niet kende voor hij met Konstanze samen was, toen hij dus qua karakter ongeveer het tegendeel was van hetgeen hij vandaag is of

beweert te zijn. Met andere woorden: toen Gregor nog een aardige kerel was en je je met hem geweldig kon amuseren – en hij zich nog niet door zijn vrouw aan de leiband liet houden.

Ik sta in de deur en laat mijn sombere gedachten de vrije loop – en vergeet daarbij bijna dat mijn bezoek radeloos in de gang wacht. Wat er onder andere toe leidt dat Konstanze op een moment glimlachend zegt: »We willen graag nog een half uur hier in de hal staan, lieve Max. Maar misschien kom je toch ook op het idee, ons binnen te vragen?«

»Alleen als ik van tevoren weet, wat jullie willen.«

Gregor, bruin gebrand en goed gehumeurd, grijnst me aan:

»Wij willen onze hartpatiënt in de gaten houden! En je voor een poosje uit je nieuwe eenzaamheid bevrijden. Je opvrolijken. En vragen hoe het verder moet gaan. En ...«

Ik heb genoeg gehoord. Ik onderbreek hem en zeg: »Lieve Gregor, met mijn hart gaat het uitstekend. Ik ben niet eenzaam. Ik ben zelfs in opperbeste stemming en ik maak me er helemaal geen zorgen over, hoe het verder gaat.«

»Natuurlijk, dat zie je ...«

Gregor grinnikt tegen me en imiteert daarbij mijn afhangelende mondhoeken. Toegegeven, mijn humeur heeft door de gedachten aan Jana een dieptepunt bereikt. Bovendien ben ik niet zeker dat de twee toch niet zoiets als geheime agenten zijn, gestuurd door Hare Majesteit Jana en met de vergunning om te doden.

Konstanze kijkt me echter niet bijzonder moordlustig aan, maar eerder medelijdend. Op haar gebruikelijke zelfverzekerde manier zegt ze:

»Laat die ophaalbrug naar beneden, Max. Wij zijn niet hier, om je iets te verwijten of om in Jana's opdracht te ontdekken of je al met een ander ligt te rotzooien.«

Met haar glimlach ontwapent ze me onmiddellijk. Ik ben weer goedgehumeurd en zeg: »Wel goed, kom binnen.«

Konstanze straalt: »Dat is buitengewoon lief van je, Max. Bovendien moet ik nu dringend gaan zitten en me ontspannen – ik moet immers de hele bagage dragen.« Daarbij aait ze haar buik, die eruit ziet alsof ze een achtling gaan krijgen. Ze baant zich een weg langs mij door naar de woning en dringt me met haar bolle buik vlot aan de kant. Het is duidelijk dat zo een baby een

wapen is waartegen geen verdediging bestaat – zelfs, als hij nog niet eens op de wereld is.

Ik wenk Gregor eveneens naar binnen en zeg: »Nu jullie toch hier zijn, kan ik ons even goed koffie zetten ...«

Gregor trekt ontstemd de wenkbrauwen op: »Maar alsjeblieft niet je gebruikelijke slootwater, een Latte Macchiato mag het gerust zijn.«

»Natuurlijk. En daarbij moet ik je waarschijnlijk ook nog zelfgebakken koekjes serveren, hè?«

Gregor lacht en wijst ondertussen naar de zak die hij in zijn hand houdt: »Niet nodig. De koekjes hebben we zelf meegebracht.«

Een kwartier later zitten we koffieslurpend aan de tuintafel en zwijgen. Wat echter niet betekent dat we gewoon niets zeggen. De scène herinnert meer aan Clint Eastwood, Lee van Cleef en Eli Wallach bij de grote show-down van »The Good, the Bad and the Ugly«. De drie staan ergens in het Wilde Westen op een kerkhof en wegen met blikken tegen elkaar af, wie dadelijk wie zal doodschieten. Precies zo slaan Gregor, Konstanze en ik elkaar gade.

Oké, we hebben niet bepaald revolvers op elkaar gericht en ook anders zouden we elkaar niet noodzakelijk fysiek aanvallen. Maar ook zwijgen kan tamelijk bedreigend zijn – vooral als het meer uitdrukt dan veel woorden zouden kunnen.

Konstanzes zwijgen bijvoorbeeld heeft iets buitengewoon uitdagends. Natuurlijk, ze heeft in de afgelopen zes weken vermoedelijk elk half uur met Jana getelefoneerd, kent al haar gedachten en emoties veel beter dan ik en vermoedelijk zelfs beter dan Jana zelf. En nu is ze er benieuwd naar om een statement van de tegenpartij te horen. Nochtans heeft Konstanze – in vergelijking met Gregor – iets gewoonweg vreedzaams over zich.

Gregors humeur heeft namelijk in het afgelopen kwartier een merkwaardige ommekeer doorgemaakt. Terwijl hij in het begin nog heel vrolijk overkwam, beoordeelt hij me ondertussen als een commissaris zijn hoofdverdachte. Blijkbaar bestaat mijn overtreding erin dat ik na maandenlange ruzie van mijn vriendin ben gescheiden en nu weer een vrij en ongebonden leven leid. Het moet voor Gregor de puurste marteling zijn – hij voelt zich vermoedelijk als een vogel in een kooi die door de tralies een vrij vliegende soortgenoot observeert.

We zitten daar dus en zwijgen. Een hele poos weiger ik daar iets aan te veranderen en de eerste stap te zetten. Gregor en Konstanze zijn immers naar mij gekomen en niet omgekeerd. Maar ergens overwint mijn beleefdheid. En mijn nieuwsgierigheid. Ik beëindig de beklemmende stilte en vraag:

»En? Een of ander nieuws van Jana? Hebben jullie met haar gesproken? Hoe gaat het met haar? Heeft ze al een andere?«

Konstanze fronst haar voorhoofd: »Met Jana gaat het goed. Naar de omstandigheden. Ze overweegt net of ze je moet doodschieten of verdrinken ...«

»Moment eens«, roep ik spontaan uit. »Zij heeft mij toch maar verlaten. En niet omgekeerd.«

Gregor stoot een briesende lach uit. »Natuurlijk, maar *jij* hebt haar niet tegengehouden.«

»Ach! Wat had ik dan moeten doen? De verhuizers naar huis sturen en Jana aan het bed binden?«

»Ja, bijvoorbeeld«, zegt Gregor en knikt serieus.

Oké, een vriend minder, denk ik zonder een spoor van spijt.

»Had je haar dan eigenlijk wel willen tegenhouden?«, vraagt Konstanze, die aanzienlijk verdraagzamer klinkt dan haar toffe echtgenoot.

Ik maak een veelzeggend gebaar met beide handen. »Nee, natuurlijk niet. Dat Jana is weggegaan, was het beste voor ons beiden. Dat weet ik, dat weet zij – en dat weten jullie ook.«

»Nee, dat weten we niet«, zegt Gregor.

»Toch, dat weten we wel«, zegt Konstanze.

De twee wenden hun hoofd en blikken elkaar verwonderd en niet bijzonder eensgezind aan.

»Ik vind dat je een verschrikkelijke idioot bent, Max. Jana is een supervrouw en ik weet niet waarom je niet wat meer moeite hebt gedaan.«

Ik geloof mijn oren niet, maar Gregor, ongeveer een jaar geleden nog de super-macho-single-goeroe, heeft dat werkelijk net gezegd! En hij is met zijn betoog totaal nog niet ten einde:

»Ik bedoel, Max, wat verwacht je toch? Denk je dat je morgen weer een vrouw als Jana leert kennen? En dan wordt alles anders? En je kunt nog eens helemaal opnieuw beginnen? Je bent inmiddels oud genoeg om niet meer in zo'n onzin te geloven. En je bent oud genoeg om eindelijk eens werkelijk iets

met een vrouw te beginnen. Je kunt toch niet tot aan je pensioen maar wat liggen rotzooien!«

»Waarom maar tot aan mijn pensioen?«, antwoord ik.

»Wees niet dom, Max. Ik wil je toch alleen helpen. En daarom moet je dat eenvoudigweg eens aanhoren«, houdt hij vol.

»Wat moet ik aanhoren? Dat ik het niet met mijn vriendin moet uitmaken, hoewel onze relatie zo uitgedoofd is als een hoogoven in het Ruhrgebied?«

»Onzin«, bijt Gregor van zich af. »Je moet eenvoudigweg inzien dat een relatie te waardevol is, om ermee om te gaan als met speelgeld. Je verkwist haar niet op een lichtvaardige manier. Een vaste relatie is het beste wat een man kan overkomen, Max. Ik zou eenvoudig niet willen dat je dat pas beseft, wanneer het te laat is. Wanneer je er binnen tien jaar eenzaam en verloren bij zit en je erover ergert dat je toen je relatie met Jana gewoon hebt vergooid.«

Ik ga ertoe over Gregor de waarheid te zeggen. Open en meedogenloos. Misschien moest ik hem er zelfs uit gooien. Ik heb hem immers vaak genoeg over Jana's en mijn problemen verteld. Hij zou moeten weten dat hetgeen hij daar zegt, niets, maar dan ook helemaal niets met de werkelijkheid te maken heeft. Voor ik echter iets kan zeggen, is Gregor al weer aan de beurt – hij is nu echt op dreef. En ik vermoed dat hij eigenlijk helemaal niet mij, maar zichzelf wil overtuigen.

»Bovendien wordt het tijd, Max, dat je eindelijk je laatpuberale fantasieën kwijtraakt. Denk je werkelijk dat daar buiten ergens een sprookjesprinses rondloopt, die precies zo is als jij je het voorstelt? De ideale vrouw bij wie alles klopt? Dan moet ik je namelijk ontgoochelen – zoiets bestaat niet. Ooit zul je beseffen dat alle vrouwen eigenlijk hetzelfde zijn. En dat je toch altijd dezelfde problemen met hen hebt. Daarom is het volledig om het even met welke je samen bent. En daarom kan ik werkelijk niet begrijpen, waarom je het gewoon uitmaakt met Jana ...«

Het is een groot geluk dat we werkelijk niet gewapend zijn. Niet wat mij betreft. Maar omdat Konstanze haar echtgenoot heel duidelijk het liefst folterend naar een langzame en pijnlijke dood zou willen toe leiden.

»Gregor, schat«, zegt ze met een stem, die als een tikkende tijdbom klinkt. »Herinner me er thuis aan dat ik onze huwelijksakte zoek – misschien zijn we nog binnen de termijn, waarin een annulering mogelijk is. Zo niet, dan is het ook niet erg, dan dien ik gewoon de scheiding in!«

Wie kan het haar kwalijk nemen, bij Gregors onbegrijpelijke theorieën! Haar gezicht heeft in de loop van de laatste minuten een indrukwekkend kleurenschouwspel doorlopen en is nu bij een gloeiend purperrood beland.

En zo komt het dat Gregor en ik onverhoeds onze rollen hebben gewisseld. Want eigenlijk denkt hij wel dat hij mijn relatie moet redden. Maar ik bespeur duidelijk dat ik *zijn* relatie voor groter ongeluk moet beschermen. Ik haal daarom diep adem, kijk Gregor in de ogen en zeg: »Weet je wat, Gregor, sinds je getrouwd bent, ben je werkelijk een verschrikkelijk misselijke vent geworden. Ik mag er niet aan denken hoe je wordt, wanneer jullie kleintje op de wereld is en je dan niet alleen *echtgenoot*, maar ook nog *vader* bent geworden. Maar dat maakt waarschijnlijk helemaal geen verschil meer – omdat je nu al onuitstaanbaar bent.«

Mijn woorden missen hun effect niet. Gregor kijkt me hulpeloos aan en maakt daarbij mondbewegingen als een vis die aan land werd gespoeld – klaarblijkelijk weet hij niet wat hij moet zeggen. En dat is ook goed zo. Omdat ik nog totaal niet klaar ben: »Eigenlijk ben ik je er zelfs echt dankbaar voor, Gregor. Omdat je me eraan herinnert, waarom ik van Jana ben gescheiden. Ik ben namelijk niet van plan een ander mens te worden. In ieder geval niet als dat de prijs voor een relatie is. Ik ben volledig tevreden met mezelf zoals ik ben. En ik ben niet van plan zo te worden als Jana me graag zou hebben. Omdat dat onverenigbaar was, zijn we gescheiden. Dat was geen fout, maar het enige wat we konden doen.«

Konstanze, die ondertussen haar kalmte heeft herwonnen, knikt peinzend. Ik vrees eerst dat ze dat doet, omdat ze ondanks alles haar man gelijk geeft. Maar dan merk ik dat ze haar hoofd beweegt, omdat ze door onze kleine onenigheid iets heeft beseft. Ze draait zich naar Gregor toe en kijkt hem dromerig aan. Dan zegt ze stil: »Ik vind dat Max gelijk heeft.«

Meer zegt ze niet. Maar dat is ook al genoeg om een hele hoop teweeg te brengen. Gregor kijkt zijn vrouw aan en vraagt totaal verbijsterd: »Wat heeft dat nu te betekenen?«

Ik kan mijn kleine triomf niet onderdrukken. Ik glimlach uit de hoogte naar Gregor en zeg: »Dat betekent dat je onzin praat. En dat niet alleen ik, maar ook je fantastische vrouw dat vindt.«

Ik draai me om naar Konstanze, om haar instemming te vragen. Die vindt ons vermoedelijk allebei onrijpe jongens, van wie ze de statements niet verder

hoeft te becommentariëren. Ze kijkt peinzend naar het water en zegt: »Ik denk dat er werkelijk een punt is, waarop het beter is om het uit te maken. Bijvoorbeeld als je niet meer van je partner houdt om de mens die hij nu eenmaal is. Maar alleen nog de hoop hebt, uit hem iemand anders te maken. Omdat dat een teken is dat je geen respect meer voor elkaar hebt. En respect is in een relatie bijna zo belangrijk als liefde.«

»Mooi, zo iets eens uit de mond van een vrouw te horen«, zeg ik.

Konstanze schuift koppig haar lippen naar voren: »Misschien ligt het aan het feit dat vrouwen tenminste over hun mannen inzitten. Terwijl veel kerels vroeg of laat eenvoudig alleen nog gefrustreerd op café zitten en bij hun makers uithuilen. Alsof hun relatie een soort hogere macht zou zijn, waaraan toch niets te veranderen is. En dat is even erg als voortdurend aan zijn partner te sleutelen.«

»Ach!«, roep ik verontwaardigd uit. »Is het tegenwoordig al een verdienste als jullie vrouwen voortdurend op ons zitten mopperen, om ons helemaal aan jullie voorstellingen aan te passen? Als jullie ons aanzetten tot een carrière die we niet willen maken, ons pakken kopen die we niet willen dragen en ons een karakter voorschrijven dat een of andere redactrice van een vrouwen tijdschrift heeft bedacht. Dat moet dus in orde zijn?«

Konstanze laat zich door mijn aanval niet uit haar evenwicht brengen. »Je weet toch, Max: Toen God de man schiep, heeft zij alleen geoefend. Jullie zijn nu eenmaal het gebrekkige prototype. En wij zijn de rijpe opvolger. Dus moeten wij jullie af en toe een beetje opknappen en helemaal reviseren. Kijk toch naar Gregor ...«, voegt ze er ten slotte lachend aan toe – haar kleine wraak, die ze zich niet wil laten ontgaan.

»Dat is toch onzin«, roep ik uit. »Hoe komt het dat vrouwen hun mannen in het begin altijd wijsmaken dat ze hen fantastisch vinden, alleen om, dan als ze hen hebben, hen voortdurend te zitten bekritisieren en iemand anders van hen te maken? Wij zijn toch geen truien die je na een seizoen uittrekt, om uit de wol iets nieuws te breien!«

Konstanze glimlacht spottend naar me: »Klopt, dat klinkt tamelijk overdreven. Bovendien is breigoed totaal out. Praktischer zou een man zijn die je langs twee zijden kunt dragen. Als je hem niet meer kunt zien, keer je hem eenvoudigweg binnenstebuiten en ben je er zo blij mee, alsof hij nieuw was.«

Ik zucht uit het diepst van mijn hart en kijk naar Gregor. Die heeft er de laatste minuten met in elkaar gezakte schouders bij gezeten en hoofdschuddend naar ons gesprek geluisterd. Mijn volgende woorden zullen hem zeker ook niet bepaald enthousiast maken: »Nu weten jullie in ieder geval, waarom Jana en ik gescheiden zijn. Omdat ik me met dat wat je zegt, Konstanze, niet tevreden wil stellen. Ik zou geen vrouw willen hebben die zich alleen zelf kan ontplooien, doordat ze mij ontplooit. Ik zou ook geen partner willen die mijn leven in handen moet nemen, eenvoudig, omdat ze geen eigen leven heeft. En ik zou al helemaal geen vriendin willen die me niet accepteert zoals ik ben, omdat ze in werkelijkheid gewoon ontevreden is met zichzelf. Is dat dan werkelijk te veel gevraagd?«

Voor Konstanze iets kan zeggen, is Gregor haar voor.

»Ja, dat is het«, zegt hij met bittere stem.

»Nee, dat is het niet«, zegt Konstanze. Ze klinkt daarbij niet eens woedend of agressief. Maar dromerig.

»Wat nu?«, vraag ik.

»Word homo, Max«, zegt Gregor. »Dat is het enige wat ik je kan aanraden. Zo een vrouw als jij ze je wenst, bestaat niet. In ieder geval niet bij ons.«

»Natuurlijk«, lacht Konstanze. »Wie in de eigen liga niet meer kan meedoen, die verhuist eenvoudigweg naar het buitenland, of wat? Ik denk dat jullie mannen gewoon verwend zijn, omdat wij vrouwen jullie de laatste vijfhonderd jaar verkeerd hebben behandeld. Namelijk veel te goed! Daarom zijn jullie het niet gewend, wanneer we jullie eens een beetje bekritisieren. En daarom breken jullie direct uit in melancholisch gejammer over de moderne vrouw van vandaag. Of – en dat vind ik nog veel erger – jullie zoeken je snel in het buitenland even een model zonder veel onderhoud.«

Voor ik iets kan antwoorden, onderbreekt mijn buur Raimund ons met zijn hoge stem. »Max«, roept hij van het balkon naar beneden. »Max, het spijt me dat ik jullie stoort. Maar ik moest je eraan herinneren dat je dadelijk voor het avondeten bent uitgenodigd.«

Ik kijk eerst Raimund aan, dan Gregor en Konstanze en ten slotte mijn polshorloge. Het is al na zes! In minder dan een uur moet ik keurig gestyled bij Holger en Ellen zijn. Voor een moment overweeg ik of ik hen bel en afzeg – tenslotte ben ik pas gescheiden en zou ik dus de beste reden hebben om onpasselijk te zijn.

Ik besluit dapper te zijn. Ik weet immers dat Jana precies dat van mij zou verwachten: een afzegging. Zelfs als ik niets meer met haar te maken heb, wil ik haar toch bewijzen dat ik helemaal anders ben dan zij denkt.

Ik haal gelaten mijn schouders op en zeg tegen Gregor en Konstanze: »Het spijt me werkelijk. Maar ik moet jullie buitengooien. Niet dat ik dat hoe dan ook niet zou hebben gedaan. Maar nu heb ik er ook nog een goede reden voor. Ik heb dadelijk een heel belangrijke uitnodiging voor het avondeten.«

18 u 15

Ik breng mijn bezoek naar de deur. Konstanze wenst me veel geluk met mijn nieuwe leven en glimlacht bovendien diepzinnig:

»Bepaalde opvattingen zijn als het uitslaan van een slinger – tamelijk extreem, maar je moet ze hebben om ooit weer in het midden aan te komen«, zegt ze. We nemen elkaar tot afscheid in de armen en ondertussen fluistert ze in mijn oor: »Geef Jana een beetje tijd. Ze is gekwetst en moet eerst eens haar wonden likken.«

»Dat moet ik ook«, fluister ik terug en denk daarbij dat Gregor deze vrouw niet heeft verdiend.

We geven elkaar een hand en hij zegt met vrolijke stem: »Ik hoop in ieder geval dat je je amuseert met je nieuwe vrijheid – en veel succes!«

Hij knippert met zijn ogen naar mij en we slaan als twee sportmannen de handen samen, wat Konstanze met een ongelovig hoofdschudden beantwoordt.

»Ik zou graag één keer in mijn leven een man leren kennen die in werkelijkheid geen grote jongen is. En voor wie in de liefde niet dezelfde regels gelden als toen bij het knikkeren – wie het meeste binnenkrijgt, heeft gewonnen.«

»Vergeet het maar«, zeggen Gregor en ik als uit één mond.

We kijken elkaar aan en barsten in lachen uit, en Konstanze ten slotte ook.

18 u 20

Jana heeft mijn kleerkast altijd de spiegel van mijn ziel genoemd: tamelijk slordig, maar verwonderlijk veelzijdig. Na even nadenken kies ik voor mijn beige zomerpak en lichte leren schoenen. Dat moet voor Holger en Ellen volstaan – ze hebben een groot huis en hechten waarde aan deftige kleding.

Toch moet ik ook niet overdrijven. Bovendien heb ik de uitnodiging toch alleen aan Jana te danken, die Ellen bij een feestbanket voor benadeelde kinderen, met minder dan honderdvijftig euro zakgeld per maand, heeft leren kennen. Typisch Jana: ze zit nu vermoedelijk huilend bij haar ouders op de sofa – en ik mag me een avond lang kwellen. Een avond die zeker vervelender wordt dan naar het tweede net te kijken.

18 u 35

Beslis te voet te gaan om me af te reageren. Holger en Ellen wonen niet al te ver. Een paar stappen in de buitenlucht zullen me goed doen. Bovendien heb ik zo wat tijd om het gepieker over Jana definitief achter me te laten.

18 u 55

Mijn gastheer en gastvrouw wonen in een eind negentiende-eeuws burgerhuis met smeedijzeren balkonbalustrades, bepleisterde voorgevel en stenen lantaarns in de voortuin. De voordeur staat open en zo betreed ik het elegante trappenhuis met de marmeren treden en de zwarte loper. Stap in de lift en druk op de knop voor de derde verdieping.

In de lift schiet me het enige voordeel van een vaste relatie te binnen: je moet niet alleen naar party's gaan en hebt daarom meer kans om aan zenuwslopende gesprekken met mensen met wie je niet zou willen praten te ontsnappen. Maar het kan ook een nadeel zijn: je leert op party's immers ook mensen kennen, bij wie je je ergert dat je een relatie hebt.

19 u 30

Mijn ergste nachtmerries worden overtroffen. Moet benauwende gesprekken over caoutchouc en de internationale grondstofhandel voeren. En er is niet eens iets te eten, omdat één van Ellens vriendinnen meent te laat te moeten komen.

19 u 45

Mijn humeur wordt aanzienlijk beter. In de woonkamer verschijnt een vrouw, die weliswaar Ellens leeftijd heeft, maar die zich wat de mode betreft blijkbaar op de coverfoto van de »Bravo« afstemt. Daarmee past ze op deze dinnerparty ongeveer zo goed als een lingerie-model op een staatsbegrafenis.

Ik neem er dankbaar nota van – eindelijk een kleurstip in deze afgrijselijke zwart-wit film.

20 u 35

Bij Ellens uitnodiging lijkt het toch om een party van de tweede variant te gaan, dus één, waarnaar ik veel liever zonder vrouwelijk gezelschap ga, omdat ik het vrouwelijk gezelschap daar pas leer kennen. Dat heet in dit geval Isabelle en praat met mij, nog voor we aan elkaar worden voorgesteld, over het thema kussen. Ik ben verrukt.

Het enige probleem is het feit dat deze Isabelle niet bepaald van mijn leeftijd is. Ik schat haar midden veertig. En dus is ze ver verwijderd van wat voor een leuke avond met twee in aanmerking komt. Want laten we toch eens eerlijk zijn: vrouwen van boven de veertig zijn hoe dan ook ... wel, als je het mij vraagt ... het zijn eenvoudigweg geen vrouwen. Begrijp me nu alsjeblieft niet verkeerd. Dat betekent niet dat ze niet aardig kunnen zijn, dat ze er niet – soms althans – goed uitzien of zelfs in enkele gevallen enorm aantrekkelijk zijn. Toch zijn ze voor mij geen vertegenwoordigers van het andere geslacht in engere zin, tenminste als er een seksuele component wordt bij gerekend. Vrouwen van boven de veertig zijn heel eenvoudig ... mensen. Je weet wel wat ik bedoel. Wezens met wie ik misschien werk of met wie ik bevriend ben. Ik begroet hen als studiogast bij de zender of ik ontmoet hen in de rol van collega, patiënt of klant. Ik bewonder zulke vrouwen als ze er beroepsmatig iets van hebben gemaakt of als ze menselijke kwaliteiten hebben die mannen op die leeftijd missen. Dat kan wel allemaal zo zijn. Maar één ding kan niet: vrouwen die – laat me even rekenen – voor 1960 geboren zijn, behoren definitief niet tot de categorie van levende wezens met wie ik naar bed zou willen gaan.

22 u 45

Tja, dat lijkt zich net te veranderen. Omdat Isabelle me bevalt. Meer dan dat: ik vind haar buitengewoon aantrekkelijk, slagvaardig en verleidelijk. En dat is een mengeling waarbij ik de leeftijds kwestie misschien eenvoudigweg één keer geen voorrang geef.

Dat is overigens ook de reden, waarom ik niet ondankbaar ben, wanneer Isabelle op het einde van de avond voorstelt me naar huis te brengen. Dat

was immers al altijd het beste begin voor een nacht samen. En zo komt het dat zij en ik samen de trap van het oude gebouw afdalen, terwijl de andere gasten voor de lift wachten. Daarbij bekruipt me een merkwaardig gevoel. Een gevoel dat de dingen altijd anders komen, dan je denkt. En dat dat helemaal niet erg is. In tegendeel. Het is zelfs buitengewoon aangenaam.

Isabelle

Parkeren en luisteren

Vind je dat seks een ernstige zaak is? Zie je, ik ook niet. Maar maak dat een man eens duidelijk! Op het ogenblik dat een vrouw in bed ook maar stilletjes giechelt, wordt de oorspronkelijke grootte van het mannelijke zelfbewustzijn een beetje kleiner. En dan is het pas voorbij met de pret. Zo zijn de aanhangers van het zogenaamde sterke geslacht – wanneer ze naast je in bed liggen, moet je ze zeer voorzichtig behandelen. Omdat ze op bepaalde plaatsen ongelooflijk gevoelig zijn. Vroeger had ik nog de hoop dat het in de loop van de tijd beter zou worden en ze de zaak misschien iets losser zouden aanpakken, als al het mogelijke niet meer de eerste keer voor hen zou zijn. Vandaag weet ik dat die hoop tevergeefs was. Omdat het niets met de leeftijd te maken heeft dat wij vrouwen regelmatig in bed liggen, een blik op de man naast ons werpen en ons afvragen, wanneer het nu toch eindelijk losbarst. Terwijl *hij* al van bevredigde uitputting in slaap is gevallen. Het beste voorbeeld daarvan is mijn ex-man Bernd. Niet dat hij ooit een kanon in bed zou zijn geweest. Dat moet immers ook helemaal niet. Nochtans herinnert me de geschiedenis van ons huwelijk aan het Romeinse Rijk: in het begin was Bernd wild en vol veroveringsdrang. En weliswaar elke nacht opnieuw. Op het einde leek hij eerder op één van die decadente Caesars die zwaar en onhandig op hun troon zitten te niksen: hij was tevreden als we 's avonds snel het licht uitdeden en hij zijn heilige acht uur slaap kreeg.

Het huwelijk was dus een les voor mij die ik niet graag zou willen herhalen. Het is heel eenvoudig zo: als de kerels jong zijn, denken ze dat het in bed om een of andere sportmedaille gaat, die hen wordt toegekend als de vrouw zo luid kreunt dat de burens zich beklagen. Jankt ze niet van lust – of lacht ze zelfs -, denken ze dat ze iets verkeerd doen en op het einde geen medaille krijgen. Als de mannen ouder worden, denken ze dat ze toch niet meer kunnen winnen – dus doen ze pas echt geen moeite meer.

Toch zou het zo eenvoudig kunnen zijn. Als mannen bijvoorbeeld zouden inzien dat wij vrouwen na de seks geen kleine bordjes met nummers bovenhalen waarmee we dan hun prestaties beoordelen. En dat het ook niet

erg is als ze weer eens als eerste door het doel schieten – als ze zich daarna tenminste naar de juiste zijde draaien en ook eens hun hoofd en hun handen gebruiken. Maar waarschijnlijk krenkt het mannen in hun eigen prestaties als ze na het hameren achteraf nog eens moeten bijwerken.

En Max? Ik weet het niet, ik ken hem immers pas sinds ongeveer drie uur. Ik moet echter toegeven dat wat ik tot nog toe heb gezien buitengewoon veel belovend was. Omdat Max bijvoorbeeld zelfbewust is. En wel niet op die schatje-mijn-biceps-heeft-de-volle-achtendertig-centimeter-doorsnede-wil-je-eens-aanraken-truc (geheel bijkomstig: die kan heel vaak aangenamer zijn dan de ik-ben-kunsthistoricus-houd-van-Zuid-Italië-en-bezit-drie-originele-Picasso-etsen-wil-je-eens-kijken-truc). Nee, Max heeft genoeg zelfbewustzijn om met zichzelf te lachen. En ik denk dat dat bij een man zo zelden is als goudstukken in de Elbe of een vrouwelijk wezen in een Duits concernbestuur (secretaresses niet meegerekend).

Daar denk ik over na, wanneer ik Ellens versierde woonhuis verlaat en samen met Max in een heerlijke zachte zomernacht naar buiten stap. Een nacht, met andere woorden, die er eenvoudigweg voor is gemaakt, om met een man in een veranda te zitten, rode wijn te drinken en te weten dat we voor het ochtendgloren geen oog zullen dichtdoen. Een nacht, waarin je zeker *niet* naar bed gaat. En al hoegenaamd niet alleen. En al helemaal niet om te slapen. Ik blik de straat omlaag, kijk Max aan en zeg: »Mijn auto staat daar aan de overkant.« Daarbij wijs ik trefzeker met mijn vinger in een richting en hoop dat de verdomde wagen werkelijk daar staat. Doet hij natuurlijk niet. Wat Max na ongeveer vierhonderd meter lijkt te merken:

»Toen je zei dat je me naar huis bracht, dacht ik niet dat we te voet zouden gaan.«

»Hoezo? Ben je misschien al moe?«, reageer ik en probeer mijn stem een ontgoochelde bijklank te geven. Aanval is de beste verdediging.

»Maar nee. Een avondwandeling is het mooiste wat ik me nu kan voorstellen. Ook om een paar calorieën kwijt te raken na Ellens zeer uitgebreide kookkunsten.«

»Vind ik ook. We moeten alleen oppassen dat we Heimo en Claire niet tegenkomen. Of de ereconsul en zijn allerliefste toeverlaat. Anders willen die nog een slaapmutsje met ons drinken.«

»En van het slaapmutsje willen we, als het dan al plaatsvindt, immers helemaal alleen genieten«, zegt Max vervolgens. Ik zou het liefst zijn blijven staan en zou hem een onderscheiding voor de juiste zin op het juiste moment hebben gegeven.

»Wat betekent hier, als het dan al plaatsvindt? Als ik je naar huis breng, is een drankje ter afsluiting het minste wat ik verwacht«, zeg ik.

»Misschien hebben we je wagen nog tegen morgenochtend gevonden – dan zet ik ons koffie«, antwoordt Max spottend.

Ik lach, hoewel ik daarvoor helemaal niet in de stemming ben. Ik vrees namelijk dat onze romantische stemming bergaf gaat als we de stomme rotauto niet snel vinden.

»Hoe komt het dat jullie mannen eens geen auto kunnen uitvinden die zijn eigenares zegt, waar hij geparkeerd staat. Dat zou bij vrouwen zeker een succes zijn«, zeg ik verontwaardigd.

»Wat zou je vinden van een combitoestel dat ook dadelijk weet waar de voordeursleutel, de portefeuille en de nieuwe mascara van Ellen Betrix is?«

»Uitstekend idee, Max. En misschien kan het ook piepen wanneer een vrouw de juiste man vindt. Meen je dat dat mogelijk zou zijn?«

»Ik denk niet dat dat een technische kwestie is. Zou dus moeilijk kunnen worden«, zegt Max. Het klinkt een beetje melancholisch, wat me aan zijn toespeling op zijn vriendin herinnert. Ik zou dit mijnenveld dus beter zo snel mogelijk weer verlaten.

»Je hebt gelijk. Bovendien gaat er niets boven de menselijke intuïtie. En die zegt me net dat we allebei op de juiste weg zijn.«

Max kijkt me lachend aan. Hij komt niet zo over, alsof hij tegen mijn dubbelzinnigheden zou protesteren. Ik neem nochtans geen risico: »Ik bedoel natuurlijk, op de juiste weg naar de wagen.«

»Natuurlijk. Zo lang je niet bang bent dat je bent weggesleept.«

»Och, zo erg zou dat niet zijn«, reageer ik slagvaardig. »Ik bedoel ... dan kunnen we nog altijd een taxi nemen.«

Op Max' gezicht verschijnt een veelzeggende glimlach. Gelukkig bereiken we precies op dat moment ons doel. Ik trek aan zijn arm en zeg: »Kijk maar, daar staat hij al!«

Daadwerkelijk zie ik op de volgende hoek mijn goede oude auto staan. Ook al moet ik toegeven dat ik geen idee heb, hoe hij daar terecht is gekomen. Ik

zou kunnen zweren dat ik de wagen daar niet heb geparkeerd en dat ik ook nog nooit in deze straat ben geweest. Maar dat gevoel heb ik immers altijd wanneer ik bij mijn geparkeerde auto terugkom.

Ik doe de autodeur open, wat bij mijn model helaas nog niet betekent dat je kunt instappen. Het plaatstaal van de carrosserie heeft dankzij mijn rijkunsten de laatste jaren een tamelijk eigenzinnige vorm aangenomen. Daarom zijn enkele knappe trucs nodig om de deuren te openen – om van de kofferruimte nog maar te zwijgen. Max staart me met open mond aan, terwijl ik met mijn knie tegen de deur stoot, die zich uiteindelijk met een krakend geluid opent.

»En je bent heel zeker dat dat jouw wagen is?«, vraagt hij meesmuilend.

Omdat ik bij mijn relatie met auto's niets voor onmogelijk houd, stap ik liever nog eens achteruit en bekijk de wagen kritisch. Maar die is eigenlijk totaal niet te verwarren met een andere. Ten eerste heeft hij, zoals gezegd, een tamelijk individuele vorm, die zich echter, in het bijzonder bij het parkeren, altijd weer eens verandert. Maar vooral plakt er op de achterraut de grote sticker van de zaak, hij is immers tegelijk onze bestelwagen voor de winkel.

»Wees maar niet ongerust. Hij is het«, zeg ik. »Of was je al bang dat je met een autodievegge onderweg zou zijn?«

»Bang is het verkeerde woord – dat is immers een romantische voorstelling. Vroeger zouden we samen paarden hebben gestolen. Vandaag zijn het nu eenmaal auto's.«

Ach, Max, dat heb je fantastisch gezegd. Paarden stelen! »Misschien moeten we eenvoudigweg een andere auto nemen«, zeg ik. »Bijvoorbeeld die Mercedes daar vooraan. Die krijg ik zeker ook open.«

Max overweegt even en schudt dan zijn hoofd.

»Liever niet. Op het einde hebben we pech en worden we gearresteerd – en dan is in de gevangenis geen dubbele cel meer vrij.«

Dat zou werkelijk een catastrofe zijn, in het bijzonder als we levenslang krijgen, denk ik meteen. »Je hebt volledig gelijk. Bovendien is mijn wagen helemaal niet zo slecht. Kom, stap in. En stel verder maar geen vragen!«, zeg ik.

Max kijkt me achterdochtig aan. »Waarover? Dat je auto eruit ziet als een rijdbaar tuincentrum?«

Hij heeft, ondanks de duisternis, de spijker op de kop geslagen. In het achterste deel van de wagen stapelt zich mijn volledige uitrusting op: scharen, scheppen, klosjes draad, mest, plantenresten, basttouwjes, wikkelfolie, bloembakken, handschoenen en zelfs enkele vaste planten, stekken en loten. Om van de potgrond in de kofferruimte van de combi helemaal te zwijgen. Ik ben ooit eens tot de overtuiging gekomen dat het helemaal niet onpraktisch is een soort mobiel bloembed te hebben. Vooral omdat wij regelmatig planten transporteren die we eenvoudig achteraan in de grond kunnen steken, om ze indien nodig daar zelfs te besproeien. Natuurlijk, niet iedereen is met die uitvinding akkoord. Tot mijn sterkste critici behoort mijn zoon Florian, die me er regelmatig mee dreigt om die reden naar zijn vader te verhuizen. («Mijn vader luistert weliswaar naar muziek van de Bee Gees, maar hij heeft tenminste een heel normale VW-Golf. En niet zo'n rijdbare composthoop als wij.»)

De chaos in de wagen heeft nog een voordeel: wanneer je instapt, word je door een heerlijke golf van bloemengeur en de frisheid van planten bevangen, beter dan elk zogenaamd kamerparfum en bijna precies zo goed als een wandeling in het bos.

»Ik ben nu eenmaal een bloemenhandelaarster. En dat is mijn bestelvoertuig«, maak ik duidelijk terwijl ik mijn schouders ophaal – en hoop dat Max kalm blijft, ook nadat hij is ingestapt. Hij laat zich op de plaats naast de chauffeur zakken en sluit met een genietende zucht zijn ogen.

Als mannen zich in bed zo handig zouden gedragen als bij het parkeren, zou veel op de wereld er anders uitzien. We bereiken de straat, waarin Max woont en hij wijst met onschuldig gezicht naar een parkeerruimte, waar misschien een Isetta in zou passen, maar nooit van mijn leven mijn vervormde auto. Wanneer we nu anderzijds anderhalf uur naar een andere parkeerruimte zoeken, - wat voor Hamburg niet ongewoon is – zal van onze romantische stemming niet veel meer over zijn. Ik begin daarom snel aan mijn karwei en manoeuvreer de wagen voorbeeldig tussen een Mercedes bestelwagen en één van de talloze Audi TT's, waarmee in deze buurt naar alle schijn bijzonder vaak wordt gereden. »Niet slecht, hè?«, vraag ik zelfbewust.

In plaats van te antwoorden, haalt Max verachtelijk zijn wenkbrauwen op.

Typisch mannen, denk ik ontgoocheld. Zelfs als een vrouw eens het formule-één-wereldkampioenschap wint, zal Max vermoedelijk – precies als alle andere mannen – iets als geluk en de wind in de rug mompelen. Maar ik heb geen zin om met hem te kibbelen. Ik doe liever dat, wat vrouwen altijd doen, wanneer hun meer aan de vrede dan aan de waarheid is gelegen: ik geef hem gelijk.

»Nu ja, eigenlijk kan ik dat ook beter«, zeg ik daarom gegeneerd. »Ik ben gewoon wat ongeconcentreerd.«

»Ach ja? Waarom dan?«, vraagt Max. Hij kijkt me daarbij tamelijk ondeugend aan. Natuurlijk, hij weet precies dat er maar één reden is, waarom ik ongeconcentreerd zou kunnen zijn. En hij vindt vermoedelijk precies als ik dat het tijd is de dingen ter tafel te brengen.

»Wil je dat werkelijk weten?«, vraag ik daarom. Hij knikt aanmoedigend. Dus pak ik hem snel bij zijn kraag en trek hem zo ver naar mij toe dat onze lippen elkaar raken. Snel ontstaat uit de voorzichtige aanraking van onze lippen een echte kus.

»En? Weet je nu waarom ik ongeconcentreerd ben?«, vraag ik bij de eerste adempauze.

»Nee. Ik denk dat je me het nog eens duidelijk moet maken«, zegt hij zelfbewust.

Zie je wel. Eindelijk eens een man die zijn zin voor romantiek niet na de eerste aanraking verliest.

We zijn ondertussen uitgestapt en kijken elkaar over het dak van de auto aan.

»Oké. Maar dan moet ik wel wat meer tijd voor mijn verduidelijking nemen«, zeg ik.

»Ik heb daar niets op tegen«, antwoordt hij, gaat om de auto heen en trekt me tegen zich aan. Terwijl in mijn hormoonhuishouding een vuurwerk wordt aangestoken, kan ik toch niet ophouden met nadenken: zou ik met deze heerlijke voorsmaak naar huis rijden? Of het risico nemen om ook nog het hoofdgerecht te proberen? Opdat je toch maar geen verkeerde indruk zou krijgen: ik sta weliswaar gewoon midden in de nacht in een straat in Hamburg en kus een man die praktisch mijn zoon zou kunnen zijn – nu ja, bijna in ieder geval. Maar ik ben er allesbehalve cool, kalm of ook maar enigszins ontspannen bij. Hoe zou ik ook? Ik ben niet eens zeker of ik werkelijk net een romantische middernachtsbelevens heb of, of ik me niet eenvoudig alleen een

berg vol moeilijkheden op de hals haal. Het volgende totaal buiten beschouwing gelaten: zou jij iets beginnen met een kerel die nauwelijks boven de dertig is en die misschien alleen zou willen testen of vrouwen van mijn leeftijd eigenlijk nog seksueel stimuleerbaar zijn? Een kerel die me, zeker wanneer we in de slaapkamer zijn, flink zal uitlachen? En die me dan vraagt of ik echt geloof dat hij enige interesse zou kunnen hebben in een vrouw wiens veertigste verjaardag al bijna zo lang voorbij is als de herverkiezing van Helmut Kohl tot bondskanselier? Inderdaad.

Isabelle!, vermaan ik mezelf met alle nodige strengheid. Sinds wanneer ben jij zo voorzichtig? Het gaat hier niet om hem, maar om jou. Als je een man was, zou je er immers ook niet over inzitten – ook niet als het kuiken aan je zijde nog niet eens meerderjarig was. Dus, verman je! En neem nu toch wat je zou willen hebben!

»Wat zei je?«, vraagt Max op dat ogenblik. Hij schuift een beetje van me weg en kijkt me geamuseerd aan.

»Oh ... niets. Ik heb alleen overwogen of ik ... wel ... ik heb erover nagedacht dat ...«, stamel ik hulpeloos. En loop daarbij vermoedelijk zo rood aan als de verkeerslichten die ik daarnet heb genegeerd.

»Ik vind dat je behoorlijk veel nadenkt bij het kussen«, zegt hij.

»Wel ja, als ik dat hier als uitnodiging beschouw, moet ik immers toch overwegen of ik ze aanneem«, zeg ik en vind dat dat al bijna zo zelfbewust klinkt als ik het wens.

Max kijkt me nieuwsgierig aan.

»En? Hoe luidt het resultaat van je overwegingen?«

»Was het dan een uitnodiging?«, vraag ik terug.

»Ja.«

»Ja«, zeg ik eveneens.

Max' woning ziet eruit als woningen van jonge, alleenstaande mannen er nu eenmaal uitzien: als een vuilnisbelt. Overal slingeren sokken en T-shirts rond. Enkele kamerplanten neigen naar de uitdrogingsdood (ik kan hun geschreeuw letterlijk horen). Op elke denkbare horizontale oppervlakte liggen drankblikjes en rood-witte kartonnen pizzadozen opgestapeld, die naar kaas, paddestoelen en ansjovis ruiken. Het is alleen ongewoon dat tussen de kartonnen pizzadozen ook eens een half lege, doorzichtige slakom uit plastic staat.

Normaal gesproken weigeren alleenwonende mannen toch elke opname van groenten, fruit en andere gezonde levensmiddelen.

Het kost me in ieder geval een behoorlijke inspanning, mijn wegleg-, wegsmit- en decoratie-instincten onder controle te houden. Maar ik wil immers in geen geval een bekrompen indruk maken. Ik ga daarom luchtig door de gang in de woonkamer en zeg:

»Het is mooi hier. En in vergelijking met de kamer van mijn zoon is het gewoonweg ordelijk.«

Verdomme! Nu is me al weer eens zo'n oud makende onzin ontglipt. Terwijl ik op zoek ben naar een mes, om mijn tong eraf te snijden, kijkt Max me helemaal niet geschrokken aan. Hij lijkt eerder ... geamuseerd. En bovendien maakt hij een gebaar dat zo ongeveer alles, van »morgen ruim ik op« tot »het is me volledig om het even hoe het er hier uitziet«, uitdrukt. Ik neem het dankbaar op. Vooral omdat hij me nu bij mijn hand neemt en tegen zich aan trekt.

»Mij is het op het moment volledig om het even hoe het er hier uitziet. Omdat ik alleen oog heb voor jou ...«

Vooral op dit moment was het me zelfs om het even als Max in werkelijkheid in een tent op een vuilnisbelt zou wonen. Ik wil hem gewoon hebben. En het maakt totaal niet uit onder welke hygiënische omstandigheden.

Met Max lijkt het hetzelfde te gaan. Hij brengt me in een vertrek dat zonder veel moeite als zijn slaapkamer te herkennen is. Anders dan in de overige vertrekken is hier het beslissende meubelstuk behouden gebleven: een bed. Voor de rest is er in het vertrek niets – geen wasgoed, geen afval, geen rondslingerende tijdschriften.

Ik ben ondertussen zo opgewonden als een katholieke kloosterleerlinge die voor de eerste keer met een jongen aan dezelfde kant van de straat loopt. Op de een of andere manier blijf je in de liefde eenvoudigweg altijd een beginneling. En dat is zelfs niet eens erg. Dat is zelfs heerlijk. Omdat het gewoon wil zeggen dat het hevige vuur van de verliefdheid altijd dadelijk helder brandt. Volledig om het even hoe oud, hoe verward, hoe afgeleefd je bent. Je staat er voor open en dat is de hoofdzaak. En dat is bij mij het geval. Een beetje bang ben ik ook. Wat als Max mijn hals te rimpelig vindt, mijn achterwerk niet strak genoeg of zelfs mijn ... nu ja, je weet wel, ik heb tenslotte twee kinderen gekregen en ik denk niet dat Max ervaring heeft met

vrouwen waaruit al eens iets is gekomen dat vijftien jaar later mensen om geld bedelt en naar hip hop concerten gereden wil worden.

»Isa? Alles in orde?«, vraagt Max op dat moment. Hij staat achter mij en legt zijn armen rond mijn lichaam. Het loopt me warm en koud over mijn rug.

»Ik ... ik heb er alleen over nagedacht of je de laatste keer met je... in hetzelfde bed ...«, zeg ik. Geen bijzonder gelukke uitvlucht. Waarom moet ik uitgerekend nu over zijn ex-vriendin beginnen?

Max reageert op een manier, waardoor ik dadelijk nog eens verliefd op hem word. Omdat hij het enige juiste doet: zijn hand glijdt naar mijn gezicht en zacht legt hij zijn duim en wijsvinger op mijn mond.

»Stsst... Ik weet niet waar je over praat«, fluistert hij en schudt zachtjes zijn hoofd.

Ik moet toegeven dat hij verstandig is – verstandiger dan ik op dit moment. We weten immers allebei dat het leven niet zo ongecompliceerd is, als we het ons als tieners hebben voorgesteld. We dragen een geschiedenis met ons mee, waarin een hoop andere mensen voorkomen. Maar we willen toch samen naar bed. Waarom er dus over praten?

Voorzichtig trekt hij mijn T-shirt over mijn hoofd. Ik draai me om en doe hetzelfde met hem. In de kamer is alleen een kleine staande lamp aan, die haar zwak licht op de vloer werpt. Ik heb daar niets op tegen. Hij moet me immers niet per se al te precies zien. Tenminste niet dadelijk in het begin. En ik zelf heb een goede uitvlucht om heel dicht bij hem te blijven. En hem te helpen zijn andere kleren uit te trekken. Ik wil hem op bed trekken. Maar Max schudt zijn hoofd.

»Wacht. Niet zo snel«, zegt hij. »Wilden we geen slaapmutsje drinken?«

»Zeker, wilden we«, zeg ik. »Maar ik zou het liever later drinken. Nadien hebben we zeker meer dorst dan op dit moment.«

»Akkoord«, zegt Max. En dan zorgt hij ervoor dat ik heel snel precies zo weinig aan heb als hij. En we samen daar terechtkomen, waar ik sinds uren met hem wil belanden: in bed.

Ik weet niet hoe laat het is. Het is me ook volledig om het even. Ik ben tevreden, denk ik – en ik doe moeite om het woord gelukkig niet te gebruiken. Omdat geluk te zwaar is voor dit luchtige moment. En omdat dat woord voor relaties gereserveerd is die met gevoelens te maken hebben. Dat hier met

Max, dat is de verliefdheid van een enkele nacht. Niet meer. En al de rest zou alleen een leugen zijn – dat mag ik niet vergeten!

Max ligt naast mij en slaapt. Zijn mond staat daarbij lichtjes open, zijn haren zijn dooreen gewoeld en staan in alle richtingen van zijn hoofd verwijderd. Hij is maar half met het laken togedekt en zo kan ik hem genietend aankijken. Zo genietend dat ik hem het liefst zou wekken.

Maar ik doe het niet. Omdat het even mooi is om gewoon hier te liggen. Naast Max. En hem aan te kijken en me voor te stellen dat wat tussen ons is gebeurd, meer was dan alleen een enkele nacht. Ik veroorloof me die voorstelling, ook al weet ik dat ze een hoge prijs heeft. Ze maakt de eenzaamheid de volgende dag bitterder.

Waarom heb ik met toffe mannen alleen avontuurtjes en met saaie pieten relaties? En waarom moest ik met de grootste idioot zelfs trouwen? Ik weet het niet. Ik weet alleen dat mijn humeur deze nacht niet meer boven het vriespunt zal stijgen. Het is dus de hoogste tijd om te gaan. Voor Max wakker wordt en me vraagt wat er aan de hand is. Omdat ik het hem niet zou kunnen duidelijk maken. Of kun je een man duidelijk maken dat een vrouw tegelijk gelukkig en treurig kan zijn, tegelijk bevredigd en begerig naar lust, tegelijk verliefd en ontnuchterd?

Je kunt het niet. Ik sta stilletjes op en zoek mijn kleren bij elkaar. Hoezo mijn kleren? Het is Nessi's T-shirt, haar jas. Wie weet? Misschien heb ik het ook voor een deel aan deze outfit te danken dat de avond zo is geworden, als hij is geworden. Ik ben Nessi daarvoor iets schuldig, denk ik terwijl ik me aankleed.

Ik draai me nog één keer om, zie Max vredig slapend in bed liggen. Buiten wordt het stilaan licht. Door het raam kan ik nu in de tuin kijken. Vooraan staan hoge, dicht begroeide bomen. Achteraan glinstert het water in het vroege ochtendlicht. In de wei, direct aan de oever, zie ik twee donkere kringen, als kleine opgerolde katten. Dan zie ik dat het twee eenden zijn die daar slapen.

Ik buig me een laatste keer over Max. Hij ligt daar nog altijd met lichtjes geopende mond. Ik raak met mijn hand zijn gezicht aan. Dan sta ik stilletjes op, verlaat de kamer, verlaat de woning. Ik keer in mijn eigen leven terug. En dat heeft niets met het leven van Max te maken. Helemaal niets.

V. Bibliografie

1. Brontekst

BIELLENSTEIN, D. 2004. *Max und Isabelle*. Berlin: Argon Verlag GmbH.

2. Secundaire literatuur

COILLIE, Jan Van. 1999. *Leesbeesten en boekenfeesten*. Leuven: Davidsfonds/Infodok.

DELISLE, Jean, LEE-JAHNKE, Hannelore & C. CORMIER Monique, bewerkt door: BLOEMEN, Henri & SEGERS, Winibert. 2003. *Terminologie van de vertaling*. Vantilt.

GHESQUIÈRE, Rita. 2000. *Het verschijnsel jeugdliteratuur*. Leuven: Acco.

NAAIJKENS, Ton, KOSTER, Cees, BLOEMEN, Henri. 2004. *Denken over vertalen. Tekstboek vertaalwetenschap*. Vantilt.

3. Internet

http://de.wikipedia.org/wiki/Daniel_Bielenstein [15.02.2007]

http://www.amazon.de/Frau-f%C3%BCrs-Leben-Daniel-Bielenstein/dp/3596159296/ref=sr_1_3/303-7082980-4035447?ie=UTF8&s=books&qid=1175100362&sr=1-3 [15.02.2007]

http://www.amazon.de/Ein-Mann-Stehlen-Daniel-Bielenstein/dp/3596167388/ref=sr_1_1/303-7082980-4035447?ie=UTF8&s=books&qid=1175100044&sr=1-1 [15.02.2007]

http://www.libri.de/shop/action/productDetails/6154616/daniel_bielenstein_das_richtige_leben_3502110018.html;jsessionid=fdc-ngr013g0ge1.www11 [15.02.2007]

http://www.fischerverlage.de/sixcms/media.php/117/Presseinfo_Bielenstein_2005.pdf [15.02.2007]

<http://www.amazon.de/gp/product/3596161940/302-3902025-2139236?v=glance&n=299956> [15.02.2007]

http://www.single-generation.de/kohorten/daniel_bielenstein.htm#frau [16.02.2007]

<http://www.titel-forum.de/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=2557> [16.02.2007]

http://www.dbnl.org/tekst/nijh004verz02_01/nijh004verz02_01_0011.htm [26.02.2007]

http://users.raketnet.nl/m.van.elburg/fil_p.htm [26.02.2007]

<http://www.projectx2002.org/vertelperspectief.doc> [06.03.2007]

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Schrijfstijl> [08.03.2007]

<http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/312/> [31.04.2007]

<http://www.cambiumned.nl/stijlfiguren.htm#climax> [02.04.2007]